

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

UNIVERSITY OF PIRAEUS

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

**ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ: ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, ΤΗΝ
ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ**

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**«ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ»**

ΜΑΚΡΥΔΑΚΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑ (ΜΠ:19010)

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΛΙΑΚΟΥΡΑΣ ΠΕΤΡΟΣ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ 2024

Η υπογεγραμμένη Μακρυδάκη Κωνσταντίνα βεβαιώνω, ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

«Η παρούσα διπλωματική εργασία αφιερώνεται στην Μπαΐρα του Έβρου, η οποία μου πρόσφερε τη στήριξή της απλόχερα κι ανιδιοτελώς μέχρι το τέλος!»

Περίληψη

Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ Διεθνείς & Ευρωπαϊκές Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Έρευνα του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς.

Στην παρούσα εργασία, πρόκειται να εξεταστούν θέματα που αφορούν την μεταναστευτική πολιτική σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Αρχικά, θα γίνει αποσαφήνιση των σημαντικών όρων, ιστορική αναδρομή των μεταναστευτικών ροών και ανάλυση της σπουδαιότητας του θεσμικού πλαισίου. Στη συνέχεια, θα γίνει μία εκτενής αναφορά στην πορεία της εξέλιξης της ευρωπαϊκής μεταναστευτικής πολιτικής όπως αυτή διαμορφώθηκε μέσα από τις συνθήκες που υπέγραψαν τα κράτη - μέλη της. Έπειτα, η εργασία θα επικεντρωθεί στο εθνικό νομοθετικό πλαίσιο που διέπει την μετανάστευση. Ακόμα, θα παρουσιαστεί η εθνική στρατηγική για την ένταξη των μεταναστών, τα δικαιώματα και υποχρεώσεις τους καθώς και η πολιτική του ασύλου. Τέλος, αφού κριθεί αναγκαία η εισαγωγή της μεταναστευτικής πολιτικής στην εκπαίδευση θα προταθούν ενδεικτικά σχέδια διδασκαλίας για κάθε βαθμίδα εκπαίδευσης.

Η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνονται εννοιολογικές αποσαφηνίσεις των όρων του πρόσφυγα και του μετανάστη ενώ επεξηγείται και η έννοια της μετανάστευσης. Ακολουθεί εκτενής αναφορά των αιτιών του φαινομένου. Έπειτα αναλύεται η σημαντικότητα του θεσμικού πλαισίου και το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την ιστορική αναδρομή της μετανάστευσης στην Ελλάδα.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα εξεταστεί το θέμα σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Θα αναλυθεί η πορεία της μεταναστευτικής πολιτικής περιγράφοντας λεπτομερώς τις συνθήκες και τα συμβούλια τα οποία συντέλεσαν στην τελική της διαμόρφωση. Συγκεκριμένα, θα αναφερθούν η Συνθήκη του Μάαστριχτ, η Συνθήκη του Άμστερνταμ, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε, η Συνθήκη της Νίκαιας, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ε.Ε., το Πρόγραμμα της Χάγης, η Συνθήκη της Λισαβόνας και το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης.

Το τρίτο κεφάλαιο, επικεντρώνεται στο θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας. Μετά την παρουσίαση της εθνικής νομοθεσίας θα αναφερθούν οι σημαντικότεροι νόμοι και ο Κώδικας Μετανάστευσης. Επίσης, το κεφάλαιο αυτό θα εντυπώσει στην Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των μεταναστών δίνοντας έμφαση στα Δικαιώματα και τις Υποχρεώσεις τους, το Άσυλο και την Σύμβαση της Γενεύης.

Το τέταρτο κεφάλαιο, θα ασχοληθεί με τον ρόλο της Μεταναστευτικής Πολιτικής στην Εκπαίδευση. Πιο συγκεκριμένα, θα προταθούν τμήματα της μεταναστευτικής πολιτικής που μπορούν να γίνουν διδακτέα όπως η Ιστορία της

Μετανάστευσης, η Νομοθεσία και το Θεσμικό Πλαίσιο, τα Δικαιώματα των Μεταναστών καθώς και η Πολιτισμική Ποικιλομορφία.

Ακόμα, στο πέμπτο κεφάλαιο θα συσταθούν Προτεινόμενες Διδακτικές Προσεγγίσεις για τον τρόπο διδασκαλίας του φαινομένου. Επιπρόσθετα, θα αναλυθεί η σημασία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε μεταναστευτικά ζητήματα και θα διερευνηθούν αντίστοιχα επιμορφωτικά προγράμματα που έχουν λάβει χώρα στην Ελλάδα. Τέλος, θα προβληθούν ενδεικτικά Σχέδια Διδασκαλίας για το Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο.

Λέξεις κλειδιά: Μεταναστευτική Πολιτική, Θεσμικό Πλαίσιο, Ευρωπαϊκή Ένωση, Εκπαίδευση

Abstract

This particular thesis was prepared within the framework of the International & European Policies in Education, Training and Research Program of the Department of International and European Studies of the University of Piraeus.

In this work, issues related to immigration policy at the national and European level are to be examined. First, there will be a clarification of the important terms, a historical review of migration flows and an analysis of the importance of the institutional framework. Afterwards, an extensive reference will be made to the evolution of the European immigration policy as it was shaped through the treaties signed by its member states. The work will then focus on the national legislative framework governing immigration. Furthermore, the national strategy for the integration of immigrants, their rights and obligations as well as the asylum policy will be presented. Finally, once it is deemed necessary to introduce immigration policy into education, indicative teaching plans will be proposed for each level of education.

The work consists of four chapters. In the first chapter, conceptual clarifications of the terms refugee and immigrant, while immigration is also explained. An extensive account of the causes of the phenomenon follows. Then the importance of the institutional framework is analysed and the chapter concludes with the historical review of immigration in Greece.

In the second chapter, will be examined at a European level. The course of immigration policy will be analysed, detailing the conditions and councils that contributed to its final formation. In particular, the Treaty of Maastricht, the Treaty of Amsterdam, the European Council of Tampere, the Treaty of Nice, the Charter of Fundamental Rights of the EU, The Hague Programme, the Treaty of Lisbon and the Stockholm Program will be mentioned. .

The third chapter focuses on the institutional framework of Greece. After the presentation of the national legislation, the most important laws and the Immigration Code will be mentioned. Also, this chapter will delve into the National Strategy for the Integration of immigrants emphasizing on their Rights and Obligations, the Asylum and the Geneva Convention.

The fourth chapter will deal with the role of Immigration Policy in Education. More specifically, parts of the immigration policy that can be taught will be proposed such are the History of Immigration, Legislation and Institutional Framework, Rights of Immigrants as well as Cultural Diversity. Also, Suggested Teaching Approaches will be recommended for teaching the phenomenon. Additionally, the importance of teacher training in immigration issues will be analysed and corresponding training programs that have taken place in Greece will be investigated. Finally, indicative Teaching Plans for Primary, Middle and High School will be shown.

Key words: Immigration Policy, Institutional Framework, European Union, Education

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	4
Η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο του ΠΜΣ Διεθνείς & Ευρωπαϊκές Πολιτικές στην Εκπαίδευση, Κατάρτιση και Έρευνα του Τμήματος Διεθνών και Ευρωπαϊκών Σπουδών του Πανεπιστημίου Πειραιώς.....	4
Abstract.....	6
Εισαγωγή	10
Μεθοδολογία	12
Επισκόπηση Βιβλιογραφίας	14
1. Έννοιολογικές αποσαφηνίσεις	14
1.1. Ορισμός της μετανάστευσης.....	14
1.2. Ορισμός του μετανάστη	14
1.3. Αίτια και προσλαμβάνουσες μετανάστευσης	16
1.4. Θεσμικό πλαίσιο μετανάστευσης.....	18
1.5. Η μετανάστευση στην Ελλάδα.....	19
2. Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση.....	22
2.1. Συνθήκη του Μάαστριχτ:.....	22
2.2. Συνθήκη του Άμστερνταμ:.....	23
2.2.1. Θεσμικές αλλαγές της Συνθήκης του Άμστερνταμ:.....	24
2.3. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε:	25
2.4. Συνθήκη της Νίκαιας και Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων:.....	26
2.5. Το Πρόγραμμα της Χάγης:	29
2.6. Συνθήκη της Λισαβόνας.....	30
2.7. Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης:	33
3. Θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας	35
3.1. Εθνική νομοθεσία στην Ελλάδα.....	36
3.1.1. Ο Κώδικας Μετανάστευσης.....	37
3.1.2. Σημαντικοί νόμοι μετανάστευσης στην Ελλάδα.....	37
3.2. Εθνική στρατηγική για την ένταξη των μεταναστών.....	40
3.3. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών	43
3.3.1. Δικαιώματα των μεταναστών:.....	43
3.3.2. Υποχρεώσεις των μεταναστών:.....	44
3.4. Άσυλο στην Ελλάδα:.....	46
3.4.1. Σύμβαση της Γενεύης του 1951: Η Διεθνής Συμφωνία για το Καθεστώς των Προσφύγων	47
4. Η μεταναστευτική πολιτική στην εκπαίδευση	50

4.1. Θέματα της μεταναστευτικής πολιτικής και του θεσμικού πλαισίου που είναι διδακτέα	51
4.1.1. Ιστορία της μετανάστευσης:	51
4.1.2. Νομοθεσία και θεσμικό πλαίσιο:	53
4.1.3. Δικαιώματα των μεταναστών:.....	54
4.1.4. Πολιτισμική ποικιλομορφία:.....	55
4.2. Προτεινόμενες διδακτικές προσεγγίσεις:.....	58
4.3. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα μετανάστευσης	60
4.3.1. Επιμορφωτικά προγράμματα για τη μετανάστευση στην Ελλάδα.....	61
5. Σχέδια διδασκαλίας	63
5.1. Σχέδιο διδασκαλίας Δημοτικού.....	63
5.2. Σχέδιο διδασκαλίας Γυμνασίου.....	65
5.3. Σχέδιο διδασκαλίας Λυκείου.....	66
Συμπεράσματα	69
Βιβλιογραφία.....	72
Ηλεκτρονικές πηγές.....	72
Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία	75
Ξενόγλωσση βιβλιογραφία.....	78

Εισαγωγή

Το μεταναστευτικό δίκαιο αποτελεί έναν περίπλοκο και διαρκώς εξελισσόμενο κλάδο του δικαίου, που διαχειρίζεται την είσοδο, τη διαμονή και την εργασία των ανθρώπων σε ένα κράτος που δεν είναι το κράτος της υπηκοότητάς τους. Αυτός ο κλάδος του δικαίου καθορίζει πώς τα κράτη ελέγχουν τη μετανάστευση των ξένων πολιτών και πώς αυτοί τελικά εντάσσονται ή επιστρέφουν στις χώρες τους. Περιλαμβάνει τη θέσπιση κανόνων για την έκδοση θεωρήσεων, τις πολιτικές ασύλου και την προστασία των προσφύγων, καθώς και τη διαμόρφωση της πολιτικής για την ενσωμάτωση των μεταναστών.

Δεδομένων των διεθνών μεταβολών, όπως οι παγκόσμιες μετακινήσεις πληθυσμών, οι πολιτικές συγκρούσεις, οι οικονομικές αλλαγές και οι περιβαλλοντικές κρίσεις, το μεταναστευτικό δίκαιο αποτελεί μια δυναμική δικαστική περιοχή που αντιμετωπίζει συνεχείς προκλήσεις. Η σύνθετη φύση του μεταναστευτικού δικαίου απαιτεί έναν συνεχή διάλογο μεταξύ εθνικού και διεθνούς δικαίου, καθώς και μια ευαίσθητη προσέγγιση στα δικαιώματα και τις ανάγκες των ατόμων που επηρεάζονται.

Έτσι, το μεταναστευτικό δίκαιο δεν είναι απλώς μια σειρά από νομικές ρυθμίσεις, αλλά μια ζωντανή συνιστώσα της διεθνούς νομιμότητας και της διασφάλισης των ανθρώπινων δικαιωμάτων, καθιστώντας την κρίσιμη για τη διαμόρφωση της πολιτικής των κρατών σε έναν παγκοσμιοποιημένο κόσμο.

Το μεταναστευτικό δίκαιο και η εκπαίδευση της μεταναστευτικής πολιτικής αποτελούν κρίσιμα θέματα στον σύγχρονο κόσμο, καθώς η μετανάστευση επηρεάζει διαρκώς τη δημογραφική, οικονομική και κοινωνική δομή των κοινωνιών παγκοσμίως. Η ενσωμάτωση του μεταναστευτικού δικαίου στα εκπαιδευτικά προγράμματα των σχολείων, ειδικά στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αναδεικνύεται ως ένας στρατηγικός στόχος για την καλλιέργεια ενός ενημερωμένου και υπεύθυνου πολίτη.

Αρχικά, η εκπαίδευση των μαθητών σε θέματα μεταναστευτικού δικαίου και πολιτικής στοχεύει στην κατανόηση των νομικών πλαισίων που διέπουν τη μετανάστευση, την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Είναι ουσιώδες τα παιδιά από νεαρή ηλικία να κατανοούν τις βασικές αρχές της δικαιοσύνης, της ισότητας και της ανθρωπιάς που οφείλουν να διέπουν τις μεταναστευτικές πολιτικές. Επιπλέον, μέσω της διδασκαλίας αυτών των θεμάτων, οι μαθητές αποκτούν τη δυνατότητα να αναλύουν κριτικά τις ειδήσεις και τις πολιτικές που αφορούν τη μετανάστευση, καθιστώντας τους πιο συνειδητοποιημένους και ενεργούς πολίτες.

Πέρα από την κατανόηση του νομικού πλαισίου, η εκπαίδευση για τη μεταναστευτική πολιτική πρέπει να προάγει τη συμπόνια και την ενσυναίσθηση προς τους μετανάστες. Συνδυάζοντας θεωρητική γνώση με πρακτικές δράσεις, όπως εργαστήρια, συζητήσεις και σχολικά έργα, οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν βαθύτερη κατανόηση και προσωπική σύνδεση με τα ζητήματα αυτά.

Η ενσωμάτωση της μεταναστευτικής πολιτικής στο εκπαιδευτικό σύστημα δεν είναι μόνο ένα ζήτημα εκπαίδευσης αλλά και ένα ζήτημα κοινωνικής δικαιοσύνης. Προετοιμάζοντας τους νέους ανθρώπους να κατανοήσουν και να αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις της μετανάστευσης, ενισχύουμε τη δυνατότητά τους να συμβάλλουν σε μια πιο δίκαιη και συμπεριληπτική κοινωνία.

Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία για τη διεκπεραίωση της εργασίας έγινε σε τρία στάδια:

Στο πρώτο στάδιο μέσα από βιβλιογραφική ανασκόπηση μελετήθηκε η νομοθεσία και το θεσμικό πλαίσιο σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Αναλυτικότερα, μελετήθηκε η ιστορία της μεταναστευτική πολιτικής και πως αυτή έχει συμβάλει στην διαμόρφωση της νομοθεσίας.

Στο δεύτερο στάδιο διερευνήθηκε η παρούσα κατάσταση στο θέμα της διδασκαλίας της μεταναστευτικής πολιτικής στα ελληνικά σχολεία.

Στο τρίτο στάδιο σχεδιάστηκαν και αναπτύχθηκαν ενδεικτικά σχέδια διδασκαλίας της μεταναστευτικής πολιτικής. Τα σχέδια διδασκαλίας απευθύνονται σε Δημοτικό, Γυμνάσιο και Λύκειο.

«Πέρα από τα σύνορα...»

Επισκόπηση Βιβλιογραφίας

1. Εννοιολογικές αποσαφηνίσεις

1.1. Ορισμός της μετανάστευσης

Η μετανάστευση αποτελεί ένα πολυεπίπεδο φαινόμενο, το οποίο αφορά την μετακίνηση ατόμων από μια χώρα σε κάποια άλλη, με απώτερο σκοπό ένα καλύτερο βιοτικό επίπεδο, περισσότερες ευκαιρίες εργασίας ή ακόμα και αναζήτηση ασύλου. Μετανάστευση είναι η μόνιμη ή προσωρινή μετακίνηση ενός ατόμου, ομάδας ή κοινωνικού συνόλου κυρίως λόγω κοινωνικών, οικονομικών και πολιτικών κρίσεων¹. Σύμφωνα με τον Διεθνή Οργανισμό Μετανάστευσης κατά την μετανάστευση οι άνθρωποι μετακινούνται σε διαφορετική χώρα από την χώρα υπηκοότητάς τους, με σκοπό η χώρα προορισμού να γίνει η συνήθης χώρα διαμονής τους².

Η μετανάστευση μπορεί να πραγματοποιηθεί είτε εντός των συνόρων μιας χώρας (εσωτερική μετανάστευση) είτε από μία χώρα σε μία άλλη (διακρατική μετανάστευση). Οι λόγοι που οδηγούν στη μετανάστευση είναι πολλοί και ποικίλοι, και συχνά περιλαμβάνουν την αναζήτηση καλύτερων ευκαιριών για εργασία, εκπαίδευση, και καλύτερης ποιότητας ζωής. Η μετανάστευση επηρεάζει τόσο τους ανθρώπους που μεταναστεύουν όσο και τις χώρες προορισμού και της καταγωγής τους, καθώς και την παγκόσμια κοινωνία γενικότερα.

Λόγος γίνεται επίσης για την αναγκαστική μετανάστευση, σύμφωνα με την οποία οι άνθρωποι μετακινούνται λόγω καταστροφών που προκαλούνται είτε από ανθρώπινη δραστηριότητα είτε από φυσικά αίτια. Συλλήβδην οι διάφορες εννοιολογικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης έχουν ως κοινό άξονα τη ανθρώπινη μετακίνηση. Άλλωστε η μετανάστευση στη βάση της αφορά τη φυσική μετάβαση ανθρώπων από μια κοινωνία σε μια άλλη είτε ατομικά είτε συλλογικά σε ομάδες³.

1.2. Ορισμός του μετανάστη

Μετανάστης είναι ο άνθρωπος που εμπλέκεται στην μετανάστευση. Έτσι μετανάστης είναι ο άνθρωπος, ο οποίος απομακρύνεται από τον τόπο κατοικίας του

¹Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη (2019)

²ΙΟΜ

³Eisenstadt, SN. (1953:167)

για διάστημα μεγαλύτερο των 6 μηνών και χαρακτηρίζεται εσωτερικός μετανάστης, στην περίπτωση όπου παραμένει εντός των συνόρων της χώρας του και διεθνής μετανάστης σε περίπτωση όπου μεταβεί εκτός συνόρων αντίστοιχα⁴.

Από τον ορισμό της μετανάστευσης όπως αυτός αποδόθηκε παραπάνω, θα μπορούσε να προκύψει το συμπέρασμα ότι η μετανάστευση έχει δύο όψεις. Η μια όψη σχετίζεται με την εκούσια μετανάστευση και την οικειοθελή επιλογή κάποιου να μεταναστεύσει. Από την άλλη πλευρά η δεύτερη όψη της μετανάστευσης, η ακούσια, αναφέρεται περισσότερο στην αναγκαστική μετανάστευση και δεν φαίνεται να αφήνει το περιθώριο της προσωπικής επιλογής. Αυτό ενδεχομένως να προκαλεί μια σύγχυση ανάμεσα στους όρους του μετανάστη και του πρόσφυγα. Στη Σύμβαση της Γενεύης, που υπογράφηκε 28 Ιουλίου 1951 και τέθηκε σε ισχύ 22 Απριλίου 1954, ορίζεται ο πρόσφυγας ως ο άνθρωπος, ο οποίος βρίσκεται εκτός της χώρας καταγωγής του λόγω του φόβου του για διώξεις, διαμάχες, γενικευμένη βία ή άλλες καταστάσεις, που διαταράσσουν την έννομη τάξη και επομένως χρήζουν διεθνούς προστασίας⁵. Όπως παρατηρείται, στις έννοιες και των δύο όρων βασικό στοιχείο είναι η μετακίνηση των ανθρώπων και η απομάκρυνσή τους από την χώρα καταγωγής τους. Για αυτόν τον λόγο πολύ συχνά οι δύο αυτοί όροι χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημοι χωρίς να γίνεται μεταξύ τους κάποια διαφοροποίηση.

Ωστόσο η διαφορά ανάμεσα στον πρόσφυγα και τον μετανάστη υπάρχει και μάλιστα έχει και μεγάλη σημασία, αφού η λανθασμένη χρήση των όρων δημιουργεί προβλήματα στους δυο πληθυσμούς⁶.

Συγκεκριμένοι όροι θεωρούνται επίσης και εκείνοι του «παράτυπου μετανάστη» και του «παράνομου μετανάστη». Μάλιστα η λαθρομετανάστευση και η μετανάστευση αποτελούν κοινό φαινόμενο στις μέρες μας. Ωστόσο η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, έκανε σαφή την διαφορά ανάμεσα στους παραπάνω δύο όρους και μάλιστα τους τοποθετεί και στα ανάλογα νομικά πλαίσια. Έτσι εξηγεί, ότι ο όρος «παράνομος» είναι ανακριβής, εν δυνάμει βλαβερός και ενδεχομένως παραβιάζει τις ευρωπαϊκές αξίες. Όταν αποκαλείται κάποιος «παράνομος», εννοείται, ότι έχει διαπράξει κάποια παρανομία ή κάποιο έγκλημα και επομένως η λέξη αυτή δίνει ιδιαίτερα αρνητική βαρύτητα σε εκείνον που την επωμίζεται⁷. Παρ' όλα αυτά, ο παράνομος μετανάστης είναι κάποιος που εισέρχεται ή διαμένει σε μια χώρα χωρίς νόμιμη άδεια ή άδεια παραμονής. Αυτό μπορεί να συμβεί με την παράνομη είσοδο στην χώρα, την υπέρ παραμονή μετά τη λήξη μίας νόμιμης άδειας, ή άλλες παρόμοιες παραβάσεις της μεταναστευτικής νομοθεσίας. Οι παράνομοι μετανάστες μπορεί να αντιμετωπίσουν νομικές συνέπειες και κοινωνικό αποκλεισμό.

Οι διαφορές μεταξύ παράνομων και παράτυπων μεταναστών είναι σημαντικές στο πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής και της νομοθεσίας που διέπει τη

⁴Εσδράς, Δ. (2004:40)

⁵UNHCR(2018)

⁶Edwards, A. (2016)

⁷UNHCR (2018)

μετανάστευση. Η κατανόηση αυτών των όρων είναι σημαντική για τη διαμόρφωση πολιτικών που αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις που σχετίζονται με τη μετανάστευση και την ενσωμάτωση των μεταναστών.

Ο όρος «παράτυπος» αναφέρεται στο γεγονός ότι κάποιος μετανάστες δεν διαθέτουν τα απαραίτητα χαρτιά για την παραμονή τους σε μια άλλη χώρα. Για τον λόγο αυτό, όταν πρόκειται για τους μετανάστες, χρησιμοποιείται ο όρος «παράτυπος», καθώς το να μην έχει κάποιος χαρτιά δεν θεωρείται έγκλημα και επομένως ο όρος «παράνομος» όχι μόνο δεν είναι λειτουργικός στην περίπτωση των μεταναστών αλλά θεωρείται διάκριση και προσβάλλει τους μετανάστες⁸. Με άλλα λόγια, ο παράτυπος μετανάστης είναι κάποιος που εισέρχεται ή διαμένει σε μια χώρα με κάποια μορφή νόμιμης άδειας, αλλά παραβιάζει τους όρους αυτής της άδειας ή διαπράττει παρατυπίες κατά τη διαμονή του. Αυτό μπορεί να περιλαμβάνει την παράνομη απασχόληση, την υπέρβαση της περιόδου παραμονής, ή άλλες παραβάσεις των όρων της νόμιμης άδειας.

1.3. Αίτια και προσλαμβάνουσες μετανάστευσης

Για την καλύτερη κατανόηση του μεταναστευτικού φαινομένου, χρήσιμο θα ήταν να αναφερθούν και οι βασικότερες από τις αιτίες που οδηγούν στην μετανάστευση. Σύμφωνα με τα παραπάνω δεν είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς αυτές τις αιτίες, οι οποίες δεν είναι άλλες από τις πολιτικές και κοινωνικές, τις οικονομικές και δημογραφικές αλλά και τις φυσικές-περιβαλλοντικές αιτίες.

- Κοινωνικοπολιτικές αιτίες μετανάστευσης:

Η μετανάστευση αποτελεί ένα φαινόμενο που επηρεάζεται σημαντικά από κοινωνικοπολιτικούς παράγοντες. Οι πολλές κοινωνικοπολιτικές αιτίες της μετανάστευσης αντικατοπτρίζουν τις σύνθετες δυνάμεις που ωθούν ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και να αναζητήσουν καλύτερες συνθήκες ζωής σε άλλες χώρες. Ο πόλεμος, οι ένοπλες συγκρούσεις οι θρησκευτικές και φυλετικές διώξεις και οι παραβάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι μόνο μερικές από αυτές τις απειλές. Οι ανθρωπιστικοί πρόσφυγες, όπως ονομάζονται όσοι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τη χώρα τους λόγω πολέμου, είναι πιθανότερο να αναζητήσουν άσυλο σε πλησιέστερες χώρες με πιο φιλελεύθερη πολιτική που δέχονται αιτούντες άσυλο⁹.

Σύμφωνα με τη Eurostat το 2022 οι χώρες μέλη της ΕΕ αύξησαν το ποσοστό αποδοχής αιτούντων ασύλου κατά 40% σε σχέση με το 2021, καθώς πρόσφεραν άσυλο σε 384.245 πρόσφυγες έναντι των 275.040 προσφύγων που είχαν δεχτεί τον προηγούμενο χρόνο¹⁰.

⁸UNHCR (2018)

⁹Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2024)

¹⁰Eurostat (2023)

- Δημογραφικές και οικονομικές αιτίες μετανάστευσης

Οι ανισότητες στην οικονομική ανάπτυξη μεταξύ χωρών μπορεί να οδηγήσουν ανθρώπους να αναζητήσουν καλύτερες οικονομικές ευκαιρίες σε πλουσιότερες χώρες. Οι εν λόγω αιτίες μετανάστευσης αφορούν κυρίως την οικονομική κατάσταση της χώρας καταγωγής, καθώς και τα επίπεδα ανεργίας που την περιβάλλουν. Το φτωχό εργασιακό περιβάλλον σε συνδυασμό με την υψηλή ανεργία αποτελούν βασικούς παράγοντες μετανάστευσης. Η αναζήτηση ευκαιριών εργασίας, υψηλότερων μισθών και καλύτερου βιοτικού περιβάλλοντος είναι σημαντικοί λόγοι που ωθούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση¹¹. Το 2019 169.000.000 μετανάστες εργαζόμενοι αποτελούσαν περίπου το 5% του παγκόσμιου εργατικού δυναμικού και ταυτόχρονα το 69% του παγκόσμιου πληθυσμού μεταναστών ηλικίας 15 ετών και πάνω¹².

- Περιβαλλοντικές και κλιματικές αιτίες μετανάστευσης

Μια ακόμα σημαντική αιτία μετανάστευσης είναι και το περιβάλλον και οι κλιματικές αλλαγές. Αναλυτικότερα, οι περιβαλλοντικές κρίσεις συνιστούν ένα αυξανόμενο παγκόσμιο φαινόμενο που επηρεάζει τη μετανάστευση. Η αλλαγή του κλίματος, οι φυσικές καταστροφές και η έλλειψη πόρων δημιουργούν περιβαλλοντικές πιέσεις που οδηγούν ανθρώπους να αναζητήσουν ασφαλέστερες και πιο βιώσιμες συνθήκες ζωής. Ακραία καιρικά φαινόμενα που επιφέρουν καταστροφές από τυφώνες, πλημμύρες και σεισμούς είναι πιθανό να οδηγήσουν τους ανθρώπους στην απόφαση της μετανάστευσης. Άλλωστε σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μέχρι το 2050 ο αριθμός των περιβαλλοντικών μεταναστών θα κυμανθεί από 25 εκατομμύρια έως και 1 δισεκατομμύριο¹³. Ακόμη, η αύξηση της θερμοκρασίας και οι κλιματικές αλλαγές έχουν διαφορετικό αντίκτυπο σε περιοχές σε όλο τον κόσμο. Αυτό μπορεί να οδηγήσει σε εκδηλώσεις όπως ξηρασίες, πλημμύρες και αύξηση της συχνότητας των καταιγίδων, τις οποίες αντιμετωπίζουν κάτοικοι και αγρότες. Στην αναζήτηση βέλτιστων συνθηκών, άνθρωποι μεταναστεύουν σε πιο βιώσιμες περιοχές¹⁴.

Ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης μιλά για τους περιβαλλοντικούς μετανάστες ως τα άτομα τα οποία υποχρεωτικά εγκαταλείπουν τη χώρα τους και τα σπίτια τους λόγω των δυσμενών περιβαλλοντικών συνθηκών που επηρεάζουν αρνητικά τον τρόπο διαβίωσής τους¹⁵.

Σε αυτό το κείμενο αναλύθηκαν τα αίτια και οι προσλαμβανόμενες μορφές μετανάστευσης. Οι αιτίες της μετανάστευσης ποικίλουν ανάλογα με τις ανάγκες και τις περιστάσεις των ατόμων που μεταναστεύουν. Αυτές μπορεί να περιλαμβάνουν οικονομικές ευκαιρίες, ανθρωπιστικές κρίσεις, επαγγελματική ανάγκη, αναζήτηση

¹¹ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2024)

¹² MigrationDataPortal (2022)

¹³ Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (2023)

¹⁴ Agias, P., Bellouin, N., Coppola, E., Jones, R., Krinner, G., Marotzke, J., ... & Zickfeld, K. (2021)

¹⁵ IOM

προστασίας, εκπαίδευση, και οικογενειακή επανένωση. Σε πολλές περιπτώσεις, η μετανάστευση μπορεί να είναι σύνθετη, συνδυάζοντας πολλά από αυτά τα αίτια.

Συνοψίζοντας, η μετανάστευση αντικατοπτρίζει την πολυπλοκότητα των κοινωνικών, οικονομικών, και πολιτικών παραγόντων που επηρεάζουν την κίνηση ανθρώπων από μια χώρα σε μια άλλη. Η κατανόηση αυτών των αιτιών και μορφών είναι ουσιώδης για την ανάπτυξη αποτελεσματικών πολιτικών και μέτρων που θα αντιμετωπίσουν τις προκλήσεις που συνδέονται με τη μετανάστευση και θα προωθήσουν την ολοκληρωμένη ενσωμάτωση των μεταναστών στις κοινωνίες προορισμού.

1.4. Θεσμικό πλαίσιο μετανάστευσης

Το θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης αναφέρεται στις διάφορες κυβερνητικές υπηρεσίες, νόμους και πολιτικές που διέπουν τη μετανάστευση και τη διαχείριση των μεταναστών εντός μιας χώρας. Αυτό το πλαίσιο διαφέρει από χώρα σε χώρα και μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου λόγω μετατοπίσεων σε πολιτικούς, οικονομικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Πρόκειται για μια αναζήτηση ανάμεσα στις βασικές συνιστώσες ενός κράτους, οι οποίες είναι η εθνική ασφάλεια, τα οικονομικά συμφέροντα, οι ανθρωπιστικές όψεις και οι διεθνείς δεσμεύσεις. Με αυτόν τον τρόπο, θα γίνει μια περιήγηση στο θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης διευκρινίζοντας πως αντικατοπτρίζει και διαμορφώνει την πολύπλοκη δυναμική του παγκοσμιοποιημένου κόσμου μας.

Η πρόσβαση σε κοινωνικές υπηρεσίες, όπως η υγειονομική περίθαλψη και η εκπαίδευση, αποτελεί κρίσιμο στοιχείο της ένταξης των μεταναστών. Η διερεύνηση της διαθεσιμότητας και της συμμετοχής αυτών των υπηρεσιών αντανάκλα τη δέσμευση μιας χώρας να διευκολύνει την ευημερία του μεταναστευτικού πληθυσμού της. Οι πολιτικές συμπεριληπτικής εκπαίδευσης που καλύπτουν τις διαφορετικές ανάγκες των μεταναστών σπουδαστών συμβάλλουν σημαντικά στα θετικά αποτελέσματα ένταξης. Η έρευνα προτείνει ότι τα εκπαιδευτικά συστήματα που προάγουν τη συμπερίληψη, την πολιτιστική ευαισθησία και τη γλωσσική υποστήριξη ενθαρρύνουν την αίσθηση του ανήκει και βελτιώνουν την ακαδημαϊκή επίδοση τόσο στους μετανάστες όσο και στους γηγενείς μαθητές. Η γλωσσική επάρκεια είναι βασικός καθοριστικός παράγοντας για την επιτυχή ένταξη. Οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες που δίνουν προτεραιότητα σε προγράμματα εκμάθησης γλωσσών, ειδικά για νεοαφιχθέντες μετανάστες, ενισχύουν τις επικοινωνιακές δεξιότητες και διευκολύνουν την κοινωνική αλληλεπίδραση. Αυτά τα προγράμματα διαδραματίζουν κρίσιμο ρόλο στην άρση των γλωσσικών φραγμών και στην προώθηση της ένταξης στα σχολεία¹⁶. Η ένταξη των μεταναστών είναι στενά συνδεδεμένη με τις οικονομικές ευκαιρίες και η αναγνώριση των ξένων προσόντων είναι βασικός παράγοντας. Εκπαιδευτικές

¹⁶Zorlu, A.&Hartog, J. (2017: 31-68)

υπηρεσίες που εξορθολογούν τη διαδικασία επικύρωσης και χρήσης των διαπιστευτηρίων που αποκτήθηκαν στη χώρα καταγωγής επιτρέπουν στους μετανάστες να έχουν πιο εύκολη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση ή να εισέλθουν στην αγορά εργασίας, ενισχύοντας την οικονομική ένταξη¹⁷.

Ακόμη, οι πολιτικές μετανάστευσης περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα, συμπεριλαμβανομένων των κριτηρίων εισδοχής των στρατηγικών ένταξης και των μέτρων για την προστασία των προσφύγων. Η ανάλυση αυτών των πολιτικών παρέχει πληροφορίες για τη στάση μιας χώρας σε θέματα όπως η οικονομική μετανάστευση, η οικογενειακή επανένωση και το άσυλο¹⁸. Σε αυτό το σημείο αξίζει να σημειωθεί ότι οι ιδεολογικές προτιμήσεις των κομμάτων για την οριοθέτηση του θεσμικού πλαισίου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο. Ειδικότερα τα αριστερά κόμματα ακολουθούν πολιτικές αποεθνικοποίησης σε αντίθεση με τα δεξιά τα οποία συνδέονται με την επανεθνικοποίηση¹⁹. Με άλλα λόγια, το αν μια κυβέρνηση υιοθετεί μια φιλελεύθερη ή περιοριστική προσέγγιση μπορεί να συνδεθεί με την κυρίαρχη πολιτική ιδεολογία. Οι μελετητές υποστηρίζουν ότι τα φιλελεύθερα κράτη μπορεί να αποδέχονται περισσότερο τη μετανάστευση λόγω των αξιών που δίνουν έμφαση στα ανθρώπινα δικαιώματα και τη διαφορετικότητα. Η κοινή γνώμη για τη μετανάστευση μπορεί να επηρεάσει σημαντικά τα αποτελέσματα της πολιτικής. Μελέτες δείχνουν ότι οι αντιλήψεις για οικονομικές, πολιτιστικές ανησυχίες και προβληματισμοί για την ασφάλεια επηρεάζουν τη δημόσια υποστήριξη για συγκεκριμένες μεταναστευτικές πολιτικές²⁰.

1.5. Η μετανάστευση στην Ελλάδα

Η μετανάστευση στην Ελλάδα έχει παρουσιάσει ένα πολυσύνθετο και διαρκώς εξελισσόμενο τοπίο, επηρεάζοντας την κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική δυναμική της χώρας. Η ανάλυση αυτή θα επικεντρωθεί σε βασικά χρονικά σημεία, χρησιμοποιώντας επιστημονικά άρθρα για να ρίξει φως στην εξέλιξη της μετανάστευσης στην Ελληνική κοινωνία.

Στην αρχαιότητα, η Ελλάδα δεν ήταν μόνο ο τόπος γένεσης του πολιτισμού αλλά και ένα κέντρο πολιτιστικής ανταλλαγής. Οι πόλεις της συμμετείχαν σε εμπορικές δραστηριότητες, καθοδηγώντας στην ίδρυση αποικιών στη Μεσόγειο και πέρα. Οι συνδυασμοί αυτών των κοινοτήτων δημιούργησαν έναν πολιτισμικό πλούτο, όπως αναδεικνύεται σε μελέτες του Hall για την Αρχαϊκή περίοδο²¹.

Ακόμη, η Βυζαντινή περίοδος ήταν μάρτυρας σημαντικών μετακινήσεων πληθυσμού λόγω πολιτικών αναταραχών και στρατιωτικών συγκρούσεων. Οι

¹⁷Ottaviano G. I. & Peri G. (2012: 152-197)

¹⁸Joppke, C. (1998: 266-293)

¹⁹Abou-Chadi, T. (2016: 2087-2110)

²⁰Hainmueller, J., Hopkins, D. J. & Yamamoto, T. (2014: 1-30)

²¹Hall, J. M. (2014 : 555-570)

πρόσφυγες αναζητούσαν καταφύγιο μέσα στην αυτοκρατορία, συμβάλλοντας στη δημογραφική εξέλιξη. Η κατανόηση των προτύπων αυτών των μετακινήσεων παρέχει εισηγήσεις για την ανθεκτικότητα της βυζαντινής κοινωνίας²².

Με την συγκρότηση του νεοελληνικού κράτους, στις αρχές της δεκαετίας του 1830, πραγματοποιήθηκε ένα μαζικό κύμα μετανάστευσης. Αναλυτικότερα, εξαιτίας της μεγάλης πτώσης της τιμής της σταφίδας, αρκετό μέρος του ελληνικού πληθυσμού μετακινήθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες και στην Αίγυπτο. Η συγκεκριμένη μετανάστευση, θεωρήθηκε από τις ελληνικές αρχές ως μία θετική προοπτική καθώς πίστευαν ότι τα εμβάσματα θα βοηθήσουν στην βελτίωση του ισοζυγίου πληρωμών.

Επιπρόσθετα ακόμη ένα σημαντικό μαζικό κύμα μετανάστευσης σημειώθηκε μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο στο οποίο οι Έλληνες μετακινήθηκαν σε βιομηχανικά κράτη της Βόρειας Ευρώπης. Βέβαια, η ραγδαία πτώση για ζήτηση εργασίας είχε ως συνέπεια να εισαχθούν περιοριστικές μεταναστευτικές πολιτικές. Αυτό συνέβη λόγω της μη οικονομικής σταθερότητας η οποία προκλήθηκε από τις πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και του 1980. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να επιστρέψουν πίσω στο κράτος²³.

Κατά τον 20ό αιώνα, οι οικονομικοί παράγοντες ώθησαν σε μεταναστευτικές ροές, επηρεάζοντας τόσο την οικονομία όσο και τον κοινωνικό ιστό. Η ανάλυση των παραγόντων που οδήγησαν σε σημαντικές εκροές από την Ελλάδα παρέχει εισηγήσεις για τη σχέση μεταξύ οικονομικών συνθηκών και των τάσεων της μετανάστευσης²⁴.

Οι πρώτες δεκαετίες του 21ου αιώνα σηματοδεύτηκαν από μια σημαντική περίοδο προσφυγικής κρίσης, προκαλώντας ποικίλες αντιδράσεις. Μελέτες όπως αυτή του Karyotis και Patrikios αναλύουν την επίδραση της κρίσης της μετανάστευσης στον ευρωσκεπτικισμό στη Νότια Ευρώπη, ιδιαίτερα στην Ελλάδα και την Ιταλία²⁵.

Η ιστορία της μετανάστευσης στην Ελλάδα αποτελεί ένα συνεχές ταξίδι που συνθέτει τον πλούτο και την ποικιλία της χώρας. Από τις αρχές της πολιτιστικής ανταλλαγής μέχρι τις προκλήσεις της σύγχρονης προσφυγικής κρίσης, η μετανάστευση έχει διαμορφώσει την ταυτότητα της Ελλάδας συνεισφέροντας στον πλούτο της πολιτιστικής της κληρονομιάς. Οι οικονομικές μετακινήσεις κατά τον 20ό αιώνα επηρέασαν τόσο την οικονομία όσο και την κοινωνία, δημιουργώντας περιόδους προκλήσεων και προσαρμογής. Η αναφορά στην ιστορία της μετανάστευσης από διάφορες περιόδους αναδεικνύει τη διαφορετική κατανόηση και αντίληψη της μετανάστευσης κατά τη διάρκεια των αιώνων. Η πρόσφατη προσφυγική κρίση ενέτεινε τις κοινωνικοπολιτικές συζητήσεις, επηρεάζοντας τις πολιτικές αντιλήψεις και την ευρωσκεπτικιστική τάση στην Ελλάδα. Η μετανάστευση συνέβαλε στη σύνθεση της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας, προσδίδοντας ποικιλία και πλούτο στην ελληνική κουλτούρα.

²²Stouraitis, I. (2017 : 95-118)

²³Kasimis, C., Kassimi, C. (2004)

²⁴Maroukis, T. (2016 : 167-186)

²⁵Karyotis, G. & Patrikios, S. (2019 : 662 - 680)

2. Ευρωπαϊκή Ένωση και μετανάστευση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης για την ΕΕ βασίζεται στις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και συνεπώς στηρίζεται στις αξίες του σεβασμού στην ανθρώπινη ύπαρξη και αξιοπρέπεια συμπεριλαμβανομένων και των ατόμων που ανήκουν σε μειονότητες. Όλα τα κράτη μέλη της συμμερίζονται αυτές τις αξίες και οφείλουν να προάγουν τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, τη δικαιοσύνη και την ισότητα.

Τη δεκαετία του '90, η Ε.Ε. άρχισε να διερευνά το θέμα της μεταναστευτικής πολιτικής καθώς αυξήθηκαν οι πιέσεις των μεταναστευτικών κυμάτων. Η ευρωπαϊκή μεταναστευτική πολιτική μεριμνά για την αποφυγή της παράτυπης μετανάστευσης η οποία συνδέεται άμεσα με την πολιτική ασφαλείας καθώς και για την νόμιμη μετανάστευση²⁶. Η πρώτη ευρωπαϊκή προσπάθεια σχετικά με την μετανάστευση πραγματοποιήθηκε με τις Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ.

2.1. Συνθήκη του Μάαστριχτ:

Η Συνθήκη του Μάαστριχτ, υπογεγραμμένη το 1992, αποτέλεσε ένα ιστορικό γεγονός που διαμόρφωσε τη μορφή και τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ). Αυτό το κείμενο επιχειρεί να αναλύσει τα κύρια χαρακτηριστικά της Συνθήκης του Μάαστριχτ και τις επιδράσεις της στην πορεία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Η Συνθήκη του Μάαστριχτ σηματοδότησε ουσιαστικά τη μετάβαση από την Ευρωπαϊκή Κοινότητα στην Ευρωπαϊκή Ένωση²⁷.

Περιλάμβανε τους τρεις πυλώνες: την Κοινότητα, την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ), και τη Δικαιοσύνη και τις Εσωτερικές Υποθέσεις (ΔΕΥ).

- Η Κοινότητα

Ο πρώτος πυλώνας αφορά την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η οποία είναι υπεύθυνη κυρίως για θέματα οικονομικής ολοκλήρωσης. Η δημιουργία της εσωτερικής αγοράς και η ελεύθερη κυκλοφορία αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου και εργατικού δυναμικού είναι κεντρικά θέματα. Επίσης στον πρώτο πυλώνα εμπίπτουν και θέματα απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, καθώς και της ισότητας των δύο φύλων²⁸.

²⁶Σαρής, Ν. (2008:24)

²⁷Maciejewski, M. (2023)

²⁸Maciejewski, M.(2023)

- Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ)

Ο δεύτερος πυλώνας εστιάζει στα θέματα εξωτερικής πολιτικής και ασφάλειας. Εδώ η ΕΕ αναπτύσσει μια κοινή προσέγγιση για θέματα όπως η ανθρωπιστική βοήθεια και η διαχείριση κρίσεων. Η συγκεκριμένη πολιτική είχε ως στόχο να διαφυλάξει τις αρχές του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών όπως η προστασία των κοινών αξιών, τα θεμελιώδη δικαιώματα, την ανεξαρτησία, την ακεραιότητα της Ένωσης²⁹.

- Δικαιοσύνη και Εσωτερικές Υποθέσεις.

Ο Τρίτος Πυλώνας της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ), ασχολείται με θέματα δικαιοσύνης, εσωτερικής ασφάλειας και συνεργασίας σε νομικά θέματα. Εδώ, η Συνθήκη του Μάαστριχτ εισήγαγε θέματα όπως η μετανάστευση, το άσυλο και η ποινική δικαιοσύνη³⁰.

2.2. Συνθήκη του Άμστερνταμ:

Η Συνθήκη του Άμστερνταμ αποτελεί ένα σημαντικό κείμενο της Ευρωπαϊκής Ένωσης που τροποποίησε τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και περιλάμβανε αλλαγές σχετικές με τη διακυβέρνηση της Ένωσης³¹.

Το Μάιο του 1999 ξεκίνησαν να έχουν κεντρική σημασία για την Ε.Ε. τα θέματα που αφορούν το άσυλο, τη διαβίβαση των συνόρων και η μετανάστευση. Έτσι, τα παραπάνω ζητήματα άρχισαν να επιβλέπονται σύμφωνα με την νομική άποψη της Ε.Ε., βασιζόμενη στις προτάσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Η Συνθήκη του Άμστερνταμ ολοκληρώθηκε την 1η Μαΐου του 2004 με απώτερο σκοπό την δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης³². Το προοίμιο της Συνθήκης του Άμστερνταμ υπογράμμισε τη δέσμευση της ΕΕ στις αρχές της δημοκρατίας, του κράτους δικαίου και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών. Αναγνώρισε τη σημασία της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, καθώς και την ανάγκη προώθησης της ανταγωνιστικότητας και της απασχόλησης.

²⁹Maciejewski, M. (2023)

³⁰Maciejewski, M. (2023)

³¹ Nugent, N. (2012: 111-112)

³²Σαρρής, Ν. (2008:25)

2.2.1. Θεσμικές αλλαγές της Συνθήκης του Άμστερνταμ:

Αρχικά η Συνθήκη του Άμστερνταμ ασχολήθηκε με την διερεύνηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης όπου δόθηκε σημασία στη βιώσιμη ανάπτυξη και στις πολιτικές απασχόλησης. Η κοινοτική μέθοδος που δημιουργήθηκε εφαρμόστηκε εκτός των άλλων και σε άλλους τομείς όπως το άσυλο, η μετανάστευση και η διέλευση των εξωτερικών συνόρων³³. Ακόμα ενισχύθηκε και η αστυνομική και δικαστική συνεργασία με τον καθορισμό συγκεκριμένων στόχων και καθηκόντων, με σκοπό την παροχή προστασίας των πολιτών και τη δημιουργία ενός ελεύθερου χώρου ασφαλείας και δικαιοσύνης (άρθρο Κ.1)³⁴.

Πιο συγκεκριμένα η Συνθήκη αύξησε τις εξουσίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου επεκτείνοντας τη διαδικασία συναπόφασης (τόρα γνωστή ως συνήθη νομοθετική διαδικασία) σε νέους τομείς πολιτικής. Αυτό έδωσε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο μεγαλύτερο ρόλο στη διαμόρφωση της νομοθεσίας της ΕΕ. Άλλωστε η Συνθήκη του Άμστερνταμ επέκτεινε τη χρήση της ψηφοφορίας με ειδική πλειοψηφία στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, περιορίζοντας το περιθώριο αρνησικυρίας των μεμονωμένων κρατών μελών σε αποφάσεις. Ωστόσο, ορισμένοι σημαντικοί τομείς πολιτικής, όπως η φορολογία και η κοινωνική ασφάλιση, παρέμειναν υπό ομόφωνη ψηφοφορία³⁵.

Ακόμα όσον αφορά την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, η συνθήκη εξορθολογούσε τη σύνθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για να διασφαλίσει ότι δεν θα υπερβαίνει τον έναν Επίτροπο ανά κράτος μέλος. Αυτή η αλλαγή είχε ως στόχο να καταστήσει την Επιτροπή πιο αποτελεσματική³⁶.

Η Συνθήκη ενίσχυσε επίσης τη συνεργασία στον τομέα της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, επιτρέποντας την ανάπτυξη κοινών πολιτικών σε θέματα όπως το άσυλο, η μετανάστευση και η δικαστική συνεργασία³⁷. Καθιέρωσε την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων, σύμφωνα με την οποία τα κράτη μέλη συμμερίζονται τις καταδικαστικές αποφάσεις στον τομέα των ποινικών υποθέσεων, με σκοπό την ομαλότερη ένταξη των καταδίκων στην κοινωνία³⁸.

Μια από τις βασικές προτεραιότητες της Συνθήκης ήταν η αντιμετώπιση της ανεργίας και η προώθηση της απασχόλησης³⁹. Με την ενσωμάτωση του κοινωνικού πρωταρχικού στόχου, η Ένωση εκφράζει τη σοβαρή της δέσμευση για την δημιουργία ενός πιο αειφόρου και δίκαιου κοινωνικού περιβάλλοντος, όπως τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας και τη δημιουργία ενός εργασιακού περιβάλλοντος που σέβεται τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των εργαζομένων⁴⁰.

³³Maciejewski, M. (2023)

³⁴Eur-lex

³⁵Maciejewski, M. (2023)

³⁶ Eur-lex (2018)

³⁷Maciejewski, M. (2023)

³⁸Eur-lex (2015)

³⁹Vanhercke, B., Ghailani, D., Spasova, S.&Pochet, P. (2020: 15).

⁴⁰Eur-lex (2018)

Η συνθήκη εισήγαγε μια ειδική νομική βάση και για την περιβαλλοντική πολιτική, διευκολύνοντας την υιοθέτηση της περιβαλλοντικής νομοθεσίας. Στο πλαίσιο της Συνθήκης του Άμστερνταμ, η περιβαλλοντική πολιτική αναγνωρίζεται ως ένας ζωτικός τομέας που καθορίζει τη βιωσιμότητα και την ευημερία των πολιτών της Ευρωπαϊκής Ένωσης⁴¹. Επίσης, η Συνθήκη θεσπίζει την αρχή της περιβαλλοντικής ευθύνης, προβάλλοντας την υποχρέωση αποκατάστασης των περιβαλλοντικών ζημιών⁴². Η βιώσιμη ανάπτυξη είναι ένας από τους κεντρικούς πυλώνες της Συνθήκης που καθορίζει την πορεία για την οικονομική ανάπτυξη με σεβασμό προς το περιβάλλον.

Αν και δεν ήταν πρωταρχικός στόχος της Συνθήκης, περιείχε διατάξεις για την ανάπτυξη μιας Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και έθεσε τις βάσεις για την Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας (ΕΠΑΑ). Η Συνθήκη του Άμστερνταμ επέτρεψε την επανεξέταση και τη βελτίωση της ΚΕΠΠΑ. Ενισχύθηκε ο Ύπατος Εκπρόσωπος και η ικανότητα λήψης αποφάσεων⁴³. Η θέση του Ύπατου Εκπροσώπου για την ΚΕΠΠΑ έγινε πιο επιρρεπής σε συντονισμό και δράση, διευκολύνοντας την Προεδρία του Συμβουλίου⁴⁴. Σημαντικό ρόλο επίσης για την επίτευξη των στόχων της ΚΕΠΠΑ έπαιξε και η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση, η οποία μεριμνά κυρίως για την εκπόνηση και την εφαρμογή των αποφάσεων της Ένωσης⁴⁵.

2.3. Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε:

Τον Οκτώβριο του 1999 πραγματοποιήθηκε το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε της Φινλανδίας, όπου αναγνωρίστηκε η ανάγκη για την είσοδο και των τρίτων χωρών στην πολιτική της μετανάστευσης. Ο στόχος της συγκεκριμένης πολιτικής ήταν να δοθούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών, παραγκωνίζοντας τις διακρίσεις σε σχέση με τους πολίτες της Ε.Ε. Δόθηκε ιδιαίτερα έμφαση στην αντιμετώπιση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας, δίνοντας με αυτό τον τρόπο την ευκαιρία ίσης μεταχείρισης.

Ακόμη, οι μετανάστες οι οποίοι θα διέμεναν για αρκετό χρονικό διάστημα στη χώρα υποδοχής, προβλέφθηκε να έχουν διευρυμένα δικαιώματα και επικεντρώθηκαν στο ζήτημα της προστασίας τους κατά της απέλασης. Όπως και στη Συνθήκη του Άμστερνταμ, σκοπός ήταν να δοθεί προτεραιότητα στην ελευθερία, την δικαιοσύνη και την ασφάλεια. Η συνάντηση επικεντρώθηκε στη δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις και είχε ως στόχο να καθορίσει μια στρατηγική ατζέντα για την ανάπτυξη

⁴¹Curmei, M. M.&Kurrer, C. (2023: 1-2)

⁴²Curmei, M. M.&Kurrer, C. (2023: 2)

⁴³Eur-lex (2018)

⁴⁴Nugent, N. (2012: 113)

⁴⁵Nugent, N. (2012: 109)

πολιτικών που σχετίζονται με το άσυλο, τη μετανάστευση και τη δικαστική συνεργασία εντός της ΕΕ⁴⁶.

Το Συμβούλιο του Τάμπερε πραγματοποιήθηκε σε μια περίοδο αυξημένων πιέσεων λόγω της αύξησης των μεταναστευτικών ροών και της ανάγκης για εναρμόνιση των πολιτικών μετανάστευσης στην ΕΕ. Οι ηγέτες αντιλήφθηκαν την ανάγκη για κοινή δράση για την αντιμετώπιση των προκλήσεων και τον καθορισμό μιας συνεκτικής πολιτικής. Επομένως ένα από τα κύρια επιτεύγματα του Συμβουλίου του Τάμπερε ήταν η ενίσχυση της συνοχής μεταξύ των κρατών μελών⁴⁷. Η ιδέα της κοινής προσέγγισης στα θέματα μετανάστευσης έθεσε τις βάσεις για τη συνεργασία και τον συντονισμό των πολιτικών.

Ένα άλλο κεντρικό στοιχείο ήταν η έμφαση στην προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών⁴⁸. Η ισότητα και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια θεωρήθηκαν θεμελιώδεις αρχές που πρέπει να τηρούνται σε όλες τις φάσεις της μεταναστευτικής διαδικασίας. Το Συμβούλιο του Τάμπερε περιλάμβανε και μια συζήτηση για τα θέματα ασφαλείας, με έμφαση στον έλεγχο των συνόρων και την ανάγκη συνεργασίας για την αποτελεσματική διαχείριση των μεταναστευτικών ροών.

Η ενσωμάτωση των μεταναστών στις κοινωνίες υπογραμμίστηκε ως σημαντικός στόχος. Αναγνωρίστηκε η σημασία της ενεργού συμμετοχής και ενσωμάτωσης των μεταναστών στις κοινωνίες υποδοχής. Τέλος, το Συμβούλιο του Τάμπερε δημιούργησε τις βάσεις για μελλοντικές πολιτικές πρωτοβουλίες, όπως η δημιουργία του Σένγκεν και η ενίσχυση του Frontex⁴⁹.

2.4. Συνθήκη της Νίκαιας και Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων:

Η Συνθήκη της Νίκαιας του 2000 αποτέλεσε ορόσημο στην εξέλιξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, με επιπτώσεις που διασχίζουν πολλούς τομείς, συμπεριλαμβανομένης και της μετανάστευσης. Οι θεσμικές αλλαγές που εισήγαγε η Συνθήκη επηρέασαν τον τρόπο με τον οποίο η ΕΕ αντιμετωπίζει θέματα μετανάστευσης, ασύλου και ενσωμάτωσης μεταναστών.

- Επανεξισορρόπηση των Ψήφων:

Η αύξηση της επιρροής ορισμένων κρατών μελών μεγαλύτερου πληθυσμού στα θεσμικά όργανα της ΕΕ έχει ευρύτερες επιπτώσεις στις πολιτικές μετανάστευσης. Η

⁴⁶Σαρρής, Ν. (2008: 25-26)

⁴⁷ European Parliament (1999)

⁴⁸Lavenex, S.&Uçarer, E. M. (2002: 25-47)

⁴⁹European Parliament (1999)

αντίληψη των κρατών μελών για τα ισοδύναμα συμφέροντα τους σε σχέση με τη μετανάστευση επηρεάζει την εφαρμογή των μέτρων αυτών.

- Κοινή Πολιτική Ασύλου και Μετανάστευσης (ΚΠΑΜ):

Η Συνθήκη ενισχύει τη συνεργασία στον τομέα της μετανάστευσης και του ασύλου. Ενδέχεται να έχει διαφορετικές ερμηνείες ανάλογα με το πώς τα κράτη μέλη ερμηνεύουν την έννοια της "κοινής" πολιτικής. Μέσω της Συνθήκης της Νίκαιας, η ΕΕ καθιέρωσε την ΚΠΑΜ ως έναν συντονισμένο μηχανισμό για τη διαχείριση των ζητημάτων ασύλου και μετανάστευσης. Η ΚΠΑΜ προέβλεπε τη στενότερη συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών στα θέματα πολιτικής ασύλου και μετανάστευσης. Επίσης, ενίσχυσε τις διαδικασίες για τη χορήγηση ασύλου. Η συνθήκη υπογραμμίζει τη σημασία της κοινής ευθύνης και αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών στις προσπάθειες διαχείρισης των προκλήσεων της μετανάστευσης και της παροχής ασύλου. Ακόμη, η Συνθήκη της Νίκαιας ενίσχυσε τον ρόλο του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δίνοντάς του περισσότερες αρμοδιότητες και συμμετοχή σε αποφάσεις σε ορισμένους τομείς, συμπεριλαμβανομένης της μεταναστευτικής πολιτικής:

- Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας (ΚΕΠΠΑ):

Οι θεσμικές αλλαγές ενδέχεται να επηρεάσουν την ικανότητα της ΕΕ να αντιμετωπίζει ζητήματα μετανάστευσης σε διεθνές επίπεδο. Η ερμηνεία αυτής της αλλαγής εξαρτάται από το πώς η ΕΕ αντιλαμβάνεται τον ρόλο της στον κόσμο. Η ΚΕΠΠΑ αντιπροσώπευε έναν κρίσιμο τομέα ενοποίησης για την Ευρωπαϊκή Ένωση. Εισάγοντας νέες δομές και μηχανισμούς, η Συνθήκη της Νίκαιας ενίσχυσε την ικανότητα της ΕΕ να ανταποκρίνεται σε προκλήσεις σε διεθνές επίπεδο. Η ΚΕΠΠΑ, όπως θεσπίστηκε από τη Συνθήκη της Νίκαιας, συνέχισε να ενισχύει το υπάρχον σύστημα εξωτερικών σχέσεων και ασφαλείας της ΕΕ, προβάλλοντας την Ένωση ως ενιαίο διεθνή παράγοντα. Η Συνθήκη ενίσχυσε την ΚΕΠΠΑ, προβλέποντας τη δυνατότητα ανάπτυξης στρατιωτικών και αμυντικών ικανοτήτων για την ΕΕ⁵⁰.

Επιπρόσθετα, αξιοσημείωτος θεωρείται ο **Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης** που εγκρίθηκε ως διακήρυξη στη σύνοδο κορυφής της Νίκαιας το Δεκέμβριο του 2000⁵¹. Ο Ευρωπαϊκός Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων, ο οποίος τέθηκε σε ισχύ το 2009, είναι ένα ουσιαστικό έγγραφο που περιγράφει τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες που προστατεύονται στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

⁵⁰Eur-lex (2018)

⁵¹Σαρρής, Ν. (2008:26)

Αν και δεν αφορά συγκεκριμένα τη μετανάστευση, πολλές από τις διατάξεις του σχετίζονται με την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο εντός της ΕΕ. Ακολουθούν ορισμένες βασικές αρχές του Χάρτη που σχετίζονται με τη μετανάστευση:

- Ανθρώπινη αξιοπρέπεια (άρθρο 1): Ο Χάρτης τονίζει τον σεβασμό της ανθρώπινης αξιοπρέπειας ως μία από τις βασικές αξίες της ΕΕ. Αυτή η αρχή υπογραμμίζει τη σημασία της αντιμετώπισης όλων των ατόμων, συμπεριλαμβανομένων των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο, με σεβασμό και δικαιοσύνη.
- Ισότητα (άρθρο 20): Ο Χάρτης υποστηρίζει την αρχή της ισότητας, διασφαλίζοντας ότι όλα τα άτομα δικαιούνται ίση μεταχείριση βάσει του νόμου, ανεξάρτητα από την ιθαγένειά τους ή το καθεστώς μετανάστευσης.
- Μη Διακρίσεις (Άρθρο 21): Ο Χάρτης απαγορεύει τις διακρίσεις για οποιονδήποτε λόγο, συμπεριλαμβανομένης της φυλής, της εθνικότητας ή της θρησκείας. Αυτή η διάταξη είναι απαραίτητη για την προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών από διαφορετικά υπόβαθρα.
- Δικαίωμα στο άσυλο (άρθρο 18): Το άρθρο 18 του Χάρτη αναγνωρίζει ρητά το δικαίωμα στο άσυλο, συμπεριλαμβανομένης της απαγόρευσης επαναπροώθησης (τη βίαιη επιστροφή των αιτούντων άσυλο σε χώρες όπου η ζωή ή η ελευθερία τους μπορεί να κινδυνεύει). Η διάταξη αυτή ευθυγραμμίζεται με το διεθνές προσφυγικό δίκαιο.
- Προστασία Προσωπικών Δεδομένων (Άρθρο 8): Τα προσωπικά δεδομένα των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο πρέπει να προστατεύονται σύμφωνα με τους κανονισμούς προστασίας δεδομένων της ΕΕ, διασφαλίζοντας το απόρρητο και την ασφάλειά τους.
- Δικαιοσύνη και δίκαιη δίκη (άρθρα 47 και 48): Οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο έχουν δικαίωμα σε δίκαιη και αμερόληπτη ακρόαση, καθώς και δικαίωμα σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα, που περιλαμβάνει το δικαίωμα σε νομικούς συμβούλους και υπηρεσίες διερμηνείας.
- Ελευθερία Σκέψης, Συνείδησης, Θρησκείας και Έκφρασης (Άρθρα 10 και 11): Οι μετανάστες έχουν δικαίωμα στην ελευθερία σκέψης, συνείδησης, θρησκείας και έκφρασης, επιτρέποντάς τους να ασκούν τις πεποιθήσεις τους και να εκφράζονται.

- Εκπαίδευση (άρθρο 14): Τα παιδιά μεταναστών έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση και πρέπει να ληφθούν μέτρα για τη διευκόλυνση της ένταξής τους στο εκπαιδευτικό σύστημα της κοινωνίας υποδοχής.
- Οικογενειακή ζωή (Άρθρο 9): Ο Χάρτης προστατεύει το δικαίωμα στην οικογενειακή ζωή, διασφαλίζοντας ότι οι μετανάστες έχουν το δικαίωμα να διατηρούν οικογενειακούς δεσμούς.
- Δικαίωμα σε αποτελεσματικό ένδικο μέσο και σε δίκαιη δίκη (άρθρο 47): Οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο έχουν δικαίωμα πρόσβασης σε αποτελεσματικά ένδικα μέσα και δίκαιη δίκη εάν παραβιάζονται τα δικαιώματά τους⁵².

Εν κατακλείδι, Ο Χάρτης εγγυάται τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα, όπως το δικαίωμα στη ζωή, την απαγόρευση των βασανιστηρίων, και την ατομική ακεραιότητα. Ακόμη, Προστατεύει ελευθερίες όπως η σκέψη, η συνείδηση, η θρησκεία, η έκφραση, και το δικαίωμα στην εκπαίδευση. Ενισχύει την αρχή της ισότητας και απαγορεύει κάθε διάκριση, συμπεριλαμβανομένης της διάκρισης λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής. Επιπρόσθετα, περιλαμβάνει δικαιώματα όπως η εργασία, η κοινωνική προστασία, και η πρόσβαση στην πολιτιστική και εκπαιδευτική συμμετοχή. Καλύπτει τα δικαιώματα πολιτών, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στην ελεύθερη κυκλοφορία και το δικαίωμα ψήφου. Επισημαίνει τη σημασία της αειφορίας, της προστασίας του περιβάλλοντος, και της βιώσιμης ανάπτυξης.

2.5. Το Πρόγραμμα της Χάγης:

Τον Νοέμβριο του 2004 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο συνήλθε στη Χάγη για να εγκρίνει ένα μετασχηματιστικό έγγραφο πολιτικής γνωστό ως Πρόγραμμα της Χάγης. Αυτό το ολοκληρωμένο σχέδιο εκθέτει το όραμα και τις στρατηγικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την προώθηση της ελευθερίας, της ασφάλειας και της δικαιοσύνης στα κράτη μέλη της. Το πρόγραμμα σκιαγράφησε έναν οδικό χάρτη για την ΕΕ για την αντιμετώπιση των περίπλοκων και αλληλένδετων προκλήσεων στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων, των πολιτικών ασύλου και μετανάστευσης, του ελέγχου των συνόρων, της αντιτρομοκρατίας, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της διεθνούς συνεργασίας⁵³. Επίσης, από τις βασικές προτεραιότητες του προγράμματος ήταν η διευθέτηση των συνόρων, ο έλεγχος αυτών και η ρύθμιση των μεταναστευτικών ροών⁵⁴.

⁵²Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (2012: 396-405)

⁵³Eur-lex (2009)

⁵⁴ Σαρρής, Ν. (2008: 26)

Αναγνωρίζοντας την ανάγκη για συνεκτικές πολιτικές ασύλου και μετανάστευσης, το Πρόγραμμα έθεσε το βλέμμα του στη δημιουργία του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ). Το ΚΕΣΑ αποτελεί το νομοθετικό πλαίσιο που θεσπίστηκε από την ΕΕ με σκοπό να θέσει κοινούς στόχους στον τομέα της διεθνούς προστασίας και να εναρμονίσει τη σχετική νομοθεσία των κρατών μελών της ένωσης. Έτσι τόνισε τη σημασία της βελτίωσης του συντονισμού μεταξύ των κρατών μελών για την αποτελεσματική αντιμετώπιση θεμάτων που σχετίζονται με τη μετανάστευση και το άσυλο. Με την προώθηση της δικαιοσύνης, της κατανομής των ευθυνών και της αλληλεγγύης, η ΕΕ είχε ως στόχο να προσφέρει καταφύγιο και ευκαιρίες σε άτομα που έχουν ανάγκη⁵⁵.

Συγκεκριμένα το πρόγραμμα της Χάγης εντρύφησε σε 10 προτεραιότητες:

- την ενίσχυση των θεμελιωδών δικαιωμάτων και της ιθαγένειας
- την καταπολέμηση της τρομοκρατίας
- τον καθορισμό μιας ισόρροπης αντιμετώπισης της μετανάστευσης
- την διαμόρφωση ολοκληρωμένης διαχείρισης των εξωτερικών συνόρων της Ένωσης
- την θέσπιση κοινής διαδικασίας σε θέματα ασύλου
- την μεγιστοποίηση των θετικών συνεπειών της μετανάστευσης
- την επίτευξη ικανοποιητικής ισορροπίας μεταξύ της προστασίας του ιδιωτικού βίου και της ασφάλειας κατά τη διαβίβαση πληροφοριών
- την διαμόρφωση στρατηγικής αντίληψης σχετικά με το οργανωμένο έγκλημα
- την εγγύηση πραγματικού ευρωπαϊκού χώρου δικαιοσύνης
- την κατανομή των αρμοδιοτήτων και την μέριμνα για την αλληλεγγύη⁵⁶

2.6. Συνθήκη της Λισαβόνας

Η Συνθήκη αντιμετωπίζει την ανάγκη για μεταρρυθμίσεις που θα προσαρμόσουν τις δομές της Ένωσης στις αυξημένες απαιτήσεις του 21ου αιώνα. Με αυξημένη εστίαση στη δημοκρατία, τη διαφάνεια και την αποτελεσματικότητα, η Συνθήκη στοχεύει στη δημιουργία μιας πιο ενωμένης και ισχυρής Ευρώπης. Είναι μια διεθνής συμφωνία που τροποποίησε τις υφιστάμενες συνθήκες που αποτελούν την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου 2007, στην πορτογαλική πρωτεύουσα, Λισαβόνα, και τέθηκε σε ισχύ την 1η Δεκεμβρίου 2009, αφού επικυρώθηκε από όλα τα κράτη μέλη της ΕΕ. Η Συνθήκη της Λισαβόνας εισήγαγε αρκετές σημαντικές αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο και τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων της ΕΕ, με στόχο να την καταστήσει πιο αποτελεσματική, δημοκρατική και διαφανή. Ακόμη,

⁵⁵ Ευρωπαϊκός Τομέας της Διεθνούς Ένωσης Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου (2017:17)

⁵⁶ Eur-lex (2009)

ενσωμάτωσε τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο δίκαιο της ΕΕ, ενισχύοντας την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Συνθήκη της Λισαβόνας ενοποίησε προηγούμενες συνθήκες της ΕΕ, καθιστώντας τις πιο προσιτές και φιλικές προς τον χρήστη. Επίσης, ήταν ένα σημαντικό βήμα στην ανάπτυξη της ΕΕ, ενισχύοντας την ικανότητά της να ενεργεί σε διάφορους τομείς πολιτικής και ενισχύοντας τη δημοκρατική της νομιμότητα. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η Συνθήκη της Λισαβόνας αποτελεί μέρος ενός ευρύτερου πλαισίου συνθηκών της ΕΕ, συμπεριλαμβανομένης της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (TEU) και της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (TFEU)⁵⁷.

- Δημοκρατικές Αρχές και Ανοικτή Ένωση

Μια από τις θεμελιώδεις αρχές της Συνθήκης της Λισαβόνας είναι η ενίσχυση του ρόλου της δημοκρατίας στη λήψη αποφάσεων. Το άρθρο 10 της Συνθήκης της Λισαβόνας επισημαίνει την αρχή της ανοικτής και δημοκρατικής Ένωσης. Αυτό σημαίνει ότι οι αποφάσεις πρέπει να λαμβάνονται με ανοιχτό και διαφανή τρόπο, με συμμετοχή των πολιτών⁵⁸. Ας εξετάσουμε κάποια στοιχεία σχετικά με τις δημοκρατικές αρχές και την ανοικτή Ένωση στο πλαίσιο της Συνθήκης της Λισαβόνας:

- ✓ Ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (ΕΚ): Μία από τις βασικές αλλαγές που εισήγαγε η Συνθήκη ήταν η ενίσχυση του ρόλου του ΕΚ. Με την εφαρμογή της διαδικασίας της συναπόφασης σε περισσότερους τομείς. Το ΕΚ αποκτά μεγαλύτερες εξουσίες στην λήψη αποφάσεων, ενισχύοντας τη δημοκρατική νομιμοποίησή του⁵⁹.
- ✓ Ενίσχυση της Συμμετοχής των Πολιτών: Μέσω του δικαιώματος πρωτοβουλίας, οι πολίτες έχουν τη δυνατότητα να υποβάλουν προτάσεις πολιτικής στην ΕΕ. Αυτή η δυνατότητα συμβάλλει στην ενίσχυση της συμμετοχής τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων⁶⁰.
- ✓ Διαφάνεια και Πρόσβαση σε Έγγραφα: Η Λισαβόνα προωθεί τη διαφάνεια με το δικαίωμα πρόσβασης των πολιτών σε έγγραφα της ΕΕ. Αυτό προωθεί την ανοικτή διακυβέρνηση και την ευκολία παρακολούθησης των αποφάσεων⁶¹.

- Ενίσχυση των Θεσμικών Οργάνων

⁵⁷Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

⁵⁸Follesdal, A. & Hix, S. (2006:533-562)

⁵⁹Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο

⁶⁰Trenz, H. J. & Rasmussen, A. (2019: 511-530)

⁶¹Pernice, I. (2008: 367)

Η Συνθήκη ενισχύει τα θεσμικά όργανα της ΕΕ για να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα και τη λήψη αποφάσεων. Η ενίσχυση του ρόλου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (Άρθρο 10, Άρθρο 14) αντικατοπτρίζει την επιδίωξη μεγαλύτερης εκπροσώπησης των πολιτών στην ευρωπαϊκή διαδικασία λήψης αποφάσεων. Το άρθρο 10 της Συνθήκης καθιστά σαφές ότι η λήψη αποφάσεων πρέπει να γίνεται με τον πλέον δημοκρατικό και διαφανή τρόπο. Επίσης, ενισχύεται ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, προσφέροντας στους πολίτες μεγαλύτερη εκπροσώπηση στην ευρωπαϊκή διακυβέρνηση. Ακόμη, το άρθρο 14 καθορίζει ότι οι εκλογές πρέπει να διεξάγονται με βάση την αρχή της αναλογικής εκπροσώπησης, ενισχύοντας έτσι τη σχέση μεταξύ των εκλεγμένων εκπροσώπων και των πολιτών⁶².

- Ενίσχυση της Κοινής Εξωτερικής Δράσης

Η Συνθήκη επιδιώκει την ενίσχυση της Κοινής Εξωτερικής Δράσης της ΕΕ. Το Άρθρο 21 και το Άρθρο 22 προβλέπουν τη συνέργεια και την αποτελεσματική δράση της ΕΕ στον διεθνή στίβο. Η Συνθήκη προωθεί την ευελιξία και τη συνοχή στην εξωτερική δράση της Ένωσης. Προβλέπει μηχανισμούς για την αντιμετώπιση κρίσεων, απειλών, και καταστάσεων ανθρωπιστικής κρίσης, προάγοντας την αποτελεσματική αντίδραση. Επιπρόσθετα, η Συνθήκη της Λισαβόνας δημιούργησε το αξίωμα του Υπατου Εκπροσώπου της Ένωσης για την Εξωτερική Πολιτική και την Πολιτική Ασφάλειας (ΥΕΕΕΠΠΑ)⁶³. Ο ΥΕΕΕΠΠΑ, που έχει το δικαίωμα να καταρτίζει προτάσεις και να αναλαμβάνει δράση στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής, ενοποιεί τα καθήκοντα του ΥΕΕΕΠΠΑ με εκείνα του Επιτρόπου για τις Εξωτερικές Σχέσεις⁶⁴.

Τονίζοντας τη σημασία της δημοκρατίας, της αποτελεσματικότητας και της εξωτερικής παρουσίας, η Συνθήκη προσδιόρισε νέες προοπτικές για την ΕΕ σε έναν αναπτυσσόμενο κόσμο. Με τη δημιουργία του Υπατου Εκπροσώπου της Ένωσης, η Συνθήκη ενίσχυσε την ικανότητα της ΕΕ να δρα ενιαία και συνεκτικά στη διεθνή σκηνή. Η ολοκληρωμένη διάρθρωση των θέσεων του ΥΕΕΕΠΠΑ και του Επιτρόπου για τις Εξωτερικές Σχέσεις οδήγησε σε μεγαλύτερη συνεκτικότητα και συνεργασία. Η ενίσχυση της δημοκρατίας με την επέκταση της συναπόφασης στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο αναδείχθηκε ως σημαντική πρόοδος, δίνοντας στους πολίτες μεγαλύτερη επιρροή στη διαμόρφωση των αποφάσεων της ΕΕ. Αυτό αποτελεί θετική εξέλιξη προς την ενίσχυση της ευρωπαϊκής δημοκρατίας. Τέλος, η Συνθήκη επέφερε ευελιξία και αποτελεσματικότητα στην εξωτερική δράση της ΕΕ.

⁶²Kreppel, A. (2002:34-55)

⁶³Malovec, M. (2023: 3)

⁶⁴Ιωακειμίδης, Κ.Π. (2010:105-108)

Συνοπτικά, η Συνθήκη της Λισαβόνας αναδείχθηκε ως κλειδί για την ενίσχυση της ΕΕ, προσφέροντας λύσεις σε προκλήσεις και επιτρέποντας την προσαρμογή στις ανάγκες της εποχής. Η συνοχή, η δημοκρατία και η αποτελεσματικότητα αποτελούν καίριες αξίες που διαμορφώνουν το μέλλον της ΕΕ και τη θέτουν σε μια πιο ισχυρή θέση στον παγκόσμιο χάρτη.

2.7. Το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης:

Το πρόγραμμα της Στοκχόλμης εγκρίθηκε από την ΕΕ τον Δεκέμβριο του 2009, αποτελεί βασικό πλαίσιο πολιτικής που καθορίζει την πορεία για τις δραστηριότητες της ένωσης στους τομείς της δικαιοσύνης και της ασφάλειας. Ονομάστηκε έτσι από την πόλη όπου συμφωνήθηκε. Αυτό το ολοκληρωμένο σχέδιο περιγράφει τις στρατηγικές της ΕΕ για τη δημιουργία ενός ασφαλέστερου και δικαιότερου ευρωπαϊκού περιβάλλοντος. Χρησιμεύει ως απόδειξη της δέσμευσης της ΕΕ για την αντιμετώπιση των περίπλοκων προκλήσεων που σχετίζονται με την ασφάλεια, τη δικαιοσύνη και τα θεμελιώδη δικαιώματα⁶⁵.

Στον πυρήνα του, το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης αντικατοπτρίζει τη δέσμευση για μια συνολική προσέγγιση για τη δικαιοσύνη και την ασφάλεια. Υπογραμμίζει τη διασύνδεση αυτών των τομέων, αναγνωρίζοντας ότι η αποτελεσματική επιβολή του νόμου, ένα ισχυρό δικαστικό σύστημα και η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι όλα ζωτικής σημασίας για μια ασφαλή και δίκαιη κοινωνία. Στοχεύει στη δημιουργία ενός κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (CEAS) και θέτει κατευθυντήριες γραμμές για τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών με ισορροπημένο και ανθρώπινο τρόπο, υπογραμμίζοντας τη σημασία της αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών μελών. Η ασφάλεια των εξωτερικών συνόρων της ΕΕ αποτελεί κορυφαία προτεραιότητα.

Αρχικά το πρόγραμμα βασίζεται στις θεμελιώδεις αρχές της ΕΕ, μια από τις οποίες ξεκάθαρα είναι η ελεύθερη μετακίνηση των πολιτών και των οικογενειών τους στο εσωτερικό της. Ακόμα, το Πρόγραμμα απαιτεί την προστασία των ευάλωτων προσώπων και ομάδων και καταδικάζει τις διακρίσεις, τον ρατσισμό, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό και την ομοφοβία. Άλλωστε η Ένωση επιδιώκει τον πλούτο ενός πολυμορφικού προφίλ. Επίσης, το πρόγραμμα κάνει λόγο για έναν οδικό χάρτη, ο οποίος αφορά την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες και προστατεύει τα ατομικά τους δικαιώματα. Επιπρόσθετα μέσω του προγράμματος προστατεύεται η προσωπική ιδιωτική ζωή των πολιτών, προωθείται η συμμετοχή τους στη δημοκρατική ζωή της Ένωσης και κατοχυρώνεται το δικαίωμα της προστασίας των μελών σε τρίτες χώρες⁶⁶.

⁶⁵European Council (2010: 4)

⁶⁶European Council (2010: 8-11)

Το πρόγραμμα υπογραμμίζει εκτός των άλλων τη σημασία των αποτελεσματικών συνοριακών ελέγχων, συμπεριλαμβανομένης της χρήσης σύγχρονης τεχνολογίας και συστημάτων πληροφοριών προωθώντας έτσι και τη νόμιμη κινητικότητα⁶⁷.

Στο πρόγραμμα γίνεται σαφής και η ανάγκη μιας συνολικής μεταναστευτικής πολιτικής σε παγκόσμια κλίμακα. Με βάσεις την αλληλεγγύη, την ισορροπία και την αληθινή σύμπραξη των χωρών, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ζητά μέσω του προγράμματος της Στοκχόλμης να ενοποιηθεί κατά κόρον η μεταναστευτική πολιτική με μια παγκόσμια προσέγγιση που θα αφορά κυρίως περιοχές όπως η Ασία, η Αφρική αλλά και η Λατινική Αμερική. Η δίκαιη μεταχείριση και η κοινωνική ένταξη των μεταναστών, η καταπολέμηση της παράνομης μετανάστευσης και οι ασυνόδετοι ανήλικοι αποτελούν οπωσδήποτε βασικές προτεραιότητες του προγράμματος. Το πρόγραμμα, τέλος, τονίζει την σημασία του ασύλου ως ένα κοινό χώρο αλληλεγγύης στα άτομα με διεθνή προστασία. Δεδομένου του γεγονότος ότι υπάρχουν διαφορές στις εθνικές διατάξεις που αφορούν το άσυλο, το πρόγραμμα επισημαίνει την αναγκαιότητα δημιουργίας ενός κοινού ευρωπαϊκού συστήματος ασύλου (ΚΕΣΑ). Έτσι κατά συνέπεια θα υπάρξει καταμερισμός ευθυνών και αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών, καθώς και συνεργασία με χώρες που φιλοξενούν μεγάλο αριθμό μεταναστών⁶⁸.

Συμπερασματικά, οι μεταναστευτικές πολιτικές της ΕΕ αντικατοπτρίζουν τη δέσμευσή της σε αξίες όπως η ελευθερία, η ασφάλεια, η δικαιοσύνη και ο ανθρωπισμός. Η ΕΕ αντιμετωπίζει το διαρκές καθήκον της εξισορρόπησης αυτών των αξιών με τις πρακτικές προκλήσεις και τις εξελισσόμενες συνθήκες, ενώ προσπαθεί να παρέχει ένα ασφαλές, δίκαιο και ευήμερο περιβάλλον για τους πολίτες της και όσους αναζητούν καταφύγιο εντός των συνόρων της. Καθώς οι μεταναστευτικές πολιτικές συνεχίζουν να αναπτύσσονται και να προσαρμόζονται στις νέες πραγματικότητες, η συνεργασία μεταξύ των κρατών μελών θα παραμείνει ουσιώδης για την αντιμετώπιση αυτών των πολύπλευρων προκλήσεων.

⁶⁷European Council (2010: 26-27)

⁶⁸European Council (2010: 27-33)

3. Θεσμικό πλαίσιο της Ελλάδας

Το θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης στην Ελλάδα περιλαμβάνει μια σειρά από νομοθετικά και διοικητικά μέτρα που ρυθμίζουν την υποδοχή, τη διαχείριση, την ενσωμάτωση και την προστασία των μεταναστών και των προσφύγων. Η Ελλάδα, τα τελευταία 15 χρόνια, αποτελεί τον βασικό προορισμό των μεταναστών οι οποίοι προέρχονται από την κεντρική και ανατολική Ευρώπη. Ακόμη, μεγάλο ποσοστό μεταναστών κατάγεται από χώρες της Ασίας (Ιράκ, Πακιστάν, Ινδία), αυξάνοντας με αυτόν τον τρόπο τον συνολικό αριθμό των μεταναστών. Το κράτος δεν ήταν έτοιμο για αυτό το μεγάλο κύμα μετανάστευσης και αυτό είχε ως αποτέλεσμα να μην έχει ρυθμιστεί το νομικό πλαίσιο για την νομιμοποίηση αυτού του πληθυσμού.

Βέβαια, στο πέρασμα του χρόνου η Ελλάδα, ως βασική πύλη για πολλούς μετανάστες, έχει δημιουργήσει ένα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο που διέπει τη μετανάστευση. Αυτό το πλαίσιο διαμορφώνεται από έναν συνδυασμό νόμων, κανονισμών και διοικητικών διατάξεων που στοχεύουν στην αντιμετώπιση της πολυπλοκότητας της μετανάστευσης, διασφαλίζοντας παράλληλα τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών.

Το βασικό νομικό μέσο που διέπει τη μετανάστευση στην Ελλάδα είναι ο «Νόμος για τη Μετανάστευση και την Κοινωνική Ένταξη των Μεταναστών» (Ν. 4251/2014). Ο νόμος αυτός καθορίζει τις διαδικασίες για τη χορήγηση αδειών παραμονής, περιγράφοντας τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών εντός της ελληνικής επικράτειας. Ακόμη, η Ελλάδα, σε ευθυγράμμιση με τις ευρωπαϊκές πρακτικές, ακολουθεί το ευρωπαϊκό σύστημα ασύλου που βασίζεται στον «Κανονισμό του Δουβλίνου» (Κανονισμός 604/2013). Ο κανονισμός αυτός θεσπίζει κανόνες για την κατανομή των αρμοδιοτήτων μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης σχετικά με την εξέταση των αιτήσεων ασύλου⁶⁹. Επιπρόσθετα, ο «Κώδικας Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Προστασίας» (Ν. 4332/2015) περιέχει διατάξεις που στοχεύουν στη διευκόλυνση της κοινωνικής ένταξης των μεταναστών. Επιβάλλει τη συμμετοχή τους σε προγράμματα και υπηρεσίες που υποστηρίζουν την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία⁷⁰. Η ελληνική νομοθεσία έχει μεριμνήσει και για τους μετανάστες που εργάζονται εντός της χώρας και υπόκεινται στην εργατική νομοθεσία της. Αυτοί οι νόμοι ορίζουν τα δικαιώματά τους ως εργαζομένων, ρυθμίζουν τις συμβατικές συμφωνίες και θεσπίζουν πρότυπα για τους μισθούς και τις συνθήκες εργασίας.

Το θεσμικό πλαίσιο δεν είναι στατικό. Προσαρμόζεται για να αντιμετωπίσει τις αναδυόμενες προκλήσεις και ευθυγραμμίζεται με τα διεθνή πρότυπα. Ενώ οι νομικές πηγές και οι κρατικές δημοσιεύσεις παρέχουν μια θεμελιώδη κατανόηση, η συνεχής παρακολούθηση των νομικών εξελίξεων είναι απαραίτητη τόσο για τους

⁶⁹ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου

⁷⁰ Μετανάστευσης και Ασύλου (2020)

ενδιαφερόμενους φορείς, όσο και για τους φορείς χάραξης πολιτικής και για τους μετανάστες.

3.1. Εθνική νομοθεσία στην Ελλάδα

Η εθνική νομοθεσία για τη μετανάστευση αποτελεί έναν σημαντικό πυλώνα στον τρόπο που μια χώρα διαχειρίζεται την άφιξη και την εγκατάσταση αλλοδαπών. Η Ελλάδα, όπως και πολλές άλλες χώρες, έχει εγκρίνει και εφαρμόζει νομοθεσία που διέπει τη μετανάστευση και το άσυλο και βασίζεται σε νόμους, προεδρικά διατάγματα και κανονισμούς. Σημαντικοί νόμοι περιλαμβάνουν τον "Νόμο για τη Διαμονή, την Προστασία και την Ενσωμάτωση των Αλλοδαπών και των Προσφύγων" (Ν. 4375/2016⁷¹) και τον "Νόμο για το Άσυλο" (Ν. 4375/2016⁷²).

Ο νομοθετικός κανονισμός που διέπει τη μετανάστευση στην Ελλάδα βασίζεται σε διάφορους νόμους και κανονιστικά πλαίσια. Ο Νόμος 4251/2014, με τίτλο "Κανονισμός Διαδικασιών Εισόδου και Διαμονής των Υπηκόων Τρίτων Χωρών στην Επικράτεια της Ελληνικής Δημοκρατίας", αντιπροσωπεύει τον κεντρικό νομοθετικό πυλώνα για τη διαχείριση της μετανάστευσης. Σύμφωνα με τον Νόμο αυτόν, καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις για τη χορήγηση άδειας παραμονής, καθώς και οι διαδικασίες για την είσοδο και την έξοδο από τη χώρα. Επιπλέον, ο Νόμος προβλέπει δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών, προσφέροντας προστασία στα θεμελιώδη ανθρώπινα δικαιώματά τους.

Οι μετανάστες στην Ελλάδα απολαμβάνουν δικαιώματα που καλύπτουν πτυχές της ζωής τους. Ο Νόμος 4251/2014⁷³ εξασφαλίζει το δικαίωμα σε εργασιακή ισότητα, υγειονομική περίθαλψη, και πρόσβαση στην εκπαίδευση. Παράλληλα, θεσπίζει υποχρεώσεις για τη συμμόρφωση με τους νόμους και τους κανονισμούς της χώρας, προστατεύοντας έτσι την κοινωνική συνοχή και τη δημόσια τάξη.

Η Ελλάδα, ως χώρα με πλούσια ιστορία και πολιτισμό, αντιμετωπίζει τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που σχετίζονται με τη μετανάστευση. Η εθνική νομοθεσία για τη μετανάστευση καθορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις για την άφιξη, τη διαμονή, και την ένταξη των μεταναστών. Επιπρόσθετα, εξελίσσεται διαρκώς για να αντιμετωπίζει τις σύγχρονες προκλήσεις και να εξασφαλίζει τη δικαιοσύνη και τα δικαιώματα των μεταναστών.

⁷¹N. 4375/2016

⁷²N. 4375/2016

⁷³N. 4251/2014

3.1.1. Ο Κώδικας Μετανάστευσης

Την 1η Απριλίου 2014 για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη εισάγεται ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν 4251/2014)⁷⁴, ο οποίος αφενός συγκεντρώνει και κωδικοποιεί την υπάρχουσα εθνική νομοθεσία για την μετανάστευση και αφετέρου επιφέρει αλλαγές αναφορικά με το καθεστώς εισόδου και τη διαμονή των αλλοδαπών. Ο Νόμος αυτός εγκρίθηκε με στόχο τη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου νομικού πλαισίου που αφορά τη μετανάστευση και την κοινωνική ένταξη των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία. Ορίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών και επιδιώκει να παρέχει προστασία στους ευάλωτους πληθυσμιακούς ομίλους⁷⁵.

3.1.2. Σημαντικοί νόμοι μετανάστευσης στην Ελλάδα

Η μετανάστευση στην Ελλάδα αποτελεί ένα κρίσιμο φαινόμενο καθώς επηρεάζει το κοινωνικό και οικονομικό περιβάλλον και κατ' επέκταση την κοινωνική συνοχή. Γι' αυτό η Ελλάδα έχει εγκρίνει σημαντικούς νόμους που ρυθμίζουν τη μετανάστευση, το άσυλο και τα δικαιώματα των αλλοδαπών. Πιο συγκεκριμένα, οι νομοθετικές ρυθμίσεις ξεκίνησαν από το 1998 μέχρι το 2007 με στόχο την νομιμοποίηση της διαβίωσης και την οργάνωση του μεταναστευτικού κύματος. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η μη νόμιμη διαμονή των μεταναστών στο κράτος είχε ως συνέπεια την παραβατική συμπεριφορά, αδήλωτη εργασία και αύξηση φαινομένων ρατσισμού και ξενοφοβίας.

Ο Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης (Ν. 4251/2014)⁷⁶, όπως προαναφέρθηκε, βοήθησε στην απλοποίηση διαδικασιών για την άδεια διαμονής και δημιούργησε ένα ευνοϊκό κλίμα για τα παιδιά της “δεύτερης γενιάς”. Ταυτόχρονα, με το Ν. 4018/2011⁷⁷ οι Υπηρεσίες Αλλοδαπών και Μετανάστευσης μετατράπηκαν σε Υπηρεσίες Μιας Στάσης. Επιπρόσθετα, με τον Ν. 4332/2015⁷⁸ και την ενσωμάτωση της Οδηγίας 2011/98/ΕΕ «σχετικά με ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος- μέλος» καθιερώθηκαν με νόμο οι αρχές για την αξιολόγηση των αιτήσεων και για την χορήγηση ενιαίας άδειας με απώτερο σκοπό να εξασφαλιστεί η εγκυρότητα και η αξιοπιστία.

⁷⁴Ν 4251/2014

⁷⁵Σταυρουλάκη, Ε. (2016: 17)

⁷⁶Ν 4251/2014

⁷⁷Ν. 4018/2011 άρθρα 5 & 6

⁷⁸Ν. 4332/2015 άρθρο 8

Επίσης, το 2016, με τον Ν.4368/2016⁷⁹ και την ΚΥΑ Α3(γ)/ΓΠ/οικ.25132/4-4-2016 ορίστηκε το δικαίωμα στην παροχή δημόσιας υγείας και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης. Ακόμη, με Ν. 4375/2016⁸⁰ επαναπροσδιορίζεται η Διεύθυνση Κοινωνικής Ένταξης η οποία εστιάζει στην πολιτική ένταξη των μεταναστών και μεταναστριών στο ελληνικό κράτος. Με το αριθ. Π.Δ. 123/2016⁸¹ συγκροτείται το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής για την διευθέτηση των μεταναστευτικών θεμάτων, του ασύλου και της κοινωνικής ένταξης. Με το αριθ. Π.Δ. 122/ 2017⁸² ιδρύεται η Διεύθυνση Προστασίας Αιτούντων Άσυλο η οποία σχετίζεται με την υποδοχή των μεταναστών διεθνούς προστασίας εστιάζοντας κυρίως στις ευάλωτες ομάδες. Με το αριθ. Π.Δ. 122/2017⁸³ δημιουργείται εντός του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής το Συμβούλιο Στρατηγικού Σχεδιασμού (Σ.Σ.Σ.), με σκοπό να αξιολογεί και να συντονίζει τις δημόσιες πολιτικές που ακολουθεί το Υπουργείο.

Η Υπηρεσία Ασύλου συστάθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 3907/2011⁸⁴ (Α' 7) και είχε έναρξη λειτουργίας την 7η Ιουνίου 2013. Η συγκεκριμένη υπηρεσία αποτελεί μέρος του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και είναι μία αυτόνομη υπηρεσία η οποία αφορά τον Υπουργό. Ειδικότερα, η αρμοδιότητα της είναι να υλοποιήσει την νομοθεσία περί ασύλου και διάφορες μορφές διεθνούς προστασίας των αλλοδαπών και των ανιθαγενών. Ακόμη, είναι υπεύθυνη για την ρύθμιση και την τροποποίηση της εθνικής πολιτικής ασύλου. Η Υπηρεσία Ασύλου σχετίζεται και με την εφαρμογή της Σύμβασης της Νέας Υόρκης της 28ης Σεπτεμβρίου 1954 περί της νομικής καταστάσεως των ανιθαγενών.

Επιπλέον με τον Ν. 4445/2016⁸⁵ αφορά την θέσπιση του “Εθνικού Μηχανισμού Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής”. Σκοπός του συγκεκριμένου νόμου είναι να εντοπίζει τις κοινωνικές ανάγκες των πολιτών και να οργανώνει τις πολιτικές κοινωνικής ένταξης και συνοχής. Βέβαια, οφείλει να επιβλέπει και να επιτηρεί σε ποιο βαθμό εφαρμόζονται αυτές οι πολιτικές. Ακόμη, έχει την ευθύνη να ορίζει τις προτεραιότητες της κοινωνικής αλληλεγγύης ανάλογα με τις ανάγκες που προκύπτουν. Κεντρικό σημείο αποτελεί η προώθηση στην ενημέρωση σχετικά με το σύστημα κοινωνικής προστασίας στο οποίο συμβάλουν με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι αποτελεσματικό, αποδοτικό και αξιόπιστο. Από την νομοθετική ρύθμιση δεν παραλείπονται άτομα που αντιμετωπίζουν τον κίνδυνο της φτώχειας, της ακραίας φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού. Αναλυτικότερα, δίνεται έμφαση προκειμένου να ακολουθήσουν ειδικές πολιτικές και δράσεις. Επίσης, καθήκον του είναι να επεξεργάζεται, να παρακολουθεί

⁷⁹Ν.4368/2016

⁸⁰Ν. 4375/2016

⁸¹Π.Δ. 123/2016

⁸²Π.Δ. 122/ 2017

⁸³Π.Δ. 122/2017

⁸⁴Ν. 3907/2011, άρθρο 1

⁸⁵Ν. 4445/2016

και να αξιολογεί το θεσμικό πλαίσιο πλήρους εθνικής εφαρμογής του Κοινωνικού Εισοδήματος Αλληλεγγύης.

Επιπρόσθετα, ορίστηκε το Εθνικό Συμβούλιο κατά του Ρατσισμού και της Μισαλλοδοξίας. Πιο συγκεκριμένα, αφορά την οργάνωση πολιτικών πρόληψης και αντιμετώπισης των φαινομένων ρατσισμού και μισαλλοδοξίας. Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται η προσπάθεια να προστατευτούν άτομα τα οποία γίνονται στόχος λόγω διαφορετικών φυλετικών, πολιτισμικών και θρησκευτικών χαρακτηριστικών. Επίσης, εποπτεύεται η υλοποίηση της νομοθεσίας κατά του ρατσισμού και της μισαλλοδοξίας η οποία πρέπει να λειτουργεί σύμφωνα με το διεθνές και ευρωπαϊκό δίκαιο. Ακόμη, για την καταπολέμηση αυτών των θεμάτων, δίνεται ιδιαίτερη βάση στο συντονισμό των υπόλοιπων εμπλεκόμενων φορέων και στην προώθηση της σύνδεσης της κοινωνίας με τα φαινόμενα αυτά.

Επιπλέον, ιδρύεται ο Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού (άρ.8-12, του Ν.4491/2017⁸⁶). Ο συγκεκριμένος νόμος προβλέπει την πραγματοποίηση των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και στοχεύει στη διαβούλευση με την Κοινωνία των Πολιτών για την προσαρμογή σε κανόνες που ορίζουν τα Σχέδια Δράσης. Βέβαια, ο Εθνικός Μηχανισμός φροντίζει να εμπλέκονται και τα παιδιά στη διαδικασία της διαβούλευσης. Ακόμη, στοχεύει στην προώθηση των Σχεδίων Δράσης, στην εποπτεία πραγματοποίησης τους καθώς και στην διαδικασία που απαιτείται για την προετοιμασία τους. Η αξιολόγηση θεωρείται αναπόσπαστο κομμάτι της διαδικασίας όπου εξετάζεται η αποτελεσματικότητα και ο βαθμός υλοποίησής τους.

Επίσης, δημιουργείται το Κυβερνητικό Συμβούλιο Κοινωνικής Πολιτικής (Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 38 της 2-11-2015 (Α'137), όπως τροποποιήθηκε με την Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου 3 της 24-1-2017 (Α'8)]. Το πρόγραμμα της Κοινωνικής Πολιτικής της Κυβέρνησης και των σχετικών μεταρρυθμίσεων σχεδιάζεται και ενισχύεται με την σύμπραξη των συναρμόδιων υπουργείων. Επιπλέον, με προϋπόθεση κατόπιν εισηγήσεως του Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης καθορίζονται οι πολιτικές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής προστασίας. Η νομοθεσία προβλέπει την συνεχή επιτήρηση και την εξέταση για τον βαθμό υλοποίησης του προγράμματος κοινωνικής πολιτικής της Κυβέρνησης και των σχετικών μεταρρυθμίσεων. Η προώθηση της συνοχής και συμπληρωματικότητας των πολιτικών που εφαρμόζουν οι υπουργοί - μέλη του ΚΥ.Σ.ΚΟΙ.Π. Ακόμη, για την εξασφάλιση και την ικανοποίηση των πόρων γίνεται έλεγχος των χρηματοδοτικών προβλέψεων και δεδομένων των προωθούμενων πολιτικών και μεταρρυθμίσεων⁸⁷.

⁸⁶Ν.4491/2017, άρθρα 8-12

⁸⁷ Μετανάστευσης και Ασύλου (2019)

3.2. Εθνική στρατηγική για την ένταξη των μεταναστών

Η Ελλάδα αποτελεί ένα από τα πιο εκτεθειμένα κράτη όσον αφορά τις μεταναστευτικές ροές, ειδικότερα αν αναλογιστεί κάποιος την γεωγραφική της θέση⁸⁸.

Σε πρώτο επίπεδο η ένταξη και η οργανωμένη υποδοχή των μεταναστών δεν αποτελούσε προτεραιότητα της εθνικής μεταναστευτικής πολιτικής. Αρχικό μέλημα της χώρας ήταν η διαχείριση και η οργάνωση του μεγάλου αριθμού μεταναστών, η φύλαξη των εθνικών συνόρων καθώς και η νομιμοποίηση των παράτυπων μεταναστών με την έκδοση αδειών παραμονής. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα, η ένταξη των μεταναστών να βασίζεται κυρίως στην ατομική τους προσπάθεια ή στην υποστήριξη τους από ομοεθνείς τους που ήταν ήδη εγκατεστημένοι στην Ελλάδα. Βέβαια το 2008 σχεδιάστηκε μια πολιτική για την ένταξη -το σχέδιο “Εστία”- το οποίο όμως δεν εφαρμόστηκε ποτέ, αφού δεν περιελάμβανε προϋπολογισμό⁸⁹.

Το 2013 το Υπουργείο Εσωτερικών παρουσιάζει ένα νέο ολοκληρωμένο πλαίσιο εθνικής στρατηγικής για την ένταξη των μεταναστών που διαμένουν νόμιμα στη χώρα και των τέκνων αυτών, με απώτερο σκοπό την κοινωνική συνοχή και την ασφάλεια του κράτους. Το πλαίσιο αυτό βασίστηκε στην 1η Κοινή Βασική Αρχή (ΚΒΑ) της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σύμφωνα με την οποία «Η ένταξη είναι μια δυναμική, αμφίδρομη διαδικασία, αμοιβαίας προσαρμογής τόσο των μεταναστών όσο και των πολιτών των κρατών μελών»⁹⁰.

Το πρόγραμμα περιελάμβανε 2 υποχρεωτικά μαθήματα. Στα μαθήματα αυτά οι μετανάστες είχαν την ευκαιρία να μάθουν την ελληνική γλώσσα, το ελληνικό νομοθετικό σύστημα, τον ελληνικό πολιτισμό, το ελληνικό κοινωνικό πλαίσιο και την ελληνική ιστορία. Επίσης το πρόγραμμα προώθησε πέντε σημαντικούς τομείς. Την επαρκή εκμάθηση της ελληνικής, την παροχή εφοδίων σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, την παροχή δεξιοτήτων και επαγγελματικών προσόντων, τις συμβουλευτικές υπηρεσίες και την ουσιαστική ένταξη των μεταναστών στο ευρύτερο κοινωνικό πλαίσιο και στις αξίες της ελληνικής κοινωνίας⁹¹. Στο σύνολό του το πρόγραμμα είχε ως στόχο τόσο την εξοικείωση των μεταναστών με την ελληνική πραγματικότητα και τη δημιουργία μιας θετικής στάσης απέναντι σε αυτήν, όσο και την ενημέρωσή τους σχετικά με τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις τους αλλά και τη συμμετοχή τους στην ελληνική κοινωνική ζωή⁹².

Το παραπάνω πρόγραμμα αποτέλεσε την αρχή ενός ουσιαστικού σχεδιασμού μιας μεταναστευτικής πολιτικής που περιελάμβανε επιπλέον την ένταξη των μεταναστών εκτός από τη διαχείριση των μεταναστευτικών ροών. Ωστόσο, οι δράσεις του προγράμματος χαρακτηρίστηκαν αποσπασματικές χωρίς μακροχρόνια προοπτική,

⁸⁸ Υπουργείο Εσωτερικών (2013:46)

⁸⁹ Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019: 29)

⁹⁰ Υπουργείο Εσωτερικών (2013: 48)

⁹¹ Υπουργείο Εσωτερικών (2013: 54-56)

⁹² Υπουργείο Εσωτερικών (2013: 56-57)

αφού ο σχεδιασμός του πραγματοποιήθηκε επιπόλαια ως προϊόν πίεσης από την ΕΕ προς όλα τα μέλη-κράτη για την ανάπτυξη μιας ενταξιακής μεταναστευτικής πολιτικής. Συνέπεια αυτού ήταν η έλλειψη επαρκούς έρευνας και η πρόχειρη στοχοθεσία⁹³. Όλες αυτές οι αστοχίες σε συνδυασμό με τις ραγδαίες εξελίξεις του φαινομένου και τις νεότερες τοποθετήσεις της ΕΕ δημιούργησαν την ανάγκη για μια νέα εθνική στρατηγική για την ένταξη⁹⁴.

Το 2019 το Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής δημοσίευσε τη νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη των μεταναστών και των αιτούντων και δικαιούχων διεθνούς προστασίας. Η εν λόγω εθνική στρατηγική βασίστηκε σε κατευθύνσεις που αφορούσαν την ένταξη των προσωρινά εγκατεστημένων μεταναστών στην χώρα με σκοπό την ομαλή ενσωμάτωσή τους στο ελληνικό σύνολο, στη διευκόλυνση και στον εκσυγχρονισμό της νομιμότητας των μεταναστών και στην ενίσχυση του ρόλου της Αυτοδιοίκησης. Ακόμα, βασική αρχή της στρατηγικής ήταν αφενός η ευαισθητοποίηση της ελληνικής κοινωνίας για το θέμα και αφετέρου η πλήρης ενημέρωση των μεταναστών για τις εθνικές εξελίξεις της μεταναστευτικής πολιτικής. Τέλος, η στρατηγική στοχοθέτησε τη δημιουργία ενός συντονιστικού κοινού πλαισίου δράσης για όλους τους εμπλεκόμενους κρατικούς αλλά και σε συνεργασία με διεθνείς διακρατικούς φορείς για την ένταξη⁹⁵.

Οι στόχοι αυτοί εντάχθηκαν σε προγράμματα προς υλοποίησή τους. Τα προγράμματα αυτά περιελάμβαναν γλωσσομάθεια της ελληνικής και της αγγλικής γλώσσας από τους μετανάστες αλλά και την καταγραφή των επαγγελματικών τους δεξιοτήτων, αφού τους παρείχε την δυνατότητα ενασχόλησης με την αγροτική οικονομία. Ακόμα, επικεντρώθηκαν στην ένταξη και στην κατάκτηση της αυτονομίας του. Στα προγράμματα αυτά επίσης ρυθμίστηκε και η ταχύτερη εξυπηρέτηση των μεταναστών από τις υπηρεσίες, με σκοπό την εξασφάλιση της νομιμότητάς τους. Στα πλαίσια των προγραμμάτων αυτών μάλιστα αμφισβητήθηκε και η πληρότητα του Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης. Έτσι εισήχθησαν σε αυτόν νέες βελτιωμένες νομοθεσίες για την κάλυψη των μεταναστών. Τέλος τα προγράμματα αυτά πρότειναν την ψηφιοποίηση των διαδικασιών που αφορούν τους μετανάστες, τόσο με την έκδοση ηλεκτρονικών καρτών με τα στοιχεία τους, όσο και με ηλεκτρονικά ραντεβού για την άδεια διαμονής τους αλλά και με τη δημιουργία μιας ηλεκτρονικής πλατφόρμας μέσω της οποίας οι μετανάστες θα έχουν την δυνατότητα να επικοινωνούν με το Υπουργείο Μεταναστών προς ενημέρωσή τους για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους⁹⁶.

Η έλλειψη ωστόσο μιας κοινής ευρωπαϊκής κατεύθυνσης για το άσυλο, καθώς και η ενδημική κρίση των τελευταίων χρόνων με τον κορονοϊό (COVID-19) δημιούργησαν νέα δεδομένα στην μεταναστευτική πραγματικότητα με αποτέλεσμα έτσι να προκύψει και η ανάγκη της ανάπτυξης μιας νέας μεταναστευτικής πολιτικής

⁹³ Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019: 29)

⁹⁴ Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019: 30)

⁹⁵ Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019: 36)

⁹⁶ Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής (2019: 36-37)

στη χώρα μας. Άλλωστε σύμφωνα με το Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου η Ελλάδα οφείλει να τηρεί τις Διεθνείς Συνθήκες, οι οποίες εκτός των άλλων την υποχρεώνουν να προσφέρει στους δικαιούχους ασύλου τη δυνατότητα διαβίωσης με δικαιώματα και υποχρεώσεις ίδιες με τους υπηκόους της. Σκοπός της νέας εθνικής στρατηγικής λοιπόν για την ένταξη είναι να συμπεριλάβει ένα προενταξιακό στάδιο, κατά τη διάρκεια του οποίου η εκπαίδευση και η κατάρτιση των μεταναστών θα τους προετοιμάζει για μετεγκατάσταση σε άλλες χώρες ή και για επαναπατρισμό. Η εθνική αυτή στρατηγική βασίζεται στο σχέδιο δράσης του 2020 της ΕΕ και χωρίζεται σε τέσσερα στάδια. Το στάδιο της προένταξης, το στάδιο της κοινωνικής ένταξης, της πρόληψης και προστασίας των μεταναστών και τέλος της παρακολούθησης της ενταξιακής πορείας⁹⁷.

Στο στάδιο της προένταξης οι μετανάστες απολαμβάνουν δράσεις αρχικά για την ασφάλεια και την υγεία τους. Οι δράσεις αυτές εξασφαλίζουν ένα ασφαλές περιβάλλον στους πρόσφυγες, καλύπτουν τις ανάγκες τους σε σωματική, ψυχική, σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία και επίσης φροντίζουν την απεξάρτησή τους από ναρκωτικές ουσίες. Σε δεύτερο επίπεδο οι δράσεις των προγραμμάτων της εθνικής στρατηγικής έχουν ως στόχο την πρόσβαση των μεταναστών στην τυπική και μη παιδεία και την ενημέρωσή τους για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους. Επίσης οι δράσεις διασφαλίζουν τα δικαιώματα των παιδιών με την προώθηση μιας παιδείας χωρίς διακρίσεις και την κατάρτιση και πιστοποίηση των ανθρώπων που εργάζονται με παιδιά. Τελευταίος στόχος των δράσεων της προένταξης είναι η προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής μέσω της εξοικείωσης με τους δημοκρατικούς θεσμούς, τον σεβασμό και την διαφορετικότητα⁹⁸.

Το δεύτερο στάδιο της εθνικής στρατηγικής ασχολείται με την ένταξη των προσφύγων και ειδικότερα με την αυτονομία τους. Έτσι περιλαμβάνει δράσεις που αφορούν την πρόσβαση στην εργασία. Ακόμα στις δράσεις της προωθούνται η σωματική και ψυχική υγεία και ευεξία, η εκπαίδευση των ανηλίκων αλλά και των ενηλίκων, η επαγγελματική κατάρτιση και η σύνδεσή της με τη στέγαση. Επιπρόσθετα οι δράσεις για την ένταξη, σκοπό έχουν εκτός την προώθηση του ευρωπαϊκού τρόπου ζωής, να δημιουργήσουν συνεκτικές κοινωνίες όπου θα παρουσιάζουν ευκαιρίες στους πρόσφυγες και σε τοπικό επίπεδο⁹⁹.

Στο τρίτο στάδιο του προγράμματος της νέας εθνικής στρατηγικής για την ένταξη εμπεριέχονται δράσεις, οι οποίες προλαμβάνουν κάθε μορφή βίας, εκμετάλλευσης και κακοποίησης. Καθορίζουν τα πρότυπα για την προστασία των ευάλωτων ομάδων και καταπολεμούν την ξενοφοβία και τον ρατσισμό. Μάλιστα για την αμεσότερη αντίδραση στη βία ενισχύονται μέσω των δράσεων οι κρατικοί μηχανισμοί παρακολούθησης¹⁰⁰.

⁹⁷ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2022: 9-10)

⁹⁸ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2022: 11-18)

⁹⁹ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2022: 18-23)

¹⁰⁰ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2022: 23-25)

Στο τέταρτο και τελευταίο στάδιο της εθνικής στρατηγικής γίνεται η εποπτεία της ενταξιακής πορείας των μεταναστών. Πιο συγκεκριμένα εδώ το πρόγραμμα περιέχει δράσεις, μέσω των οποίων εξετάζεται η ικανότητα των μεταναστών και των προσφύγων να ζήσουν αυτόνομα με επισκέψεις από κοινωνιολόγους και μέσω ψηφιακών υπηρεσιών. Τέλος σε αυτό το στάδιο πραγματοποιείται και η παρακολούθηση της ενταξιακής πορείας τους με διάφορους κοινώς αποδεκτούς και συγκρίσιμους δείκτες¹⁰¹.

3.3. Δικαιώματα και υποχρεώσεις των μεταναστών

3.3.1. Δικαιώματα των μεταναστών:

Τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα είναι σημαντικά για την προστασία των ατόμων και τη διατήρηση της κοινωνικής αρμονίας.

- Δικαίωμα στην Ασφάλεια: Οι μετανάστες έχουν δικαίωμα στην προσωπική τους ασφάλεια και προστασία από τη βία και τις απειλές.
- Υγειονομική Περίθαλψη: Οι μετανάστες έχουν δικαίωμα σε υγειονομική περίθαλψη, συμπεριλαμβανομένης της άμεσης ιατρικής περίθαλψης σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης.
- Δικαίωμα στην Εκπαίδευση: Τα παιδιά των μεταναστών έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση και πρέπει να παρέχεται πρόσβαση στο σχολείο.
- Δικαίωμα στην Εργασία: Οι μετανάστες έχουν το δικαίωμα να εργαστούν σύμφωνα με τη νομοθεσία της χώρας, με προστασία από την εκμετάλλευση.

Παρ' όλα αυτά οι μετανάστες στην Ελλάδα, έχουν διπλό προφίλ, διότι εν μέρει θα πρέπει να τηρηθούν τα άνωθεν δικαιώματα με βάση τις Διεθνείς Συνθήκες αλλά σε κάποιους νόμους που αφορούν τα δικαιώματα, αναφέρονται μόνο στα άτομα που φέρουν την ιδιότητα του Έλληνα πολίτη¹⁰².

Επομένως, σύμφωνα με τη διεξαγωγή έρευνας που αφορά την τήρηση των δικαιωμάτων των μεταναστών που υποστηρίζονται από το πιλοτικό πρόγραμμα HELIOS, το οποίο δραστηριοποιείται στην Ελλάδα πιλοτικά από το 2019, έχουμε τις εξής αναφορές. Παρέχεται ενίσχυση της αυτόνομης στέγασης των ωφελούμενων που

¹⁰¹ Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου (2022: 25-27)

¹⁰²Tsitselikis, K. (2013: 421–434)

θα έχουν τη δυνατότητα να συνάψουν σύμβαση μίσθωσης στο όνομά τους. Με αυτό τον τρόπο θα περιλαμβάνεται η επιδότηση ενοικίου, η οποία λειτουργεί ως συνεισφορά για την κάλυψη του κόστους ενοικίασης κατοικίας και συναφών βασικών λειτουργικών εξόδων, και επίσης η συνεισφορά στις δαπάνες εγκατάστασης στη νέα κατοικία τους, η οποία προβλέπεται να καλύψει μέρος της εγγύησης της μίσθωσης καθώς και τα πρώτα έξοδα εγκατάστασης. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι οι ωφελούμενοι θα μπορούν να λάβουν την επιδότηση στέγασης από 6 έως και 12 μήνες. Ακόμη παρέχεται η δυνατότητα στους ωφελούμενους του προγράμματος, να παρακολουθούν μαθήματα ένταξης για άνω των 16 ετών, εφόσον δεν είναι ήδη εγγεγραμμένοι στη δημόσια εκπαίδευση. Επίσης, τα μαθήματα ένταξης περιλαμβάνουν την εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας, στοιχεία ελληνικού και ευρωπαϊκού πολιτισμού, καθώς και την επίτευξη δεξιοτήτων που θα ενισχύσουν την ετοιμότητά τους προς εργασία. Μέσω της πραγματοποίησης ατομικών συνεδριών επαγγελματικού προσανατολισμού, δίνεται η δυνατότητα σε πρόσφυγες και μετανάστες να προωθηθούν στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, με την οργάνωση και διεξαγωγή ποικίλων δράσεων (αθλητικές δράσεις, πολιτιστικές εκδηλώσεις, κ.ά.), δημιουργείται και ενισχύεται η κοινωνική συνοχή. Τέλος, υφίσταται δυνατότητα παρακολούθησης της διαδικασίας ένταξης μέσω τακτικής αξιολόγησης της προόδου ένταξης των ωφελούμενων, ώστε να διασφαλιστεί ότι βρίσκονται σε θέση να διαπραγματευτούν επιτυχώς με τις ελληνικές δημόσιες υπηρεσίες μετά την ολοκλήρωση του ενταξιακού προγράμματος¹⁰³. Συμπερασματικά, καλύπτονται μέσω του προγράμματος αυτού τα τρία επίπεδα ενσωμάτωσης, βάσει της ταξινόμησης του Heckmann¹⁰⁴. Αυτά αφορούν το δομικό επίπεδο (δικαίωμα των μεταναστευτικών ομάδων (στην αγορά εργασίας, οικονομία, κατοικία, εκπαίδευση, σύστημα υγείας και κοινωνικής πρόνοιας), το πολιτισμικό επίπεδο (δικαίωμα στην επαρκή γνώση γλώσσας της χώρας υποδοχής) και το αλληλεπιδραστικό επίπεδο (συμμετοχή και αποδοχή των μεταναστευτικών ομάδων στα κοινωνικά δίκτυα και τις σχέσεις τους με μέλη της κοινωνίας υποδοχής).

Οι μετανάστες, ενώ αναζητούν νέες ευκαιρίες και μια καλύτερη ζωή, φέρουν και ορισμένες υποχρεώσεις απέναντι στις χώρες υποδοχής τους. Αυτές οι υποχρεώσεις συχνά ορίζονται από τους διεθνείς νόμους, τους εθνικούς κανονισμούς και τις ηθικές αρχές. Στο πλαίσιο της μετανάστευσης, είναι απαραίτητο να διερευνηθούν και να κατανοηθούν οι ευθύνες που πρέπει να τηρούν οι μετανάστες.

3.3.2. Υποχρεώσεις των μεταναστών:

- Νομική συμμόρφωση

¹⁰³Mouroutsos, I. (2020: 241–248)

¹⁰⁴Tsitselikis, K. (2013: 421–434)

Κατά την άφιξή τους στη χώρα υποδοχής, οι μετανάστες είναι υποχρεωμένοι να συμμορφώνονται με τους τοπικούς νόμους και κανονισμούς. Αυτό περιλαμβάνει τη συμμόρφωση με τους νόμους περί μετανάστευσης, τους κανονισμούς απασχόλησης και οποιεσδήποτε άλλες νομικές απαιτήσεις που διέπουν τη διαμονή τους. Το νομικό πλαίσιο διαφέρει από χώρα σε χώρα και οι μετανάστες πρέπει να εξοικειωθούν με τους συγκεκριμένους νόμους του κράτους υποδοχής τους¹⁰⁵.

- Σεβασμός στον πολιτισμό και τις αξίες της χώρας υποδοχής:

Οι μετανάστες έχουν την ευθύνη να σέβονται και να ενστερνίζονται τα πολιτιστικά πρότυπα και αξίες της χώρας υποδοχής τους. Αυτό περιλαμβάνει την κατανόηση των τοπικών εθίμων, παραδόσεων και των κοινωνικών προσδοκιών. Με την αφομοίωση στον πολιτισμό, οι μετανάστες συμβάλλουν στην κοινωνική συνοχή και ενισχύουν θετικές σχέσεις μέσα στην κοινότητα.

- Ένταξη και συνεισφορά:

Οι μετανάστες ενθαρρύνονται να συμμετέχουν ενεργά στη διαδικασία ένταξης. Αυτό περιλαμβάνει την εκμάθηση της γλώσσας της χώρας υποδοχής, τη συμμετοχή σε κοινοτικές δραστηριότητες και τη θετική συμβολή στον οικονομικό και κοινωνικό ιστό. Η ένταξη ενισχύει τη συνολική ευημερία των μεταναστών και συμβάλλει στην οικοδόμηση μιας αρμονικής κοινωνίας.

- Οικονομική αυτάρκεια:

Οι μετανάστες αναμένεται συχνά να εργαστούν για την επίτευξη οικονομικής αυτάρκειας. Αυτό περιλαμβάνει την ενεργό αναζήτηση ευκαιριών απασχόλησης, τη συμμετοχή σε προγράμματα ανάπτυξης δεξιοτήτων και τη συμβολή στην οικονομία με νόμιμα μέσα. Η οικονομική αυτάρκεια ωφελεί τόσο τους μετανάστες όσο και τη χώρα υποδοχής.

Σχετικά με τους μετανάστες που εισέρχονται σε μια χώρα παράτυπα είναι σκόπιμο να αναφερθεί ότι αυτό δεν ποινικοποιείται -μολονότι συνιστά παραβίαση εθνικού δικαίου- καθώς τα άτομα αυτά ενδέχεται να είναι θύματα λαθρεμπορίου ή καταναγκαστικής εργασίας ή απλά αιτούντες άσυλο. Ωστόσο οι παράτυποι μετανάστες, για τους οποίους έχει αποφανθεί η επιστροφή τους στην πατρίδα τους, διατηρούν πάντα την υποχρέωση να συνεργάζονται με τις αρχές του κράτους. Σε περίπτωση που κάτι τέτοιο δεν συμβεί το κράτος έχει το δικαίωμα να λάβει αυστηρότερα μέτρα για την άμεση απομάκρυνσή τους¹⁰⁶.

Συμπερασματικά, οι μετανάστες διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στον πολιτιστικό, κοινωνικό και οικονομικό εμπλουτισμό των χωρών υποδοχής τους. Με την κατανόηση και την εκπλήρωση αυτών των υποχρεώσεων, οι μετανάστες συμβάλλουν στη δημιουργία κοινωνιών χωρίς αποκλεισμούς και διαφορετικότητα

¹⁰⁵ IOM

¹⁰⁶IOM

Επιπλέον, μια αρμονική διαδικασία ένταξης ωφελεί τόσο τους μετανάστες όσο και την ευρύτερη κοινότητα, ενισχύοντας την αμοιβαία κατανόηση και συνεργασία.

3.4. Άσυλο στην Ελλάδα:

Η Ελλάδα, ως μια χώρα που βρίσκεται στο σταυροδρόμι των μεταναστευτικών ροών, διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην προστασία των μεταναστών και προσφύγων που έρχονται στη χώρα αναζητώντας καταφύγιο από τον πόλεμο, τη βία και τη δίωξη. Το άσυλο και η προστασία των μεταναστών είναι θέματα που ρυθμίζονται από την ελληνική νομοθεσία και τις διεθνείς συμφωνίες.

Στην Ελλάδα, το δικαίωμα ασύλου ρυθμίζεται από τον νόμο 4636/2019 "Μεταναστευτική και Ασύλου Πολιτική και άλλες Διατάξεις". Ο νόμος αυτός καθορίζει τη διαδικασία ασύλου και τα δικαιώματα των αιτούντων άσυλο. Σύμφωνα με τη νομοθεσία, όλοι οι αιτούντες άσυλο έχουν δικαίωμα να υποβάλουν αίτηση για άσυλο και να λάβουν προστασία αν κριθεί ότι είναι διωγμένοι. Η διαδικασία περιλαμβάνει αξιολόγηση της αξιοπιστίας της αίτησης από τις αρμόδιες αρχές και προσφέρει δικαιώματα ακρίβειας και προσφυγής.

Η κυβέρνηση του κάθε κράτους οφείλει να εξασφαλίζει ένα ασφαλές περιβάλλον στους πολίτες της καθώς και να παρέχει τα βασικά ανθρώπινα δικαιώματα. Δυστυχώς, όμως, όταν προκύπτει ένας πόλεμος και οι άνθρωποι γίνονται πρόσφυγες παύει να υπάρχει αυτή η ασφάλεια του κράτους που προαναφέραμε. Αναλυτικότερα, το κράτος δεν μπορεί να παρέχει πλέον προστασία διότι συχνά υπάρχουν περιπτώσεις που μπορεί να είναι και το ίδιο το οποίο διώκει πολίτες ή απειλεί να τους διώξει. Η Ελλάδα, λοιπόν, συμμετείχε στη Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων, καθώς και στο σχετικό Πρωτόκολλο της Νέας Υόρκης του 1967. Ειδικότερα, έχει εξελίξει το εθνικό σύστημα ασύλου το οποίο συμμορφώνεται σύμφωνα με τις αρχές της ευρωπαϊκής και της ελληνικής νομοθεσίας¹⁰⁷.

Η Υπηρεσία Ασύλου ιδρύθηκε με το άρθρο 1 του Ν. 3907/2011 (Α' 7) και ξεκίνησε να εφαρμόζεται στις 7 Ιουνίου 2013. Η συγκεκριμένη υπηρεσία πλέον εντάσσεται στα καθήκοντα του Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής και αποτελεί μία αυτόνομη υπηρεσία την οποία την αναλαμβάνει ο υπουργός. Υποχρέωση της είναι να εκτελείται η νομοθεσία περί ασύλου και των λοιπών μορφών διεθνούς προστασίας των αλλοδαπών και των ανιθαγενών. Σημαντική είναι η συμμετοχή της στην επεξεργασία και την διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής ασύλου. Ακόμη, είναι υπεύθυνη για την υλοποίηση της Σύμβασης της Νέας Υόρκης της 28ης Σεπτεμβρίου 1954 η οποία αφορά την νομική κατάσταση των ανιθαγενών. Η Υπηρεσία Ασύλου εκτελεί το Π.Δ. 141/2013 (ΦΕΚ Α-226-21.10.2013) που ενσωμάτωσε στο εθνικό δίκαιο την τροποποιημένη Οδηγία 2011/95/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του

¹⁰⁷UNHCR

Συμβουλίου της 13ης Δεκεμβρίου 2011 (L 337). Αναλυτικότερα, αφορούσε τις προϋποθέσεις για την αναγνώριση και το καθεστώς των αλλοδαπών ή των ανιθαγενών για το δικαίωμα της διεθνούς προστασίας, ώστε να καθιερωθεί για τους πρόσφυγες και τις γυναίκες πρόσφυγες ή για τα άτομα που δικαιούνται επιπλέον προστασία. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή νομοθεσία για την παροχή διεθνούς προστασίας, η Υπηρεσία Ασύλου υλοποιεί τον τροποποιημένο Κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 26ης Ιουνίου 2013 που αφορά την οριοθέτηση των προϋποθέσεων και των διαδικασιών που πρέπει να ακολουθήσουν τα κράτη μέλη τα οποία είναι αρμόδια για τον έλεγχο αιτήσεων διεθνούς προστασίας που υποβάλουν υπήκοοι τρίτης χώρας ή απάτριδες. Ακόμη, ο Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 603/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, ο οποίος αναφέρεται στην ίδρυση του «Eurodac» σχετικά με την σύγκριση των δακτυλικών αποτυπωμάτων ώστε να εξασφαλίσουν με αποτελεσματικό τρόπο τον κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 604/2013¹⁰⁸.

Επιπρόσθετα, πολύ σημαντικό είναι να αναφερθούν τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των αιτούντων άσυλο. Πιο συγκεκριμένα, παρέχεται το δικαίωμα να λάβει την αίτηση σε μια γλώσσα την οποία την καταλαβαίνει και προσφέρεται δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και άλλα είδη πρώτης ανάγκης από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και άλλες οργανώσεις. Ακόμη, είναι υποχρεωτικό να υπάρχει επικοινωνία και συνεργασία με τις ελληνικές αρχές. Όταν αποκτηθεί η κάρτα αιτούντος άσυλο, ο πρόσφυγας μπορεί να μείνει νόμιμα στο κράτος και ώσπου να επεξεργαστεί την υπόθεση η Υπηρεσία Ασύλου δεν γίνεται να μετακινηθεί σε άλλη χώρα. Σε περίπτωση που υπάρχουν παιδιά έχουν το δικαίωμα να πάνε σχολείο. Επίσης, παρέχεται δωρεάν κατάλυμα σε κέντρο υποδοχής της ενδοχώρας χωρίς να έχουν το δικαίωμα επιλογής ανάμεσα στα καταλύματα. Βέβαια, δεν είναι υποχρεωμένοι να μείνουν αν δεν το επιθυμούν. Επιπλέον, έχουν ελεύθερη πρόσβαση στην υγειονομική περίθαλψη αλλά υπάρχει πιθανότητα να πληρώσουν κάποιο ποσό σε ορισμένες καταστάσεις. Από την στιγμή που θα καταγραφεί κάποιος πρόσφυγας στην Ελλάδα μπορεί να εργαστεί και κατ' επέκταση υποχρεούται να πληρώνει φόρους στο κράτος. Απαραίτητο είναι, εφόσον διαμένει στην χώρα, να σέβεται και να τηρεί τους νόμους γιατί αν δεν συμμορφώνεται ενδέχεται να υποστεί τις κυρώσεις έχοντας ως αποτέλεσμα να χάσει τα δικαιώματα που έχει ως αιτών άσυλο. Επιπρόσθετα, ο πρόσφυγας όταν μετακινείται ή αλλάζει τα στοιχεία επικοινωνίας του οφείλει να ενημερώνει το Γραφείο Ασύλου¹⁰⁹.

3.4.1. Σύμβαση της Γενεύης του 1951: Η Διεθνής Συμφωνία για το Καθεστώς των Προσφύγων

¹⁰⁸Μετανάστευσης και Ασύλου (2019)

¹⁰⁹UNHCR

Το άσυλο και η προστασία των μεταναστών αποτελούν θεμέλια αρχή της διεθνούς ανθρώπινης αξιοπρέπειας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 αποτελεί μια από τις σημαντικότερες διεθνείς συμφωνίες στον τομέα του προσφυγικού δικαίου και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Η σύμβαση προσφέρει το νομικό πλαίσιο για την προστασία των ατόμων που διώκονται λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής ομάδας, ή πολιτικών πεποιθήσεων και αναζητούν καταφύγιο σε άλλη χώρα.

Η Σύμβαση θεωρείται ως μία βάση για τις αρμοδιότητες που έχει να επιτελέσει η Ύπατη Αρμοστεία. Αναλυτικότερα, η συγκεκριμένη Σύμβαση εγκρίθηκε από 145 κράτη και προσδιορίζει την έννοια του πρόσφυγα, τα δικαιώματα και τις νομικές υποχρεώσεις των χωρών. Θεμελιώδης αρχής της είναι η μη επαναπροώθηση η οποία είναι κανόνας του εθιμικού διεθνούς δικαίου. Με αυτόν τον τρόπο, οι πρόσφυγες δεν πρέπει να επιστρέψουν στην χώρα που θέτει σε κίνδυνο την ασφάλεια τους και την ζωή τους¹¹⁰.

Η Σύμβαση της Γενεύης αποτελεί ένα κρίσιμο κείμενο που διαμορφώνει τα διεθνή πλαίσια για την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των πολιτικών ελευθεριών. Υπογράφηκε στις 12 Αυγούστου 1949 από 12 ευρωπαϊκές χώρες και είναι επίκαιρη μέχρι σήμερα, αφού έχει τροποποιηθεί και επεκταθεί μετά από πολλές συνεδριάσεις.

Στην Σύμβαση της Γενεύης περιλαμβάνονται σημαντικά άρθρα που θεσπίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων μερών. Ένα από τα κύρια άρθρα είναι το Άρθρο 3, το οποίο καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους πρέπει να αντιμετωπίζονται οι πολέμου και οι συγκρούσεις, προστατεύοντας τους μη συμμετέχοντες, τους αμάχους, αλλά και τους πολιορκούμενους. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει επίσης το Άρθρο 5, το οποίο αναφέρεται στη μεταχείριση των αιχμαλώτων πολέμου, ενώ το Άρθρο 4 αναφέρεται στην προστασία των πολιορκημένων πληθυσμών και των αμάχων.

Η Σύμβαση της Γενεύης έχει επεκταθεί με τον χρόνο για να καλύψει νέες πραγματικότητες, όπως οι συγκρούσεις εσωτερικού χαρακτήρα και οι συγκρούσεις μεταξύ μη-κρατικών οντοτήτων. Επιπλέον, η Συνθήκη της Γενεύης έχει συμπληρωθεί από πρωτόκολλα που επικεντρώνονται σε συγκεκριμένα ζητήματα, όπως η προστασία των θυμάτων συγκρούσεων.

Σημαντικό είναι να αναφερθούν οι κύριες διατάξεις της Σύμβασης της Γενεύης οι οποίες είναι:

- Ορισμός του Πρόσφυγα: Η σύμβαση καθορίζει ποιοι άνθρωποι θεωρούνται πρόσφυγες και είναι διωγμένοι λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής ομάδας, ή πολιτικών πεποιθήσεων.

¹¹⁰UNHCR

- Δικαιώματα των Προσφύγων: Η σύμβαση καθορίζει τα δικαιώματα των προσφύγων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων στην εργασία, την εκπαίδευση, και την ελευθερία της κυκλοφορίας.
- Υποχρέωση της Παροχής Προστασίας: Οι συμβαλλόμενες χώρες υποχρεούνται να προσφέρουν προστασία και καταφύγιο στους πρόσφυγες και να μην τους επιστρέφουν στην χώρα από την οποία διέφυγαν.
- Διαδικασία Αναγνώρισης του Καθεστώτος του Πρόσφυγα: Η σύμβαση ορίζει τη διαδικασία αναγνώρισης του καθεστώτος του πρόσφυγα και την αξιολόγηση των αιτήσεων του¹¹¹.

Συνολικά, η Σύμβαση της Γενεύης αποτελεί ένα σημαντικό κείμενο που καθορίζει τα ηθικά και νομικά πλαίσια για την ανθρωπιστική συμπεριφορά κατά τη διάρκεια συγκρούσεων και πολέμων. Η συνεχής συμμόρφωση με αυτά τα πρότυπα αποτελεί σημαντική προϋπόθεση για τον διεθνή σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και την προαγωγή της ειρήνης σε παγκόσμιο επίπεδο.

¹¹¹Ηνωμένα Έθνη (1951)

4. Η μεταναστευτική πολιτική στην εκπαίδευση

Η διδασκαλία της μεταναστευτικής πολιτικής στα σχολεία, καθώς και του θεσμικού πλαισίου που την περιβάλλει είναι ουσιώδης για πολλαπλούς λόγους, καθώς συμβάλλει στη διαμόρφωση ενημερωμένων, υπεύθυνων και ενεργών πολιτών. Η εκπαίδευση σχετικά με το θεσμικό πλαίσιο βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν τη λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών και τον τρόπο με τον οποίο αυτοί επηρεάζουν την καθημερινή ζωή. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, αναπτύσσεται η πολιτική συνείδηση και η κριτική σκέψη, προάγοντας την ενεργή συμμετοχή στη δημόσια ζωή. Η κατανόηση του θεσμικού πλαισίου επιτρέπει στους μαθητές να αναλύουν και να συνθέτουν πληροφορίες σχετικά με την πολιτική και την κοινωνική διάσταση της κοινωνίας τους. Αυτή η δεξιότητα είναι κρίσιμη για την ανάπτυξη ενός ανεξάρτητου και κριτικού τρόπου σκέψης. Η εκπαίδευση στο θεσμικό πλαίσιο προετοιμάζει τους μαθητές να αναλάβουν ενεργό ρόλο στη δημοκρατία.

Κατανοώντας τη σημασία της ψήφου, της πολιτικής συμμετοχής και της διαδικασίας λήψης αποφάσεων, οι μαθητές γίνονται πιο πρόθυμοι και ικανοί να συμμετέχουν ενεργά στα κοινά. Η γνώση του θεσμικού και νομικού πλαισίου της χώρας βοηθά τους μαθητές να κατανοήσουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους ως πολίτες. Αυτή η κατανόηση είναι ζωτικής σημασίας για την προστασία των ατομικών δικαιωμάτων και την προαγωγή της κοινωνικής δικαιοσύνης. Η εκμάθηση του θεσμικού πλαισίου ενισχύει την κατανόηση των ιστορικών, πολιτιστικών και κοινωνικών παραγόντων που διαμορφώνουν την εθνική ταυτότητα. Αυτή η διαδικασία βοηθά τους μαθητές να αναγνωρίσουν και να εκτιμήσουν την πολιτισμική κληρονομιά και τις παραδόσεις της χώρας τους.

Η διδασκαλία του θεσμικού πλαισίου της μετανάστευσης στα σχολεία κατέχει μια ιδιαίτερα σημαντική θέση στην εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς συμβάλλει στην καλλιέργεια ενός πιο κατανοητικού, διαφορετικού και δίκαιου κοινωνικού πλαισίου. Σε έναν κόσμο που χαρακτηρίζεται από μεγάλες μεταναστευτικές ροές και πολιτισμική πολυμορφία, η εκπαίδευση για τη μετανάστευση προάγει την ανεκτικότητα, την ενσυναίσθηση και την κατανόηση των πολύπλοκων αιτιών και των συνεπειών των μεταναστευτικών κινήσεων. Οι μαθητές θα πρέπει να μάθουν ότι οι άνθρωποι και τα κράτη αλληλοεξαρτώνται και συνδέονται τόσο οικονομικά, όσο και πολιτικά, πολιτιστικά και περιβαλλοντικά. Ακόμα και τα ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να εμπεριέχονται στη διδασκαλία των χωρών, ειδικότερα των πολυπολιτισμικών¹¹². Άλλωστε τα ανθρώπινα δικαιώματα θα πρέπει να περιέχονται σε κάθε εκπαιδευτικό σύστημα, καθώς κάτι τέτοιο εκτός των άλλων θα δημιουργήσει ένα ενωτικό κλίμα μεταξύ των κρατών¹¹³

Η ενσωμάτωση των θεμάτων μετανάστευσης στα εκπαιδευτικά προγράμματα ενισχύει την κοινωνική συνοχή και βοηθά τους μαθητές να αναπτύξουν μια πιο

¹¹²Banks, J. A. (2004: 58-60)

¹¹³Nussbaum, C. M. (2002: 6)

περιεκτική προσέγγιση απέναντι στην πολυμορφία. Επιπλέον, η κατανόηση του θεσμικού πλαισίου που διέπει τη μετανάστευση επιτρέπει στους μαθητές να αναγνωρίζουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών και να εξετάζουν τις πολιτικές και τις πρακτικές που επηρεάζουν τις ζωές τους¹¹⁴.

Εν κατακλείδι, η διδασκαλία του θεσμικού πλαισίου της μετανάστευσης στα σχολεία αποτελεί έναν ουσιαστικό τρόπο για την προαγωγή της κατανόησης, της συνεργασίας και της συνοχής σε μια διαρκώς μεταβαλλόμενη και πολυπολιτισμική κοινωνία. Μέσω της εκπαίδευσης, οι νέοι αποκτούν τα εργαλεία να αντιμετωπίζουν τις προκλήσεις και να εκτιμούν τις ευκαιρίες που προκύπτουν από τη μετανάστευση, συμβάλλοντας έτσι στη δημιουργία μιας πιο ανοιχτής, δίκαιης και αλληλέγγυας κοινωνίας.

4.1. Θέματα της μεταναστευτικής πολιτικής και του θεσμικού πλαισίου που είναι διδακτέα

Η μετανάστευση αποτελεί ένα σημαντικό θέμα παγκοσμίως, που απαιτεί την κατανόηση και τη διδασκαλία του σε όλα τα επίπεδα της εκπαίδευσης. Στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα, μπορούμε να εντάξουμε πολλά θέματα που σχετίζονται με τη μετανάστευση, στο πλαίσιο μιας πλουραλιστικής παιδαγωγικής προσέγγισης που στοχεύει στην προώθηση της αμοιβαίας κατανόησης και της κοινωνικής συνοχής.

Πολλά μεταναστευτικά θέματα θα μπορούσαν να γίνουν διδακτέα και να βοηθήσουν στην έγκαιρη κατανόηση του μεταναστευτικού φαινομένου. Μερικά από αυτά θα μπορούσε να είναι η ιστορία της μετανάστευσης, η νομοθεσία και το θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης, τα δικαιώματα των μεταναστών και η πολιτισμική ποικιλομορφία.

4.1.1. Ιστορία της μετανάστευσης:

Μέσω της διδασκαλίας της ιστορίας της μετανάστευσης, οι μαθητές μπορούν να μάθουν περισσότερα για τις διάφορες μεταναστευτικές ροές που έχουν επηρεάσει την Ελλάδα και τον κόσμο¹¹⁵.

Η ιστορική κατανόηση της μετανάστευσης επιτρέπει στους μαθητές να εξετάσουν πώς οι οικονομικές, πολιτικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνθήκες έχουν επηρεάσει τις μεταναστευτικές ροές διαχρονικά. Αυτό βοηθά στην κατανόηση των

¹¹⁴UNESCO (2013)

¹¹⁵ Smith, J. (2015:1-13)

σύγχρονων προκλήσεων και της σημασίας των πολιτικών ενσωμάτωσης και ισότητας στις σύγχρονες κοινωνίες.

Η διδασκαλία της ιστορίας της μετανάστευσης στα σχολεία είναι ουσιαστική για την κατανόηση της πολυπλοκότητας των κοινωνιών στις οποίες ζούμε σήμερα. Μέσα από την εξέταση των μεταναστευτικών κινήσεων και των επιπτώσεών τους, οι μαθητές μπορούν να αναπτύξουν μια πιο σφαιρική αντίληψη του κόσμου, να κατανοήσουν τις ρίζες της σημερινής πολιτισμικής πολυμορφίας και να αναγνωρίσουν τη σημασία της αλληλεγγύης και της κοινωνικής συνοχής. Η ενσωμάτωση της ιστορίας της μετανάστευσης στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα ενθαρρύνει τη διαπολιτισμική κατανόηση και συμβάλλει στην καλλιέργεια της παγκόσμιας συνείδησης και της υπεύθυνης πολίτευσης, προετοιμάζοντας τους μαθητές για ζωή και εργασία σε έναν όλο και πιο παγκοσμιοποιημένο κόσμο. Επιπλέον, μπορεί να αντιμετωπίσει προκαταλήψεις και στερεότυπα, προάγοντας μια πιο ανοιχτή και ανεκτική κοινωνία. Οι άνθρωποι οφείλουμε να εκτιμούμε την διαφορετικότητα και να συνειδητοποιήσουμε την ομορφιά στην ποικιλομορφία των ανθρώπινων πολιτισμών γλωσσών και κουλτούρων¹¹⁶.

Η διδασκαλία αυτή μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη κριτικής σκέψης και στην ενθάρρυνση των μαθητών να αντιμετωπίζουν τις ιστορικές αφηγήσεις με ερευνητική διάθεση, αναγνωρίζοντας τις πολλαπλές προοπτικές και τις εμπειρίες των μεταναστών.

Προτεινόμενες Διδακτικές Προσεγγίσεις:

- **Διαθεματικές Μελέτες:** Η ενσωμάτωση της ιστορίας της μετανάστευσης μέσα από διαθεματικές προσεγγίσεις, όπως η γεωγραφία, η οικονομία, η λογοτεχνία και η τέχνη, μπορεί να προσφέρει στους μαθητές μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση των αιτιών και των επιπτώσεων της μετανάστευσης.
- **Προσωπικές Ιστορίες και Μαρτυρίες:** Η χρήση προσωπικών ιστοριών, αφηγήσεων και μαρτυριών μεταναστών μπορεί να καταστήσει το θέμα πιο προσβάσιμο και να ενισχύσει την εμπάθεια και την κατανόηση των μαθητών προς τις εμπειρίες των μεταναστών.
- **Διαδραστικά Παιχνίδια και Προσομοιώσεις:** Η δημιουργία διαδραστικών παιχνιδιών και προσομοιώσεων που μιμούνται τις διαδικασίες και τις προκλήσεις της μετανάστευσης μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες.
- **Εκπαιδευτικές Επισκέψεις εκτός τάξης:** Οι επισκέψεις σε μουσεία, ιστορικούς τόπους σχετιζόμενους με τη μετανάστευση, ή η συμμετοχή σε

¹¹⁶Nussbaum, C. M. (2002: 137)

συνεντεύξεις με μετανάστες, μπορούν να προσφέρουν στους μαθητές ζωντανές εμπειρίες που εμβαθύνουν την κατανόησή τους για το θέμα.

4.1.2. Νομοθεσία και θεσμικό πλαίσιο:

Η εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει κατανόηση σχετικά με τη νομοθεσία που διέπει τη μετανάστευση, συμπεριλαμβανομένης της ευρωπαϊκής πολιτικής μετανάστευσης και ασύλου¹¹⁷. Η κατανόηση της νομοθεσίας και του πλαισίου που διέπει τη μετανάστευση μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να αναπτύξουν μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για τις σύγχρονες κοινωνικές προκλήσεις, τη διαχείριση της πολυμορφίας και την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Στην εκπαιδευτική διαδικασία του νομοθετικού θεσμικού πλαισίου μπορεί να περιλαμβάνεται η διεθνής, η ευρωπαϊκή αλλά και η εθνική νομοθεσία.

Διεθνής Νομοθεσία: Η διδασκαλία θα πρέπει να περιλαμβάνει βασικές διεθνείς συμβάσεις όπως η Σύμβαση της Γενεύης του 1951 για τους πρόσφυγες και το Πρωτόκολλο του 1967, καθώς και τη Σύμβαση του 1990 για τα Δικαιώματα Όλων των Μεταναστευτικών Εργατών και των Μελών των Οικογενειών τους¹¹⁸.

Ευρωπαϊκή Νομοθεσία: Η ευρωπαϊκή νομοθεσία περιλαμβάνει τον Κανονισμό Δουβλίνο III, ο οποίος καθορίζει ποιο κράτος μέλος της ΕΕ είναι υπεύθυνο για την εξέταση μιας αίτησης ασύλου, και την Οδηγία για την Κατάσταση των Προσφύγων, που ορίζει τα δικαιώματα και την προστασία που προσφέρονται στους πρόσφυγες στην ΕΕ.

Εθνική Νομοθεσία: Το αναλυτικό πρόγραμμα θα μπορούσε να περιλαμβάνει την Εθνική στρατηγική για τη μετανάστευση καθώς επίσης και τον Νόμο 4251/2014 στην Ελλάδα, γνωστός ως "Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης", που περιλαμβάνει διατάξεις για την είσοδο, διαμονή, και ένταξη μεταναστών .

Προτεινόμενες Διδακτικές Προσεγγίσεις:

- **Κριτική Ανάλυση Κειμένων:** Οι μαθητές μπορούν να μελετήσουν και να αναλύσουν τα κείμενα των νομοθεσιών, συζητώντας τις εφαρμογές και τις προκλήσεις τους στην πράξη.
- **Διαπολιτισμική Εκπαίδευση:** Η διδασκαλία μπορεί να συνδυαστεί με διαπολιτισμικές δραστηριότητες που ενθαρρύνουν την ενσυναίσθηση και την κατανόηση των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες.

¹¹⁷Iosifides, P. (2019: 11-24)

¹¹⁸UNHCR (1951) & Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2004)

- Προσομοίωση Συνεδρίων: Οι μαθητές μπορούν να συμμετάσχουν σε προσομοιώσεις δικαστηρίων ή συνεδρίων που σχετίζονται με τη μεταναστευτική νομοθεσία, αναπτύσσοντας κατανόηση των νομικών διαδικασιών και της σημασίας της δικαιοσύνης.

4.1.3. Δικαιώματα των μεταναστών:

Η διδασκαλία των δικαιωμάτων των μεταναστών στα σχολεία αποτελεί έναν κρίσιμο τομέα για την προαγωγή της κατανόησης, της συμπερίληψης και της αλληλεγγύης μέσα στην κοινωνία. Τα δικαιώματα αυτά, που κατοχυρώνονται σε διεθνείς συμβάσεις και εθνικές νομοθεσίες, πρέπει να εντάσσονται στο εκπαιδευτικό περιεχόμενο για να διασφαλίζεται η προστασία και η ενσωμάτωση των μεταναστών.

Κύρια Δικαιώματα των Μεταναστών

Δικαίωμα στην Εκπαίδευση: Όλα τα παιδιά μεταναστών έχουν δικαίωμα στην εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις. Αυτό το δικαίωμα κατοχυρώνεται στο άρθρο 28 της Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Παιδιού¹¹⁹.

Δικαίωμα στην Υγεία: Οι μετανάστες έχουν δικαίωμα στην πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες υγείας. Η Διεθνής Σύμβαση για την Προστασία των Δικαιωμάτων Όλων των Μεταναστευτικών Εργατών και των Μελών των Οικογενειών τους ενισχύει αυτό το δικαίωμα¹²⁰.

Δικαίωμα στην Εργασία: Οι ενήλικες μετανάστες έχουν δικαίωμα στην εργασία και σε δίκαιες και ικανοποιητικές συνθήκες εργασίας, όπως προβλέπεται από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO)¹²¹.

Προστασία από τη Διάκριση: Η Σύμβαση της Γενεύης (1951) και το Πρωτόκολλο του 1967, καθώς και άλλες διεθνείς συμβάσεις, προστατεύουν τους μετανάστες από διακρίσεις λόγω φύλου, φυλής, θρησκείας ή εθνικότητας¹²².

Δικαίωμα στην Οικογενειακή Ζωή: Η διεθνής νομοθεσία αναγνωρίζει τη σημασία της οικογένειας και παρέχει δικαιώματα για την επανένωση οικογενειών μεταναστών.

Προτεινόμενες Διδακτικές Προσεγγίσεις:

- Ενημερωτικά Σεμινάρια και Διαλέξεις: Οργάνωση σεμιναρίων και διαλέξεων με ειδικούς στον τομέα των δικαιωμάτων των μεταναστών, όπως νομικούς, ακτιβιστές, και οργανώσεις που εργάζονται για την προστασία

¹¹⁹UNICEF (1989)

¹²⁰Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (2004)

¹²¹FRA

¹²²Ηνωμένα Έθνη. (1951)

αυτών των δικαιωμάτων, για να παρέχουν στους μαθητές μια βάση γνώσεων και να τους κινητοποιήσουν προς δράση.

- **Συζητήσεις και Δραστηριότητες Ομάδας:** Η διοργάνωση συζητήσεων στην τάξη γύρω από συγκεκριμένα δικαιώματα των μεταναστών, χρησιμοποιώντας πραγματικά παραδείγματα και καταστάσεις. Αυτό μπορεί να συμπεριλάβει την ανάλυση περιπτώσεων, τη διεξαγωγή συζητήσεων βάσει σεναρίων και την εκπόνηση ομαδικών εργασιών που επιδιώκουν την εξεύρεση λύσεων.
- **Χρήση Πολυμέσων και Τεχνολογίας:** Η εκμετάλλευση της τεχνολογίας και των πολυμέσων για την παρουσίαση των δικαιωμάτων των μεταναστών μέσα από βίντεο, ντοκιμαντέρ, και διαδικτυακές πλατφόρμες. Αυτό μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να αποκτήσουν μια πιο ζωντανή και προσωπική εικόνα των προκλήσεων που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες. Επιπλέον, η χρήση νέων μέσων και τεχνολογιών, όπως ψηφιακές αφηγήσεις, μπλογκς και κοινωνικά δίκτυα, μπορεί να επιτρέψει στους μετανάστες να μοιραστούν τις εμπειρίες τους με ένα ευρύτερο κοινό, προσφέροντας έναν δυναμικό και διαδραστικό τρόπο για την εκπαίδευση πάνω στη μετανάστευση¹²³.
- **Δημιουργικές Εργασίες και Έργα:** Η ενθάρρυνση των μαθητών να εκφράσουν τις σκέψεις και τις απόψεις τους σχετικά με τα δικαιώματα των μεταναστών μέσω δημιουργικών εργασιών, όπως η συγγραφή εκθέσεων, η δημιουργία αφισών, ή η παραγωγή βίντεο.
- **Εκπαιδευτικές Επισκέψεις:** Οργάνωση επισκέψεων σε οργανισμούς και κέντρα που εργάζονται για την υποστήριξη των μεταναστών, όπως κέντρα υποδοχής, ΜΚΟ, ή νομικά γραφεία που προσφέρουν υπηρεσίες σε μετανάστες. Αυτές οι επισκέψεις μπορούν να προσφέρουν μια πραγματική εικόνα της κατάστασης και να ενθαρρύνουν την εμπάθεια και την κατανόηση.
- **Συμμετοχή σε Προγράμματα Εθελοντισμού:** Προτροπή των μαθητών να συμμετέχουν σε προγράμματα εθελοντισμού που υποστηρίζουν τους μετανάστες, ενισχύοντας έτσι την αλληλεγγύη και την κοινωνική δέσμευση.

4.1.4. Πολιτισμική ποικιλομορφία:

¹²³Grant, N. S., & Bolin, B. L. (2016: 47-48)

Μέσα από τη μελέτη της πολιτισμικής ποικιλομορφίας, οι μαθητές μπορούν να κατανοήσουν τις συνεισφορές διαφορετικών πολιτιστικών ομάδων στην ελληνική κοινωνία¹²⁴. Η ενσωμάτωση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα των σχολείων είναι κρίσιμης σημασίας για την καλλιέργεια του σεβασμού και της ανεκτικότητας σε μια παγκοσμιοποιημένη κοινωνία. Η διδασκαλία και η εκμάθηση πολιτισμικής ποικιλομορφίας στοχεύει στην ανάπτυξη μιας βαθύτερης κατανόησης των πολλαπλών πολιτισμικών ταυτοτήτων που συνυπάρχουν στην κοινωνία, προωθώντας έτσι την ειρήνη και την κοινωνική συνοχή.

Πλαίσιο Πολιτισμικής Ποικιλομορφίας

Η πολιτισμική ποικιλομορφία είναι κοινή κληρονομιά για όλη την ανθρωπότητα και συνεπώς είναι ζωτικής σημασίας να καλλιεργείται προς όφελος όλων. Αποτελεί τη βάση της βιώσιμης ανάπτυξης και συνδέεται άρρηκτα με τον πολιτισμό, τη γλώσσα και τις ανθρώπινες αξίες όλων των λαών¹²⁵. Οι αξίες αυτές της πολιτισμικής ποικιλομορφίας υπογραμμίζονται από την Unesco. Πρόκειται για την αξία της δημιουργικότητας, της κοινότητας και της αξιοπρέπειας¹²⁶. Αυτή η αναγνώριση ενισχύει την ανάγκη για ενσωμάτωση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας στα εκπαιδευτικά συστήματα.

Εκπαίδευση και Πολιτισμική Ποικιλομορφία

Μέσα από την εκπαίδευση, οι μαθητές μπορούν να εξελιχθούν σε πολίτες που είναι ενημερωμένοι, ανεκτικοί και έτοιμοι να συμμετέχουν σε μια διαπολιτισμική κοινωνία. Ο Bennett (1993) παρουσιάζει ένα μοντέλο διαπολιτισμικής ευαισθητοποίησης, το οποίο περιγράφει τη διαδικασία με την οποία τα άτομα μπορούν να κινηθούν από την ανοχή της διαφορετικότητας προς την εκτίμηση και την αγκαλιά της πολιτισμικής διαφορετικότητας. Η ενσωμάτωση αυτού του μοντέλου στην εκπαίδευση μπορεί να παρέχει στους μαθητές τα εργαλεία που χρειάζονται για να εργαστούν και να ζήσουν σε μια πολυπολιτισμική κοινωνία¹²⁷.

Θεματικές Ενότητες

- **Ιστορικό Πλαίσιο Πολιτισμών:** Η κατανόηση της ιστορίας διαφόρων πολιτισμών και πώς αυτή έχει διαμορφώσει τις σύγχρονες κοινωνίες.
- **Παραδοσιακές Τέχνες και Έθιμα:** Η εξερεύνηση της ποικιλίας στις τέχνες, τη μουσική, τη χορευτική και άλλες παραδόσεις, ενισχύοντας την εκτίμηση για την πολιτισμική κληρονομιά.

¹²⁴Berry, J. W. (2005: 697-712).

¹²⁵Kaluderović, Ž. (2020: 302)

¹²⁶UNESCO (2002: 13)

¹²⁷Bennett, M. J. (1993: 21-71)

- **Γλωσσική Διαφορετικότητα:** Η σημασία της γλώσσας ως μέσου έκφρασης της πολιτισμικής ταυτότητας και η προώθηση της πολύγλωσσης εκπαίδευσης.
- **Διαπολιτισμική Επικοινωνία:** Ανάπτυξη δεξιοτήτων για την επιτυχή επικοινωνία και αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων διαφορετικών πολιτισμικών υποβάθρων.
- **Κριτική Σκέψη και Αντιμετώπιση Στερεοτύπων:** Ενθάρρυνση της κριτικής σκέψης σχετικά με τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που συχνά συνοδεύουν τις πολιτισμικές διαφορές.

Η διδασκαλία αυτών των θεμάτων μπορεί να συμβάλει στη δημιουργία ενός πιο ανοικτού κοινωνικού περιβάλλοντος, προάγοντας την κατανόηση και τον σεβασμό προς τους μετανάστες και την πολιτισμική ποικιλομορφία.

Οι πρακτικές διδασκαλίας που σχετίζονται με το θέμα της μετανάστευσης στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση μπορούν να είναι διαφορετικές ανάλογα με το επίπεδο των μαθητών και τους εκπαιδευτικούς στόχους.

Προτεινόμενες Διδακτικές Προσεγγίσεις:

- **Κατασκευές για την πολιτισμική καταγωγή των μαθητών:** Οι κατασκευές αποτελούν έναν δυναμικό και διαδραστικό τρόπο για την εξερεύνηση και την έκφραση της πολιτισμικής καταγωγής των μαθητών στο εκπαιδευτικό περιβάλλον. Μέσω δημιουργικών δραστηριοτήτων και κατασκευών, οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να εκφραστούν, να μάθουν για τις πολιτισμικές τους ρίζες και να αναγνωρίσουν και να εκτιμήσουν την πολιτισμική ποικιλομορφία των συμμαθητών τους. Τέτοιες κατασκευές θα μπορούσαν να είναι η δημιουργία ενός γενεαλογικού δέντρου και ο χάρτης καταγωγής των προγόνων τους.
- **Παραγωγή και ανάγνωση κειμένων:** Η παραγωγή και ανάγνωση κειμένων αποτελούν δύο θεμελιώδεις διαδικασίες στην εκπαίδευση, που μπορούν να ενισχύσουν την κατανόηση και την αποδοχή της πολιτισμικής καταγωγής. Καθώς οι μαθητές εξερευνούν διάφορα κείμενα - από λογοτεχνικά έργα μέχρι ιστορικά έγγραφα και σύγχρονα μέσα - αποκτούν μια βαθύτερη κατανόηση των πολιτισμικών προτύπων, των αξιών και των παραδόσεων που σχηματίζουν την ταυτότητά τους και εκείνη των άλλων. Επιπλέον, μέσα από την παραγωγή κειμένων, οι μαθητές ενθαρρύνονται να

εκφράσουν τις δικές τους ιδέες, σκέψεις και εμπειρίες, αναπτύσσοντας έτσι τη δεξιότητα της επικοινωνίας και την κριτική σκέψη¹²⁸.

- Παγκόσμιο Κουίζ Πολιτισμών: Δημιουργία ενός κουίζ με ερωτήσεις γύρω από διάφορους πολιτισμούς, παραδόσεις, γιορτές και έθιμα από όλο τον κόσμο. Αυτό βοηθά τους μαθητές να ανακαλύψουν και να μάθουν για την ποικιλία των πολιτισμών που υπάρχουν παγκοσμίως. Στοχεύει στην ευαισθητοποίηση και στην εκπαίδευση γύρω από τις πολιτισμικές διαφορετικότητες και την παγκοσμιοποίηση¹²⁹.
- Διεθνής Μαγειρική Ημέρα: Οι μαθητές φέρνουν φαγητά από την πολιτισμική τους καταγωγή και μοιράζονται πληροφορίες για την προέλευση και τη σημασία τους. Αυτή η δραστηριότητα ενθαρρύνει την ανταλλαγή πολιτισμικών εμπειριών και την ανάπτυξη του σεβασμού στις διαφορές. Δίνει την ευκαιρία να εξερευνήσουν τον ρόλο της μαγειρικής στην πολιτισμική ταυτότητα και στην ανταλλαγή μεταξύ πολιτισμών¹³⁰.

4.2. Προτεινόμενες διδακτικές προσεγγίσεις:

Συζητήσεις και διάλογοι: Διεξαγωγή ανοιχτών συζητήσεων στην τάξη για θέματα σχετικά με τη μετανάστευση, προκειμένου να δημιουργηθεί μια ανοιχτή πλατφόρμα για την ανταλλαγή απόψεων και εμπειριών μεταξύ των μαθητών. Αυτό μπορεί να ενθαρρύνει τον σεβασμό και την αμοιβαία κατανόηση. Άλλωστε ο διάλογος και η συζήτηση με επιχειρήματα μπορεί να οδηγήσει στην αναθεώρηση παγιωμένων αντιλήψεων, στην εξέταση διαφορετικών προοπτικών και στην βελτίωση της ποιότητας της σκέψης¹³¹.

Ιστορίες φυσικών προσώπων: Βιογραφίες και ιστορίες μεταναστών για την προώθηση της κατανόησης των προσωπικών εμπειριών των μεταναστών και των προκλήσεών τους. Η εκπαίδευση σχετικά με τη μετανάστευση μέσω των προσωπικών αφηγήσεων μπορεί να ενισχύσει την κατανόηση απέναντι στους μετανάστες, καθώς και να προάγει πιο έντονα τον διάλογο και την ολοκληρωτική ένταξη. Η ενσωμάτωση των προσωπικών εμπειριών στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να προσφέρει στους μαθητές μια βαθύτερη κατανόηση των κοινωνικών, οικονομικών και πολιτιστικών διαστάσεων της μετανάστευσης, ενισχύοντας την κριτική σκέψη και την πολυπολιτισμική ευαισθητοποίηση¹³².

¹²⁸Σακκά, Δ. & Ψάλλη, Α. (2004: 116-117)

¹²⁹ Anderson, M. & Wang, L. (2020:114-129)

¹³⁰Petrova, E. & Singh, R. (2021:567-584)

¹³¹Χιώλου, Μ. & Σμυρναιού, Ζ. (2018: 16)

¹³²Ngo, B. & Lee, S. (2007: 415-453)

Έρευνα και έργα: Διεξαγωγή έρευνας για τη μετανάστευση, μελετώντας την ιστορία, τη νομοθεσία και τα δικαιώματα των μεταναστών και δημιουργία έργων όπως αφίσες, αναφορές ή παρουσιάσεις. Η έρευνα για τη μετανάστευση ως εκπαιδευτικό μέσο προσφέρει σημαντικά οφέλη για τους μαθητές, τους εκπαιδευτικούς, και την ευρύτερη κοινωνία από την ανάπτυξη κριτικής σκέψης και ενσυναίσθησης μέχρι την ενίσχυση της πολυπολιτισμικής κατανόησης, η μελέτη της μετανάστευσης μπορεί να φέρει πολυδιάστατα αποτελέσματα. Επίσης προωθείται η ενίσχυση της αυτονομίας και της αυτοπεποίθησης, καθώς εργαζόμενοι σε έρευνες, οι μαθητές αναλαμβάνουν ενεργό ρόλο στη μάθησή τους, αναπτύσσοντας αυτονομία και ενισχύοντας την αυτοεκτίμηση και την αυτοπεποίθησή τους¹³³.

Συνεργατική μάθηση: Οργάνωση εργασιών στην τάξη που ενθαρρύνουν τη συνεργατική μάθηση μεταξύ μαθητών από διαφορετικές πολιτιστικές ομάδες. Αυτό μπορεί να ενισχύσει την κοινωνική συνοχή και την αμοιβαία κατανόηση. Η συνεργατική μάθηση αποτελεί έναν κεντρικό πυλώνα στην σύγχρονη εκπαιδευτική πρακτική, καθώς προωθεί την ενεργή συμμετοχή, την αμοιβαία υποστήριξη και την κοινή επίλυση προβλημάτων μεταξύ των μαθητών. Μελέτες έχουν δείξει ότι η συνεργατική μάθηση βοηθά στην προαγωγή της διαφορετικότητας και της κοινωνικής ενσωμάτωσης μέσα στην τάξη, καθώς οι μαθητές εργάζονται μαζί προς ένα κοινό στόχο, αναγνωρίζοντας και εκτιμώντας τις μοναδικές συνεισφορές κάθε ατόμου¹³⁴.

Επισκέψεις και πρακτικές εμπειρίες: Οργάνωση επισκέψεων σε μέρη όπου μετανάστες ή πρόσφυγες ζουν ή εργάζονται, ώστε οι μαθητές να μπορούν να γνωρίσουν από κοντά τις πραγματικές συνθήκες και να συνδέσουν τη θεωρία με την πράξη. Η συμβολή των εκπαιδευτικών επισκέψεων στην εκπαίδευση είναι αδιαμφισβήτητη μεγάλη, καθώς προσφέρουν μια πολύτιμη εμπειρία μάθησης που επεκτείνεται πέρα από τις συμβατικές τάξεις. Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις αποτελούν μια μοναδική ευκαιρία για εμπάθυνση στη μάθηση, προσφέροντας μια εμπειρική προσέγγιση που ενθαρρύνει την εξερεύνηση, την περιέργεια και την κριτική σκέψη. Οι μαθητές, μέσα από την απευθείας παρατήρηση και την εμπλοκή με το αντικείμενο μελέτης, αναπτύσσουν βαθύτερη κατανόηση και μακροχρόνια μνήμη που σχετίζεται με τα διδασκόμενα θέματα ¹³⁵. Η εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να εμπλουτιστεί μέσω της συνεργασίας με οργανισμούς και ομάδες που εργάζονται με μετανάστες, οι οποίοι μπορούν να προσφέρουν αυθεντικές αφηγήσεις και να διοργανώνουν συναντήσεις και εργαστήρια. Αυτός ο τύπος δραστηριότητας μπορεί να βοηθήσει τους νέους να αναπτύξουν μια βαθύτερη κατανόηση της προσωπικής διάστασης της μετανάστευσης και να καταστήσουν πιο σχετικά τα θεωρητικά μαθήματα με τις πραγματικές εμπειρίες των ανθρώπων.

Κριτική Ανάλυση Νομοθετικών Κειμένων: Η κριτική ανάγνωση και ανάλυση νομοθετικών κειμένων, όπως ο "Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης" (Νόμος 4251/2014), μπορεί να βοηθήσει τους μαθητές να κατανοήσουν τις νομικές

¹³³Zimmerman, B. J. (2002: 64-70)

¹³⁴Slavin, R. E. (1996: 43-69)

¹³⁵Anderson, D., Lucas, K.B., Ginns, I.S.& Dierking, L.D. (2000: 658-679)

διαστάσεις της μετανάστευσης. Η διδασκαλία μέσω της κριτικής ανάλυσης νομοθετικών κειμένων δεν επικεντρώνεται μόνο στην απόκτηση γνώσεων αλλά και στην ανάπτυξη δεξιοτήτων, όπως η κριτική σκέψη, η ικανότητα επιχειρηματολογίας και η συνεργασία. Μέσα από τη συζήτηση και την ανάλυση, οι μαθητές μαθαίνουν να διαμορφώνουν τις δικές τους απόψεις, να τις υπερασπίζονται και να ακούν και να αξιολογούν τις απόψεις των άλλων. Η κριτική ανάλυση νομοθετικών κειμένων, ως εκπαιδευτικό μέσο για την μετανάστευση, ενθαρρύνει μια πιο ολοκληρωμένη και πολυδιάστατη προσέγγιση στη μάθηση, δίνοντας στους μαθητές τα εργαλεία και τις δεξιότητες που χρειάζονται για να είναι ενημερωμένοι πολίτες σε έναν όλο και πιο παγκοσμιοποιημένο κόσμο.

Οι παραπάνω πρακτικές μπορούν να προσφέρουν στους μαθητές την ευκαιρία να μάθουν περισσότερα για τη μετανάστευση, να αναπτύξουν εμπειρίες και δεξιότητες για την ανοικτότητα και την ανοχή, και να ενισχύσουν την κατανόησή τους για τον κόσμο και την πολυπολιτισμικότητα.

4.3. Επιμόρφωση εκπαιδευτικών σε θέματα μετανάστευσης

Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αποτελεί σημαντικό και αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής τους. Αν αναλογιστεί κανείς τις ραγδαίες εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα σε όλους τους τομείς της καθημερινότητας, συμπεριλαμβανομένης της εκπαίδευσης, θα διαπιστώσει ότι χρειάζεται διαρκή ενημέρωση των πραγμάτων και εξοικείωση με τα νέα δεδομένα. Κάθε επιμόρφωση στην επαγγελματική πορεία ενός εκπαιδευτικού μπορεί να συμβάλει στην βελτίωση της παραγωγής του έργου του κάνοντάς το πλουσιότερο και δημιουργικότερο¹³⁶. Μάλιστα το σύνολο των εμπειριών που κατέχουν οι εκπαιδευτικοί όταν καλούνται να παράγουν αυτό το έργο λαμβάνεται ιδιαίτερα υπόψη και συμβάλλει καθοριστικά στη μετέπειτα επαγγελματική τους ανέλιξη¹³⁷. Επίσης, η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών αποτελεί μία κρίσιμη διαδικασία για την αναβάθμιση της ποιότητας της εκπαίδευσης, την προσαρμογή σε νέες εκπαιδευτικές προκλήσεις και την ανάπτυξη των δεξιοτήτων των μαθητών. Η συνεχής επιμόρφωση και κατάρτιση των εκπαιδευτικών είναι ουσιώδης για την ενίσχυση της επαγγελματικής τους ανάπτυξης και την αποτελεσματική αντιμετώπιση των αλλαγών στο εκπαιδευτικό περιβάλλον¹³⁸.

Παρακάτω γίνονται γνωστά ενδεικτικά σχέδια διδασκαλίας για την μετανάστευση σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης. Για την ολοκληρωτική στήριξη και την βέλτιστη διεκπεραίωση τέτοιων σχεδίων διδασκαλίας, σκόπιμη θα ήταν η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε σχετικά ζητήματα.

¹³⁶Μπάμπας, Ν. & Δάρα, Μ. (2015: 4)

¹³⁷Καραγιώργη, Γ., Καλογήρου, Χ. & Κενδέου, Π. (2007: 20)

¹³⁸Guskey, T. R. (2002: 381)

Η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών σε θέματα μετανάστευσης αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς την κατανόηση και την ένταξη μεταναστευτικών πληθυσμών στις εκπαιδευτικές κοινότητες. Η προσέγγιση αυτού του θέματος απαιτεί ευαισθητοποίηση, γνώση και ειδικά εκπαιδευτικά εργαλεία που θα βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς να προσφέρουν μια πλούσια και συμπεριληπτική εκπαιδευτική εμπειρία.

Άλλωστε οι εκπαιδευτικοί παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ενσωμάτωση μαθητών από διάφορα πολιτισμικά και γλωσσικά υπόβαθρα. Η εκπαίδευσή τους σε θέματα μετανάστευσης μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη κατανόησης και ευαισθητοποίησης απέναντι στις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μεταναστευτικές κοινότητες, ενισχύοντας τη διαπολιτισμική εκπαίδευση και την κοινωνική συνοχή.

Πολλές είναι και οι προκλήσεις, όταν πρόκειται για την εκπαίδευση μαθητών μεταναστών, συμπεριλαμβανομένων των γλωσσικών φραγμών, των διαφορών στα εκπαιδευτικά συστήματα και των πολιτισμικών διαφορών. Η κατάρτιση σε θέματα όπως η διαφορετικότητα, η διαπολιτισμική επικοινωνία και η εκπαίδευση για την ειρήνη μπορεί να παρέχει στους εκπαιδευτικούς τα εργαλεία που χρειάζονται για να αντιμετωπίσουν αυτές τις προκλήσεις. Σε περίπτωση που οι εκπαιδευτικοί δεν έχουν επιμορφωθεί με το κατάλληλο πρόγραμμα, δεν θα είναι σε θέση να αντιληφθούν τις εμπειρίες των προσφύγων. Επιπρόσθετα, σημαντικό είναι να αντιμετωπίζονται προβλήματα που αφορούν την κουλτούρα των μαθητών καθώς τέτοιες καταστάσεις οδηγούν σε προκαταλήψεις και διακρίσεις. Επιστημονικά αποδεικνύεται ότι το θέμα της διάκρισης αποτελεί τροχοπέδη στους μαθητές το οποίο εμφανίζεται μακροπρόθεσμα και έχει αρνητικές συνέπειες στις κοινωνικές τους δεξιότητες¹³⁹.

Η μετανάστευση είναι ένα παγκόσμιο φαινόμενο που επηρεάζει κοινωνίες, οικονομίες και εκπαιδευτικά συστήματα σε όλο τον κόσμο. Στο πλαίσιο της εκπαίδευσης, οι εκπαιδευτικοί παίζουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της στάσης των μαθητών απέναντι στη μετανάστευση και στην προώθηση της κατανόησης και της αποδοχής της διαφορετικότητας.

Η σημασία της επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών σε θέματα μετανάστευσης οφείλει να εστιάζει και να εξετάζει τις στρατηγικές που μπορούν να υιοθετήσουν οι εκπαιδευτικοί για να προωθήσουν τη γλωσσική και πολιτισμική ένταξη των μαθητών¹⁴⁰.

4.3.1. Επιμορφωτικά προγράμματα για τη μετανάστευση στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, βρισκόμενη στην πρόσφατη ιστορία στο επίκεντρο μεγάλων μεταναστευτικών κυμάτων, έχει αναγκαστεί να αντιμετωπίσει πολλές προκλήσεις

¹³⁹Mogli M. & Kalbeni, S. (2020: 695)

¹⁴⁰ Lucas, T., Henze, R. & Donato, R. (1990: 315-340)

στην ένταξη των μεταναστών στην εκπαίδευση. Η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών σε θέματα μετανάστευσης αποτελεί μία από τις βασικές στρατηγικές για την επίτευξη μιας επιτυχούς ένταξης και εκπαίδευσης αυτών των πληθυσμών. Στο πλαίσιο αυτό, έχουν αναπτυχθεί διάφορα επιμορφωτικά προγράμματα που στοχεύουν στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών ώστε να ανταπεξέρχονται αποτελεσματικά στις προκλήσεις που φέρνει η μετανάστευση. Πρώτα απ' όλα λειτουργούν στα ελληνικά σχολεία τα Τμήματα Υποδοχής¹⁴¹.

Επίσης η συνεχής εκπαίδευση και επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στην Ελλάδα έχει ενισχυθεί μέσω των προγραμμάτων Erasmus+, τα οποία παρέχουν πλατφόρμες για την ανταλλαγή καλών πρακτικών και την απόκτηση νέων μεθοδολογιών στη διδασκαλία μαθητών από διάφορα πολιτισμικά και γλωσσικά υπόβαθρα¹⁴².

Εργαστήρια "Μαθαίνοντας να Ζούμε Μαζί": Τα εργαστήρια αυτά, υποστηριζόμενα από το Συμβούλιο της Ευρώπης, στοχεύουν στην εκπαίδευση εκπαιδευτικών για την προώθηση της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης και της ενδυνάμωσης του σεβασμού και της αποδοχής στις σχολικές μονάδες¹⁴³.

Τέλος υπάρχουν αρκετά προγράμματα και σεμινάρια που προσφέρονται από τα πανεπιστήμια της χώρας και άπτονται μεταναστευτικών θεμάτων. Τα περισσότερα στοχεύουν στην διαχείριση της μετανάστευσης και της διαφοροποίησης και συνήθως δεν παρέχονται δωρεάν.

¹⁴¹Mogli, M., Kalbeni, S. & Stergiou, L. (2019: 44-45)

¹⁴²Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2019)

¹⁴³Arigatou Foundation GNRC Interfaith Council on Ethics Education for Children; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; UNICEF

5. Σχέδια διδασκαλίας

Η διδασκαλία της μεταναστευτικής πολιτικής σε μαθητές πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας μπορεί να αποτελέσει μια πολύτιμη εμπειρία εκμάθησης που θα τους βοηθήσει να κατανοήσουν την πολυμορφία, τη σημασία της αποδοχής και της ενσυναίσθησης προς τους άλλους. Παρακάτω παρουσιάζονται προτεινόμενα σχέδια διδασκαλίας για την ενσωμάτωση αυτών των θεμάτων στις τάξεις του σχολείου. Τα σχέδια αυτά είναι ενδεικτικά και κάθε εκπαιδευτικός μπορεί να τα αξιολογήσει ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης του, να προσαρμόσει τους στόχους και να τους εντάξει στα πλαίσια του μαθήματος που επιθυμεί.

Η διδασκαλία της μετανάστευσης στο εκπαιδευτικό περιβάλλον ενσαρκώνει μία πληθώρα θετικών πτυχών, οι οποίες συμβάλλουν στην ολοκληρωμένη κατανόηση των παγκόσμιων κοινωνιών και στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών.

Αποκτώντας γνώσεις σχετικά με τις αιτίες, τις διαδικασίες και τις συνέπειες της μετανάστευσης, οι μαθητές ενθαρρύνονται να εξετάσουν την πολυπλοκότητα του φαινομένου, να κατανοήσουν τις προκλήσεις και τις ευκαιρίες που προκύπτουν από αυτό, και να αναπτύξουν μια πιο ολοκληρωμένη άποψη για την παγκόσμια κοινωνία στην οποία ζουν.

Επιπλέον, η εκπαίδευση σε θέματα μετανάστευσης συμβάλλει στην ανάπτυξη της ενσυναίσθησης και του σεβασμού προς την πολυμορφία, προάγοντας μια πιο ανοιχτή και αποδεκτική στάση απέναντι στην πολιτισμική διαφορετικότητα.

Τέλος οι μαθητές έχουν την ευκαιρία να γνωρίσουν το θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης και να ενημερωθούν για τους νόμους που την διέπουν. Με αυτόν τον τρόπο θα μπορούν να έχουν μια σφαιρική άποψη για τέτοιου είδους ζητήματα, θα αποκτήσουν γνώση για το δίκαιο τόσο της χώρας τους, όσο και σε διεθνή κλίμακα.

5.1. Σχέδιο διδασκαλίας Δημοτικού

Σκοπός - στόχοι διδασκαλίας

Σκοπός είναι οι μαθητές να κατανοήσουν την έννοια της μετανάστευσης και να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση μέσα από βιωματικές δραστηριότητες. Ακόμη, να αναγνωρίσουν την αξία της πολυμορφίας και της πολυπολιτισμικότητας σε μια κοινωνία.

Ενδεικτικοί παιδαγωγικοί - εκπαιδευτικοί στόχοι

Γνωστικός τομέας

- Να κατανοήσουν τη σημασία της μετανάστευσης

- Να αντιληφθούν τις βασικές αιτίες της μετανάστευσης.

Συναισθηματικό-Κοινωνικός τομέας

- Να αναπτύξουν κριτική σκέψη
- Να αναπτύξουν ενσυναίσθηση προς τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες.
- Να εκτιμήσουν τη σημασία της πολυμορφίας

Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Εισαγωγή στη Μετανάστευση (45 λεπτά)

Συζήτηση: Ξεκινήστε με μια συζήτηση σχετικά με το τι οι μαθητές ξέρουν για τη μετανάστευση. Ρωτήστε αν κάποιος έχει ιστορίες μετανάστευσης στην οικογένειά του.

Παρουσίαση: Δώστε μια σύντομη παρουσίαση για τις διάφορες αιτίες μετανάστευσης (π.χ., οικονομικές, πολιτικές, περιβαλλοντικές).

Δραστηριότητα Ενσυναίσθησης (30 λεπτά)

Παιχνίδι Ρόλων: Διαμοιράστε τους μαθητές σε μικρές ομάδες και δώστε σε κάθε ομάδα ένα σενάριο μετανάστευσης. Αφήστε τους να συζητήσουν και να παίξουν τους ρόλους διαφορετικών ατόμων στο σενάριο.

Κατασκευή Αφισών (40 λεπτά)

Εκφραστική Δραστηριότητα: Ζητήστε από τους μαθητές να δημιουργήσουν αφίσες που παρουσιάζουν τις ιστορίες που συζήτησαν, τονίζοντας τη σημασία της αποδοχής και της ενσυναίσθησης.

Παρουσίαση και Συζήτηση (45 λεπτά)

Παρουσίαση Αφισών: Κάθε ομάδα παρουσιάζει την αφίσα της και μιλάει για το σενάριο που εργάστηκε.

Συζήτηση: Συζητήστε τις παρουσιάσεις και τονίστε την αξία της πολυμορφίας και της πολυπολιτισμικότητας σε μια κοινωνία.

Υλικά

- Παρουσίαση PowerPoint για την εισαγωγή στη μετανάστευση
- Κάρτες με σενάρια μετανάστευσης
- Υλικά για κατασκευή αφισών (χαρτόνια, μαρκαδόροι, κόλλες, κλπ.)

Αξιολόγηση

Η αξιολόγηση μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω της παρατήρησης της συμμετοχής των μαθητών στις δραστηριότητες, της ευαισθητοποίησης που επιδεικνύουν κατά τη διάρκεια της συζήτησης, καθώς και της δημιουργικότητας και του μηνύματος των αφισών που κατασκεύασαν.

5.2. Σχέδιο διδασκαλίας Γυμνασίου

Σκοπός – στόχοι διδασκαλίας

Σκοπός είναι τα παιδιά να γνωρίσουν και να κατανοήσουν το θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης. Πιο συγκεκριμένα, οι μαθητές θα εστιάσουν σε θέματα που αφορούν την μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα.

Ενδεικτικοί παιδαγωγικοί - εκπαιδευτικοί στόχοι

Γνωστικός τομέας

- Να αποκτήσουν βασικές γνώσεις σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα.
- Να ενημερωθούν για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών
- Να γνωρίσουν την διαδικασία του ασύλου.
- Να διαχωρίζουν και να αποσαφηνίζουν τον όρο του πρόσφυγα και του μετανάστη.

Συναισθηματικό-Κοινωνικός τομέας

- Να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση στα ζητήματα της μετανάστευσης
- Να αναπτύξουν κριτική σκέψη
- Να εκτιμήσουν και να σεβαστούν άλλους πολιτισμούς
- Να υιοθετήσουν διαπολιτισμική συνείδηση.

Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Εισαγωγική Παρουσίαση (1 ώρα)

Εισαγωγή στην ιστορία της μετανάστευσης και τις βασικές έννοιες (μετανάστης, πρόσφυγας, άσυλο).

Συζήτηση για τους διάφορους λόγους μετανάστευσης (οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί).

Έρευνα (2 ώρες)

Ομάδες μαθητών ερευνούν σημαντικούς νόμους της μετανάστευσης στην Ελλάδα και τους παρουσιάζουν στην τάξη.

Ομάδες μαθητών ερευνούν για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα και ενημερώνουν τους συμμαθητές τους

Διαδραστική Δραστηριότητα (2 ώρες)

Διοργάνωση ενός παιχνιδιού ρόλων, όπου οι μαθητές χωρίζονται σε δύο ομάδες και αναλαμβάνουν τους ρόλους των μεταναστών και των γηγενών αντίστοιχα. Οι πρώτοι διεκδικούν τα δικαιώματά τους και οι δεύτεροι τους επισημαίνουν τις υποχρεώσεις τους.

Συζήτηση και Ανασκόπηση (1 ώρα)

Συζήτηση και αξιολόγηση των εμπειριών από το παιχνίδι ρόλων.

Ανασκόπηση των βασικών εννοιών και συζήτηση για το πώς οι μαθητές μπορούν να συμβάλλουν θετικά στην κοινωνία σχετικά με τα θέματα μετανάστευσης.

Υλικά

- Παρουσίαση PowerPoint για την ιστορία της μετανάστευσης και τις βασικές έννοιες

Αξιολόγηση

Γραπτή Εργασία: Οι μαθητές καλούνται να γράψουν μια εργασία αναλύοντας μια μελέτη περίπτωσης μετανάστευσης, εστιάζοντας στους νόμους, στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις των μεταναστών στην Ελλάδα.

Παρουσίαση: Οι μαθητές παρουσιάζουν τις εργασίες τους στην τάξη, προωθώντας την κριτική σκέψη και την ανταλλαγή ιδεών.

5.3. Σχέδιο διδασκαλίας Λυκείου

Σκοπός – στόχοι διδασκαλίας

Σκοπός είναι οι μαθητές να εξετάσουν τον όρο τις μεταναστευτικής πολιτικής και να μελετήσουν τις επιπτώσεις που έχουν στην κοινωνία. Με αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται να αναγνωρίσουν την σημαντικότητα της μεταναστευτικής πολιτικής.

Σκοπός – στόχοι διδασκαλίας

Γνωστικός τομέας

- Να αναλύουν τις μεταναστευτικές πολιτικές διαφόρων χωρών και να κρίνουν τις επιπτώσεις τους στην κοινωνία και στους μετανάστες.
- Να συνθέτουν πληροφορίες από διάφορες πηγές για να κατανοήσουν τις πολύπλευρες πτυχές της μετανάστευσης.
- Να ενημερωθούν για τις συνέπειες των μεταναστευτικών πολιτικών

Συναισθηματικό-Κοινωνικός τομέας

- Να καλλιεργήσουν την ενσυναίσθηση στα ζητήματα της μετανάστευσης
- Να αναπτύξουν κριτική σκέψη
- Να εκτιμήσουν και να σεβαστούν άλλους πολιτισμούς
- Να υιοθετήσουν διαπολιτισμική συνείδηση.
- Να αναπτύξουν τις επικοινωνιακές τους δεξιότητες μέσω παρουσιάσεων και συζητήσεων.

Ενδεικτικές Δραστηριότητες

Ερευνητική Εργασία (1 εβδομάδα)

Καθορισμός ενός θέματος σχετικού με τη μεταναστευτική πολιτική (π.χ., η επίδραση της μετανάστευσης στην οικονομία, συγκρίσεις μεταξύ πολιτικών ασύλου διαφόρων χωρών).

Ανάθεση στους μαθητές να ερευνήσουν και να γράψουν μια ερευνητική εργασία, χρησιμοποιώντας διάφορες πηγές.

Ομαδική Παρουσίαση (2 ώρες)

Οι μαθητές παρουσιάζουν τα ευρήματά τους από την ερευνητική εργασία, επικεντρώνοντας στις επιπτώσεις των μεταναστευτικών πολιτικών.

Προτροπή στη συζήτηση και στην κριτική αξιολόγηση των παρουσιάσεων από τους συμμαθητές τους.

Διαδραστικό Εργαστήριο (2 ώρες)

Διεξαγωγή ενός διαδραστικού εργαστηρίου όπου οι μαθητές σχεδιάζουν μια μεταναστευτική πολιτική από την αρχή, λαμβάνοντας υπόψη τις οικονομικές, κοινωνικές και ανθρωπιστικές πτυχές.

Αξιολόγηση

Ερευνητική Εργασία: Αξιολόγηση βάσει της ορθότητας, της πληρότητας και της ανάλυσης των δεδομένων.

Παρουσίαση: Βαθμολόγηση βασισμένη στη σαφήνεια, τη δομή και την ικανότητα αιτιολόγησης και υπεράσπισης των ιδεών.

Συμμετοχή: Αξιολόγηση της ενεργής συμμετοχής στις συζητήσεις και τις δραστηριότητες της τάξης.

Συμπεράσματα

Η μετανάστευση είναι ένα συχνό και πολυεπίπεδο φαινόμενο. Κεντρικές έννοιες αυτού του φαινομένου αποτελούν αυτές του μετανάστη και του πρόσφυγα. Στην περίπτωση όπου ο μετανάστης παραβιάζει τους όρους την νόμιμης άδειάς του, θεωρείται παράτυπος αλλά όχι παράνομος. Οι αιτίες που οδηγούν τους ανθρώπους στη μετανάστευση είναι κυρίως κοινωνικοπολιτικές, δημογραφικές, οικονομικές, περιβαλλοντικές και κλιματικές. Ωστόσο οι αιτίες της μετανάστευσης διαφέρουν από άτομο σε άτομο ανάλογα τις συνθήκες, κάτω από τις οποίες αυτό μεταναστεύει.

Το θεσμικό πλαίσιο είναι αναπόσπαστο κομμάτι κάθε κράτους, καθώς περιλαμβάνει τις κυβερνητικές υπηρεσίες, τους νόμους και τις πολιτικές που διέπουν την μετανάστευση. Μάλιστα το θεσμικό πλαίσιο αλλάζει και προσαρμόζεται στις ανάγκες κάθε κράτους και στις εκάστοτε επικρατούσες συνθήκες.

Στην Ελλάδα η μετανάστευση αποτελεί ένα διαχρονικό φαινόμενο, το οποίο εντοπίζεται ήδη από την αρχαιότητα. Όλες οι μετακινήσεις που έχουν συμβεί στην Ελλάδα είτε από είτε προς αυτήν, έχουν συμβάλει στη σύνθεση της πολιτιστικής κληρονομιάς της

Η Ε.Ε βασισμένη στις αξίες των ανθρωπίνων δικαιωμάτων έδωσε έμφαση στο θέμα της μεταναστευτικής πολιτικής. Συγκεκριμένα την δεκαετία του 1990 υπέγραψε τις πρώτες συνθήκες σχετικά με το ζήτημα. Έτσι η Συνθήκη του Μάαστριχτ που σηματοδότησε και την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, έδωσε για πρώτη φορά τη δυνατότητα της ελεύθερης μετακίνησης των πολιτών αλλά και των αγαθών εντός της Ένωσης. Επίσης όρισε Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφαλείας και ασχολήθηκε με τη Δικαιοσύνη αναφορικά με το Άσυλο και τη Μετανάστευση. Με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ που ακολούθησε, καθιερώθηκε η Αρχή της Αμοιβαίας Αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων και η Κοινή Πολιτική σε θέματα μετανάστευσης και ασύλου. Στη συνέχεια στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε αναγνωρίστηκε η ανάγκη για την είσοδο των τρίτων χωρών στην πολιτική της μετανάστευσης και έδωσε έμφαση στην προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών. Στη Συνθήκη της Νίκαιας που υπογράφηκε αργότερα, καθιερώθηκε και η ΚΠΑΜ (Κοινή Πολιτική Ασύλου και Μετανάστευσης) ως ένας συντονισμένος μηχανισμός. Ακόμα ένας πολύ σημαντικός σταθμός στην πορεία της εξέλιξης της μεταναστευτικής πολιτικής αποτέλεσε ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πιο αναλυτικά ο Χάρτης περιγράφει τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις ελευθερίες κάθε ανθρώπου, όπως αυτά προστατεύονται από την Ένωση. Επιπρόσθετα, το Πρόγραμμα της Χάγης του 2004, οριοθέτησε τα σύνορα, επιμελήθηκε τον έλεγχο τους και ρύθμισε τις μεταναστευτικές ροές. Επίσης δημιούργησε το ΚΕΣΑ (Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου). Επιπλέον, η Συνθήκη της Λισαβόνας ενσωμάτωσε τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων στο δίκαιο της Ε.Ε. ενισχύοντας με αυτόν τον τρόπο την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Τέλος το Πρόγραμμα της Στοκχόλμης ασχολήθηκε με την προστασία

των ευάλωτων ομάδων και καταδίκασε τις διακρίσεις, τον ρατσισμό, την ξενοφοβία, τον αντισημιτισμό και την ομοφοβία.

Η Ελλάδα ως χώρα υποδοχής μεγάλων μεταναστευτικών κυμάτων έχει αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο θεσμικό πλαίσιο. Σημαντικότεροι νόμοι που εφαρμόστηκαν στην Ελλάδα είναι ο νόμος για την Διαμονή, Παραμονή, την Προστασία και την Ενσωμάτωση των Αλλοδαπών και των Προσφύγων και ο “Νόμος για το Άσυλο”. Το 2013 συστάθηκε η Υπηρεσία Ασύλου. Ακόμη, το 2014 η Ελλάδα για πρώτη φορά εισάγει τον Κώδικα Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης.

Στα πλαίσια της οργάνωσης της χώρας σε μεταναστευτικά ζητήματα, το 2013 το Υπουργείο Εσωτερικών παρουσίασε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο Εθνικής Στρατηγικής για την ένταξη των μεταναστών. Το 2019, το Υπουργείο Μεταναστευτικής πολιτικής δημοσίευσε μία νέα Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη με σκοπό να βελτιώσει τις αστοχίες της προηγούμενης και να συμπεριλάβει τις νεότερες τοποθετήσεις της Ε.Ε. Η έλλειψη, ωστόσο, μιας κοινής ευρωπαϊκής κατεύθυνσης για το Άσυλο καθώς και η ενδημική κρίση του κορονοϊού (COVID19) δημιούργησαν την ανάγκη μιας νέας Εθνικής Στρατηγικής η οποία ολοκληρώθηκε το 2020. Σύμφωνα με αυτήν εξασφαλίζεται ένα ασφαλές περιβάλλον στους μετανάστες σε όλους τους τομείς.

Οι μετανάστες στην χώρα μας κατέχουν δικαιώματα και υποχρεώσεις. Ως κάτοικοι, οι μετανάστες καλούνται αφενός να διεκδικούν τα δικαιώματά τους και αφετέρου να σέβονται και να συμμορφώνονται με τους εθνικούς νόμους, τον πολιτισμό και τις αξίες της χώρας και να συμμετέχουν ενεργά στην διαδικασία της ένταξής τους.

Το εθνικό σύστημα Ασύλου διαμορφώνεται σύμφωνα με τις αρχές της ευρωπαϊκής και της ελληνικής νομοθεσίας. Σύμφωνα με αυτό οι αιτούντες άσυλο έχουν πρόσβαση σε δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και άλλα είδη πρώτης ανάγκης. Ακόμη, με την απόκτηση της κάρτας ο πρόσφυγας μπορεί να διαμένει μόνιμα στο κράτος αλλά δεν γίνεται να μετακινηθεί σε άλλη χώρα μέχρι να επεξεργαστεί την υπόθεση η Υπηρεσία Ασύλου. Η διεθνής συμφωνία για το καθεστώς των προσφύγων θεμελιώθηκε με την Σύμβαση της Γενεύης το 1951.

Οι νόμοι που διέπουν την μετανάστευση σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο πρέπει να γίνονται γνωστοί προκειμένου να καλλιεργούνται υπεύθυνοι και ενεργοί πολίτες. Αυτό θα μπορούσε να συμβεί εντάσσοντας την μεταναστευτική πολιτική στην εκπαίδευση. Η διδασκαλία της μεταναστευτικής πολιτικής θα συμβάλει στη δημιουργία ενός πιο κατανοητικού, διαφορετικού και δίκαιου κοινωνικού πλαισίου. Τόσο στην πρωτοβάθμια, όσο και στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, μπορούν να ενταχθούν πολλά θέματα που σχετίζονται με την μετανάστευση. Η ιστορία της μετανάστευσης δίνει την ευκαιρία στους μαθητές να εξετάσουν διάφορες μεταναστευτικές ροές που έχουν επηρεάσει διαχρονικά την χώρα. Επίσης, μαθαίνοντας την νομοθεσία και το θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης γίνονται ευσυνείδητοι και ενημερωμένοι πολίτες που δύνανται να ανταποκριθούν σε

μεταναστευτικές προκλήσεις. Η διδασκαλία των δικαιωμάτων των μεταναστών αποτελεί έναν κρίσιμο τομέα για την προαγωγή της συμπερίληψης και της αλληλεγγύης μέσα στην κοινωνία. Η μελέτη της πολιτισμικής ποικιλομορφίας τους βοηθά να κατανοήσουν την συνεισφορά διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων στην ελληνική πραγματικότητα.

Ο τρόπος προσέγγισης των μεταναστευτικών θεμάτων στην εκπαιδευτική διαδικασία ποικίλει ανάλογα την ηλικία, την εκπαιδευτική βαθμίδα και τις ανάγκες των μαθητών. Βασικές διδακτικές προσεγγίσεις αποτελούν οι κατασκευές, η παραγωγή και ανάγνωση κειμένων, τα εκπαιδευτικά παιχνίδια, οι δραστηριότητες εντός και εκτός σχολείου οι συζητήσεις και οι διάλογοι, η αφήγηση πραγματικών ιστοριών, η έρευνα και η κριτική ανάλυση νομοθετικών κειμένων.

Αναπόσπαστο κομμάτι στην ζωή των εκπαιδευτικών θεωρείται η επιμόρφωση τους. Σε θέματα μετανάστευσης η εκπαίδευση των εκπαιδευτικών μπορεί να βοηθήσει στην αντιμετώπιση των προκλήσεων των μεταναστευτικών κοινοτήτων ενισχύοντας την διαπολιτισμική εκπαίδευση και την κοινωνική συνοχή.

Η Ελλάδα βρίσκεται στο επίκεντρο μεγάλων μεταναστευτικών κυμάτων και έχει αναπτύξει επιμορφωτικά προγράμματα που στοχεύουν στην κατάρτιση των εκπαιδευτικών σε θέματα μετανάστευσης. Κύριος στόχος αυτών των προγραμμάτων είναι η ομαλή ένταξη του μεταναστευτικού πληθυσμού στην σχολική κοινότητα.

Αναγκαία κρίνεται η δημιουργία επιμορφωτικών προγραμμάτων που σκοπό θα έχουν την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών για την σωστή διδασκαλία της μεταναστευτικής πολιτικής, του ευρωπαϊκού και εθνικού δικαίου.

Στην παρούσα εργασία δημιουργήθηκαν ενδεικτικά σχέδια διδασκαλίας για την πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, τα οποία προτείνουν τρόπους διδασκαλίας για θέματα μεταναστευτικής πολιτικής. Πιο συγκεκριμένα, ήδη από το Δημοτικό μπορούν οι μαθητές να εντρυφήσουν σε βασικά θέματα της μετανάστευσης, όπως είναι οι αιτίες της, η σημασία της καθώς και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες. Στο Γυμνάσιο οι μαθητές είναι σε θέση να αποκτήσουν βασικές γνώσεις σχετικά με το νομοθετικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής, να ενημερωθούν για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μεταναστών, να μελετήσουν την πολιτική του Ασύλου και να υιοθετήσουν διαπολιτισμική συνείδηση. Στο Λύκειο τέλος οι μαθητές είναι ικανοί να αναλύουν μεταναστευτικές πολιτικές διάφορων χωρών, να συνθέτουν τις πληροφορίες και να καταλήγουν σε συνέπειες και συμπεράσματα.

Βιβλιογραφία

Ηλεκτρονικές πηγές

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (18 Απριλίου, 2024). *Εξερευνώντας τα αίτια της μετανάστευσης: Γιατί μεταναστεύουν οι άνθρωποι;*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από

<https://www.europarl.europa.eu/topics/el/article/20200624STO81906/exereunontas-ta-aitia-tis-metanasteusis-giati-metanasteuoun-oi-anthropoi>

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, ([χ.χ.]). *Το Κοινοβούλιο μετά τη συνθήκη της Λισαβόνας: Ενισχυμένος ρόλος στη διαμόρφωση της Ευρώπης*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/powers-and-procedures/the-lisbon-treaty>

Μετανάστευσης και Ασύλου, (10 Απριλίου, 2020). *ΜΕΡΟΣ Δ' ΛΟΙΠΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΑΣΥΛΟΥ Άρθρο 46 Τροποποίηση άρθρου 8 του ν. 4332/2015 (Α' 76)*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου, 2024, από <http://www.opengov.gr/immigration/?p=1377>

Μετανάστευσης και Ασύλου, (15 Ιανουαρίου, 2019). *Κεφ 2.2.3 – Θεσμικό πλαίσιο που υποστηρίζει περαιτέρω την άσκηση Μεταναστευτικής Πολιτικής*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου, 2024, από <http://www.opengov.gr/immigration/?p=788>.

Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου, ([χ.χ.]). *Κανονισμός Δουβλίνο ΙΙΙ*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου, 2024, από <https://migration.gov.gr/gas/diadikasies/doyvlino-iii/>

Curmei, M. M. &Kurrer, C. (2023, 30 Σεπτεμβρίου). *Περιβαλλοντική πολιτική: γενικές αρχές και βασικό πλαίσιο. Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/71/environment-policy-general-principles-and-basic-framework>

Edwards, A. (2016). *‘Πρόσφυγας’ ή ‘μετανάστης’ – Ποιος όρος είναι ο σωστός;*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από https://www.unhcr.org/gr/12771-prosfygas_i_metanastis.html.

EUR-Lex, (2018). *Η Συνθήκη του Άμστερνταμ*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/the-amsterdam-treaty.html>.

EUR-Lex, ([χ.χ.]). *Η συνθήκη του Άμστερνταμ: η Ένωση και ο πολίτης*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/environment.html>.

- EUR-Lex, (21 Μαρτίου, 2018). *Συνθήκη της Νίκαιας*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/HTML/?uri=LEGISSUM:xy0012>.
- EUR-Lex, (10 Νοεμβρίου, 1997). *Συνθήκη του Άμστερνταμ που τροποποιεί τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση, τις Συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και ορισμένες συναφείς πράξεις*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT>.
- EUR-Lex, (17 Οκτωβρίου, 2015). *Σύστημα της ΕΕ για την αμοιβαία αναγνώριση — στερητικές της ελευθερίας ποινές και μεταφορά των καταδίκων*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A11997D%2FTXT>.
- EUR-Lex, (13 Νοεμβρίου, 2009). *Το πρόγραμμα της Χάγης: 10 προτεραιότητες για την προσεχή πενταετία..* Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/the-hague-programme-10-priorities-for-the-next-five-years.html>.
- EuropeanParliament, (1999). *TAMPERE EUROPEAN COUNCIL 15 AND 16 OCTOBER 1999 PRESIDENCY CONCLUSIONS*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από https://www.europarl.europa.eu/summits/tam_en.htm.
- European Parliament, ([χ.χ.]). *Treaty of Lisbon*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/en/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-lisbon>.
- Eurostat, (27 Απριλίου, 2023). *Asylum decisions up by 40% in 2022*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20230427-1>
- FRA, ([χ.χ.]). *Άρθρο 15 - Ελευθερία του επαγγέλματος και δικαίωμα προς εργασία*. Ανακτήθηκε 25 Απριλίου, 2024, από <https://fra.europa.eu/el/eu-charter/article/15-eleytheria-toy-epaggelmatos-kai-dikaioma-pros-ergasia>
- IOM, (1 Δεκεμβρίου, 2021). *World Migration Report 2022*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://worldmigrationreport.iom.int/wmr-2022-interactive/>.
- IOM, ([χ.χ.]). *KEY MIGRATION TERMS*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://www.iom.int/key-migration-terms>.
- IOM, ([χ.χ.]). *ENVIRONMENTAL MIGRATION*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://environmentalmigration.iom.int/environmental-migration>
- Kasimis, C. & Kassimi, C. (2004, 1 Ιουνίου). *Greece: A History of Migration*. *Migration Policy Institute*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από: <https://www.migrationpolicy.org/article/greece-history-migration/>.

- Maciejewski, M. (2023). *Οι Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/3/%CE%BF%CE%B9-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%B8%CE%B7%CE%BA%CE%B5%CF%82-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CE%B1%CE%B1%CF%83%CF%84%CF%81%CE%B9%CF%87%CF%84-%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BC%CF%83%CF%84%CE%B5%CF%81%CE%BD%CF%84%CE%B1%CE%BC>
- Malovec, M. (2023, Οκτωβρίου). Εξωτερική πολιτική: στόχοι, μέσα και επιτεύγματα. *Θεματολογικά δελτία για την Ευρωπαϊκή Ένωση*. Ανακτήθηκε 23 Απριλίου, 2024, από: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/el/sheet/158/foreign-policy-aims-instruments-and-achievements>.
- Migration Data Portal, (28 Ιουνίου, 2023). *Forced migration or displacement*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://www.migrationdataportal.org/themes/forced-migration-or-displacement>.
- Migration Data Portal, (18 Φεβρουαρίου, 2022). *Labour migration*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://www.migrationdataportal.org/themes/labour-migration>.
- Migration Data Portal, ([χ.χ.]). *World Population Prospects 2022*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://population.un.org/wpp/>.
- Μετανάστευσης και Ασύλου, (15 Ιανουαρίου, 2019). *Εθνική Στρατηγική για την Ένταξη*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <http://www.opengov.gr/immigration/?p=800>.
- UNHCR, ([χ.χ.]). *Δικαιώματα και υποχρεώσεις των αιτούντων άσυλο*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://help.unhcr.org/greece/el/rights-and-duties/rights-and-duties-of-asylum-seekers/>.
- UNHCR, ([χ.χ.]). *Η Σύμβαση του 1951 σχετικά με το Καθεστώς των Προσφύγων*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://www.unhcr.org/gr/%CE%B7-%CF%83%CF%8D%CE%BC%CE%B2%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%84%CE%BF%CF%85-1951-%CF%83%CF%87%CE%B5%CF%84%CE%B9%CE%BA%CE%AC-%CE%BC%CE%B5-%CF%84%CE%BF-%CE%BA%CE%B1%CE%B8%CE%B5%CF%83%CF%84%CF%8E%CF%82-%CF%84>.
- UNHCR, ([χ.χ.]). *Προστασία των Προσφύγων στην Ελλάδα*. Ανακτήθηκε 19 Απριλίου, 2024, από <https://www.unhcr.org/gr/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%83%CE%AF%CE%B1-%CF%84%CF%89%CE%BD-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%8D%CE%B3%CF%89%CE>

Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

- Γεωργίου, Μ. (2020). Η φωνή των μεταναστών: Προσωπικές αφηγήσεις και η σημασία τους στην εκπαίδευση. *Σύγχρονη Εκπαίδευση*. 12, (3), 100-115.
- Ελβετία. Ηνωμένα Έθνη. (1951, Ιούλιος 28). *Σύμβασις Περί Του Καθεστώτος Των Προσφύγων*. Γενεύη: 1951.
- Ελλάδα. Υπουργείο Εσωτερικών. (2013, Απρίλιος 23). Εθνική Στρατηγική για την ένταξη των πολιτών τρίτων χωρών. *Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής Υπουργείο Εσωτερικών*. [χ.τ.]: [χ.ε.].
- Ελλάδα. Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου. (2022, Ιανουάριος 1). Εθνική Στρατηγική για την ένταξη. *Υπουργείο Μετανάστευσης και Ασύλου*. [χ.τ.]: [χ.ε.].
- Ελλάδα. Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής. (2019, Ιούλιος). Εθνική Στρατηγική για την ένταξη. *Υπουργείο Μεταναστευτικής Πολιτικής*. [χ.τ.]: [χ.ε.].
- Εσδράς, Δ. (2004, Μαΐου). Το πρόβλημα του μεταναστευτικού ρεύματος και η αντιμετώπισή του. *Αστυνομική Ανασκόπηση*. 225, (6), 40-42.
- Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2019). *Erasmus+ Οδηγός Προγράμματος*. [Φυλλάδιο]. [χ.τ.]: Έκδοση 2.
- Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή. (2004, Ιανουάριος 29). Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής με θέμα «Η Διεθνής Σύμβαση για τους διακινούμενους εργαζόμενους». *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*.
- Ευρωπαϊκός Τομέας της Διεθνούς Ένωσης Δικαστών Προσφυγικού Δικαίου – (iArIJ-europe) βάσει σύμβασης με την eAso, 1. (2017). Εισαγωγή στο Κοινό Ευρωπαϊκό Σύστημα Ασύλου (ΚΕΣΑ) για τα Δικαστήρια Δικαστική ανάλυση. Σε *EuropeanAsylumSupport Office*. (σ. 1-156). [χ.τ.]: Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Υποστήριξης για το Άσυλο.
- Ιωακειμίδης, Κ. Π. (Θεμέλιο). *Η Συνθήκη της Λισσαβώνας. Παρουσίαση, Ανάλυση, Αξιολόγηση*. Αθήνα: 2010.
- Καραγιώργη, Δ. Γ., Καλογήρου, Δ. Χ., & Κενδέου, Δ. Π. (2007). Οικοδομώντας Γέφυρες για την Εισαγωγική Επιμόρφωση: Προβληματισμοί και Προοπτικές. *Δελτίο Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου*, (9), 19-23.

Μπάμπας, Ν., & Δάρρα, Μ. (2015). Παράγοντες αποτελεσματικότητας εξ αποστάσεως επιμόρφωσης: Εμπειρική έρευνα. *Παιδαγωγικά ρεύματα στο Αιγαίο*, 8(1).

Νόμος 3907/2011, δρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη – μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α' 7/26.01.2011).

Νόμος 4018/2011, άρθρο 5 & 6, Αναδιοργάνωση του συστήματος αδειοδότησης για τη διαμονή αλλοδαπών στη χώρα υπό όρους αυξημένης ασφάλειας, ρυθμίσεις θεμάτων Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας του Υπουργείου Εσωτερικών, Ελληνική Δημοκρατία, Υπουργείο Εσωτερικών (ΦΕΚ 215 Α').

Νόμος 4251/2014, Κώδικας Μετανάστευσης και Κοινωνικής Ένταξης και λοιπές διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 80 Α'/01-04-2014).

Νόμος 4332/2015, Τροποποίηση της αριθ. 30825/2014 κοινής απόφασης των Υπουργών Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης και Εξωτερικών «Καθορισμός απαιτούμενων δικαιολογητικών για τη χορήγηση εθνικών θεωρήσεων εισόδου και για την χορήγηση και ανανέωση τίτλου διαμονής σύμφωνα με τις διατάξεις του ν. 4251/2014, Υπουργείο Εσωτερικώς και Διοικητικής Ανασυγκρότησης (ΦΕΚ Α 76/09.07.2015).

Νόμος 4368/2016, Μέτρα για την επιτάχυνση του κυβερνητικού έργου και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, (ΦΕΚ 21/Α/21.02.2016).

Νόμος 4375/2016, Οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιτύπωση)» (L 180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α' 51/3.4.2016).

Νόμος 4445/2016, Εθνικός Μηχανισμός Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής ρυθμίσεις για την κοινωνική αλληλεγγύη και εφαρμοστικές διατάξεις του ν. 4387/2016 και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 236/Α/19-12-2016).

Νόμος 4491/2017, Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου Εθνικός Μηχανισμός Εκπόνησης, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Σχεδίων Δράσης για τα Δικαιώματα του Παιδιού και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α΄ 152/13.10.2017).

Π.Δ. 122/2017, Οργανισμός Υπουργείου Μεταναστευτικής Πολιτικής, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 149/Α/10-10-2017).

Π.Δ.123/2017, Οργανισμός του Υπουργείου Υποδομών και Μεταφορών, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ Α΄ 208/4.11.2016).

Σακκά Ψάλτη, Δ. ([χ.χ.]). Ένταξη παιδιών παλιννοστούντων και αλλοδαπών μέσω της συστηματικής εκπαίδευσης των εν ενεργεία εκπαιδευτικών. *Πολιτισμική ποικιλομορφία στο σχολείο: Ο ρόλος του εκπαιδευτικού*, Αλεξανδρούπολη, 24 Απριλίου 2004. [χ.τ.], 1-126

Σαρρής, Ν. (2008). Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. *ΕΚΚΕ, Αθήνα*.

Σταυρουλάκη, Ε. (2016). *Μεταναστευτικό Δίκαιο και Δίκαιο Ιθαγένειας. Ερμηνεία, Διαγράμματα, Υποδείγματα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2012, 10 Οκτωβρίου). *Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, σ. 391-407.

Χιώλου, Μ., & Σμυρναίου, Ζ. (2019). Ο επιχειρηματολογικός διάλογος στη διαζώση επικοινωνία και στη διαμεσολαβούμενη από υπολογιστή σύγχρονη επικοινωνία. *Θέματα Επιστημών και Τεχνολογίας στην Εκπαίδευση*, 11(1), 15-29.

Καλυδερονιά, Ξ. (2020). Η εγγενής αξία της πολιτιστικής ποικιλομορφίας. *Arhe*, (33), 301-305.

Mogli&Kalbeni, M. (2020). Η εκπαίδευση και η επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στις Δομές Υποδοχής και Εκπαίδευσης Προσφύγων (ΔΥΕΠ). *Εκπαίδευση εκπαιδευτικών και Παιδαγωγικά Τμήματα, 30 χρόνια μετά: Αντιμετωπίζοντας τις νέες προκλήσεις*, Βόλος, 28-30 Σεπτεμβρίου 2018. Βόλος, ISBN 978-960-9439-68-8, 693-708.

Nugent, N. (2012). *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*. Αθήνα: Σαββάλας.

UNHCR. (2018). *ΓΙΑΤΙ ΧΩΡΙΣ ΧΑΡΤΙΑ Η ΠΑΡΑΤΥΠΟΣ*; . [Φυλλάδιο]. [χ.τ.]: [χ.ε.].

Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

- Abou-Chadi, T. (2016). Political and institutional determinants of immigration policies. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 42(13), 2087-2110.
- Anderson, D., Lucas, K. B., Ginns, I. S., & Dierking, L. D. (2000). Development of knowledge about electricity and magnetism during a visit to a science museum and related post-visit activities. *Science Education*, 84(5), 658-679.
- Anderson, M. & Wang, L. (2020). Cultural Intelligence and Global Mindset Development through an Educational Quiz. *Journal of Global Education and Learning*. 5(2), 114-129.
- Arias, P., Bellouin, N., Coppola, E., Jones, R., Krinner, G., Marotzke, J., ...&Zickfeld, K. (2021). Climate Change 2021: the physical science basis. Contribution of Working Group I to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change; technical summary.
- Arigatou Foundation GNRC; Interfaith Council on Ethics Education for Children; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; UNICEF.(2024). *Arigatou Foundation GNRC; Interfaith Council on Ethics Education for Children; United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization; UNICEF*. Γενεύη: UNESCO & UNICEF. Ανακτήθηκε 22 Απριλίου, 2024, Δικτυακός τόπος: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://repository.globethics.net/bitstream/handle/20.500.12424/229042/Arigatou-GPS-No2-Learning-to-Play-Together-GR.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
- Banks, J. (2004). *Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Bennett, M. J (1993). Toward Ethnorelativism: A Developmental Model of Intercultural Sensitivity. Σε R. M. Paige (Επιμ.), *Education for the Intercultural Experience* (σ. 21-71). Yarmouth: Intercultural Press.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of social issues*, 57(3), 615-631.
- Borjas, G. J. (2018). The economics of immigration. In *The New Immigrant in the American Economy* (pp. 1-52). Routledge.
- Eisenstadt, S. N. (1953). Analysis of patterns of immigration and absorption of immigrants. *Population studies*, 7(2), 167-180.
- European Council, a. (2010, 4 Μαΐου). The Stockholm Programme-An open and secure Europe serving and protecting citizens. *Official Journal of the European Union*. 115, 1-38.

- Follesdal, A., & Hix, S. (2006). Why there is a democratic deficit in the EU: A response to Majone and Moravcsik. *JCMS: Journal of Common Market Studies*, 44(3), 533-562.
- Grant, N. S., & Bolin, B. L. (2016). Digital storytelling: A method for engaging students and increasing cultural competency. *Journal of Effective Teaching*, 16(3), 44-61
- Guskey, T. R. (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and teaching*, 8(3), 381-391.
- Hainmueller, J., Hopkins, D. J., & Yamamoto, T. (2014). Causal inference in conjoint analysis: Understanding multidimensional choices via stated preference experiments. *Political analysis*, 22(1), 1-30.
- Hall, J. M. 2014. Migration and Cultural Interaction in the Greek Archaic Age. *World Archaeology*, 46(4).
- Joppke, C. (1998). Why liberal states accept unwanted immigration. *World politics*, 50(2), 266-293.
- Karyotis, G., & Patrikios, S. 2019. The Migration Crisis and Euroscepticism in Southern Europe: The Cases of Greece and Italy. *Journal of Common Market Studies*.57(3).
- Kreppel, A. (2002). *The European Parliament and Supranational Party System: a study in institutional development*. Cambridge University Press.
- Lavenex, S., & Uçarer, E. M. (Eds.).(2002). *Migration and the externalities of European integration*.Lexington Books.
- Lucas, T., Henze, R., & Donato, R. (1990).Promoting the success of Latino language-minority students: An exploratory study of six high schools.*Harvard educational review*, 60(3), 315-341
- Maroukis, T. 2016. Economic Crisis and International Migration: The Case of Greece. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 14(2).
- Mogli, M., Kalbeni, S., & Stergiou, L. (2020). “The Teacher is not a Magician”: Teacher Training in Greek Reception Facilities for Refugee Education. *International e-Journal of Educational Studies*, 4(7), 42-55.
- Mouroutsos, I. 2020. Immigration, Refugees and Human Rights.*HAPSc Policy Briefs Series*. 2020, Τόμ. 1(2).
- Nussbaum, C. M. (2002). *For Love of Country?*. United States of America: Beacon Press.

- Ngo, B., & Lee, S. J. (2007). Complicating the image of model minority success: A review of Southeast Asian American education. *Review of educational research*, 77(4), 415-453.
- Ottaviano, G. I., & Peri, G. (2012). Rethinking the effect of immigration on wages. *Journal of the European economic association*, 10(1), 152-197.
- Pernice, I. (2008). The Treaty of Lisbon: multilevel constitutionalism in action. *Colum. J. Eur. L.*, 15, 349.
- Petrova, E. & Singh, R. (2021). Gastronomy and Cultural Integration: A Global Perspective on International Cuisine Day. *International Journal of Cultural Studies*. 22, (4), 567-584.
- Portes, A., & Rumbaut, R. G. (2024). *Immigrant America: a portrait*. Univ of California Press.
- Slavin, R. E. (1996). Research on cooperative learning and achievement: What we know, what we need to know. *Contemporary educational psychology*, 21(1), 43-69.
- Smith, L. (2017). Legal approaches to immigration: A case study. *Journal of Migration Studies*, 5(2), 45-60.
- Stouraitis, I. 2017. The Impact of Wars on Population Mobility in the Byzantine Empire (7th–12th Centuries). *Mediterranean Chronicle*, 7.
- Trenz, H. J., & Rasmussen, A. 2019. Populism and EU politics: elite–mass attitudes and the role of media in the Netherlands. *European Political Science Review*. 2019, Τόμ. 11(4).
- Tsitselikis, K. (2013). Sticks, not carrots: immigration and rights in Greece and Turkey. *Southeast European and Black Sea Studies*, 13(3), 421-434.
- UNESCO.(2002). *UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, adopted by the 31st session of the General Conference of UNESCO*. [Φυλλάδιο]. Paris: UNESDOC Digital Library.
- Vanhercke, B., Ghailani, D., Spasova, S., & Pochet, P. (2020). Social policy in the European Union 1999-2019: the long and winding road. In *Social policy in the European Union 1999-2019: the long and winding road*. Brussels: ETUI.
- Zimmerman, B. J. (2002). Becoming a self-regulated learner: An overview. *Theory into practice*, 41(2), 64-70.
- Zorlu, A., & Hartog, J. 2017. The Effect of Immigration on Natives' School Performance. *Journal of Population Economics*. 2017, Τόμ. 30(1).